

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1948

FÖRSTA KAMMAREN

Nr 2

INNEHÅLL.

	Sid.
Måndagen den 19 januari förmiddagen.	
Remissdebatt ang. statsverkspropositionen.....	3
Måndagen den 19 januari eftermiddagen.	
Remissdebatt ang. statsverkspropositionen (forts.)	66

(Ytterligare fortsättning av remissdebatten se protokoll nr 3.)

Måndagen den 19 januari förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Herr statsrådet Wigforss avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 25, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 kap. 17 § lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom; och

nr 26, med förslag till lag om rätt för arrendator att bortföra stråfoder.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelse:

Till riksdagen.

Sedan Kungl. Maj:t den 17 oktober 1947 utnämnt mig att från och med den 28 samma månad vara justitieråd, får jag härmed vördsamt avsäga mig förtroendet att vara riksdagens justitieombudsmans ställföreträdare.

Stockholm den 16 januari 1948.

Nils Beckman.

På gjord proposition lade kammaren berörda skrivelse till handlingarna.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde onsdagen den 28 innevarande månad företaga val av valmän jämte suppleanter för utseende av ny ställföreträdare för riksdagens justitieombudsman.

Detta förslag antogs.

Statsverkspropositionen.

Föredrogs ånyo Kungl. Maj:ts proposition nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1948/49.

Herr ANDERSSON, ELON: Herr talman! Då vi i dag i den svenska riksdagen söka måla en bild av våra bekymmer och vår oro, våra förhoppningar och vår förtröstan, så sker detta mot bakgrunden av en världshorisont, som måste te sig ganska skrämmande för frihetens vänner. Den, som till äventyrs trodde att kampen mellan frihet och ofrihet, mellan demokrati och diktatur skulle vara avgjord i den stund larmande människohoppar hälsade det andra världskrigets vapenstillestånd, har blivit grymt bedragen. Den pågår ännu, med en intensitet som sällan tillförne, med en hetsighet som när som helst kan slå ut i våldets röda blom. Att det här gäller medvetna, fast organiserade ansträngningar att erövra mark och inflytande för de kommunistiska lärorna, är uppenbart. Det är inte fråga endast om nationella utbrott av missnöje med en härskande regim, utan om planlagda försök att över hela världen resa en kamp mellan kommunismens ideologi och den demokratiska frihetens system. För Sveriges folk, som inte kan tänka sig en nationell tillvaro annat än i demokratiens hägn, kan denna fråga inte behöva välla mycket grubbel. Den kommunistiska våg, som nu sveper fram särskilt över östra Europa, måste för oss te sig som ett utflöde ur främmande källor, ett uttryck för tankar och åsikter, som ligga långt fjärran från den demokratiska åskådning vi bekänna oss till. Det är därför förvånande att se den lätthet, med vilken man alltjämt på sina håll inom det regerande partiet finner vägen till kontakt med kommunismen, både i praktiska frågor och i viss mån principiella ting. Jag vet inte, om hans excellens herr statsministern fortfarande har kvar sin glada förtröstan att genom manövrer i efterkrigsprogrammets farvatten kunna åstadkomma det kom-

Statsverkspropositionen.

munistiska partiets förintande. Men jag måste säga, att om denna förklaring alltså gäller och om enigheten om de 27 punkterna skulle så andanröja alla meningsskiljaktigheter, att den principiella motsättningen mellan demokratisk frihet och kommunistisk diktatur skulle bli utsuddad i det praktiska samarbetet, så blir förklaringen för varje dag allt mer betänkelig till sin innebörd. Här kan det inte få finnas rum för någon tveksamhet, och det måste vara av intresse att från det socialdemokratiska partiets sida få ett klart besked, om man är beredd att bekämpa den antidemokratiska, för våra åsikter och för våra frihetsideal främmande och fientliga kommunismen eller om man, som en av partiets bemärkta män en gång uttryckte saken i ett debattinlägg, är beredd att i samverkan med den genomföra sina socialistiska samhällsteorier.

Mot bakgrunden av denna världsomspännande kamp mellan demokratisk frihet och kommunistisk diktatur och de hämmande verkningar, som den har på återgången till fredlig ordning och produktion ute i Europa, te sig måhända våra egna bekymmer tämligen små. Det är måhända detta perspektiv som gör, att regeringen inte försummar något lämpligt tillfälle att erinra det knorrande svenska folket om att vi dock ha det oändligt mycket bättre än man har i de länder, som direkt hem-sökts av krigets olyckor. Jag är beredd att med den allra största välvilja nal-kas detta officiella argument. I och för sig är det synd att med några erinringar om den utveckling, som försiggått, grumla den tillfredsställelse som regeringen tydligen känner inför det förhållandet, att dess politik dock inte placerat oss bland de allra sämst ställda av de europeiska länderna. Den tröstegrund, som ligger i ett sådant konstaterande, bör regeringen få ha orubbad. Men inte ens i detta ljusa skimmer kan man undgå att se, att vårt läge ger anledning till allvarsmättade funderingar, och det ligger då nära till hands, så nära att man inte kan gå förbi det, att fundera över orsakerna till

att det blivit som det är. Det finns ett standardsvar, som duger att tillgripa i alla väder, och det innebär en hänvisning till den internationella utvecklingen. Det bär ett gott stycke — det vore dåraktigt att förneka det — men det bär inte ända fram. Även nu måste vi ha haft möjligheter att med vår egen politik motverka eller förstärka de internationella tendenserna. Den diskussion, som finansministern härvidlag för i sin budgetproposition, har närmast formen av ett försvarstal. Det är förklarligt, om hans andragande under sådana förhållanden blir något ensidigt, om obehagliga sidor skjutas undan eller döljas bakom en förvillande dimridå, medan andra, förmånligare detaljer belysas särskilt skarpt. Speciellt angelägen är finansministern att påvisa, att budgeten de senaste åren uppvisat avsevärda överskott och att det således är oriktigt att tillvita budgeten någon inflationsdrivande verkan. Den positiva budgetbalansens värde skall ingalunda bestridas, men det förtjänar anmärkas, att överskottet till betydande del har sitt upphov i den inflationistiska ökning av penninginkomsterna som ägt rum, att den således är ett tecken på den inflation, som av olika orsaker drivits fram. Men viktigare för det resonemang, som bör föras med tanke på framtiden, är väl att konstatera den ekonomiska balansens kraftiga försämring *trots* budgetsöverskottet, något som alltså måste innebära dels att andra faktorer verkat ännu kraftigare under de senaste åren och dels att det budgetöverskott, som finansministern eftersträvar i nästa års budget, ingalunda är den patentmedicin, som förmår lindra våra vedermodor. Problemet påverkas av flera faktorer, vilka måste vara samstämda för att ge åsyftat resultat. Om dessa andra faktorer hittillsvarande inverkan är finansministern inte lika öppenjärtigt våltalig som då det gäller att presentera budgetöverskotten. Det skulle ha varit av intresse att höra en utläggning av det resultat, som verkligen framkommit ur försöket att inom den ekonomiska balansens ram klämma

Statsverkspropositionen.

in avsevärda inkomstökningar med därav följande stegrad inhemsk konsumtion men utan motsvarande ökning av produktionsvolymen och med den försämrade bytesbalans gentemot utlandet, som förött våra valutareserver och försatt oss i ett tvångsläge, som vi nu sprattla för att komma ur. Den slutsats, vartill en sådan undersökning skulle leda, kan måhända bäst utläsas i den undvikande reflexion, som finansministern gör i budgetpropositionens avsnitt om den ekonomiska balansen: »Den allvarliga fråga vi ställas inför är den om det som vunnits eller håller på att vinnas kan bevaras därför att det bygger på ett fast underlag i vår produktionsutveckling eller om det i större eller mindre utsträckning får uppgivas därför att det haft sin grund i övergående omständigheter, såsom förbrukning av tidigare samlade reserver.» I denna reflexion finnes det sannerligen ingenting av strålande visshet om att den förda politiken lett oss fram till den varaktiga standardförbättring, som man profeterat om och hoppats på, men så mycket mera tvekan, om inte den alltför optimistiska skördeuppskattningen nu hotar oss med försakelse och återgång. I själva verket tvingas vi redan att uppgiva en hel del av det som vunnits. Staten tar tillbaka åtskilligt av de gåvor, som den förut frikostigt delat ut. Hoppet om en standardförbättring har efterträtts av tvånget till en standardförsämring. När man gör gällande, att denna politik i första hand har haft till ögonmärke att främja småfolkets bästa, så förefaller utvecklingen ganska egenomlig i belysning därav. Detta resultat beror inte endast på det internationella läget, utan det är en följd också av regeringens ekonomiska politik, av dess obenägenhet att i tid uppmärksamma tecknen på lägets allvar. Ovissligheten om utvecklingens innebörd har alltid som en skugga följt de av statsmakterna eller inom näringslivet fattade besluten, säger finansministern. I så fall har regeringen sorgfälligt undvikit att komma inom skuggans räckhåll.

Till de erfarenheter, som de gångna åren givit, hör alltså den, att budgeten endast är *en* av de faktorer, som inverka på den ekonomiska balansen, och att åtgärder på områden, som ligga utanför budgetens ram, äro erforderliga för att åstadkomma det samspel av krafter, som är nödvändigt för ett gott resultat. Frågorna om inkomststabilisering, om investeringsbegränsning, om sparande ha ett vida större inflytande än vad budgetbalansen har, och det synes vara uppenbart att regeringens åtgärder i dessa ting, dess optimistiska föreställning om det utrymme, som funnits för expansion på dessa områden, är en av de kraftigast verkande orsakerna till det nuvarande läget.

Mot bakgrunden av denna erfarenhet är det förvånande att möta den optimism, som finansministern ånyo lägger i dagen då han på dessa områden gör sin kalkyl för framtiden. Han nöjer sig inte ens med de gynnsammaste förutsättningarna i det gynnsammaste av de alternativ, som konjunkturinstitutet räknar fram, utan vågar sig på ännu gynnsammare antaganden om den ekonomiska utvecklingen. Det kan vara sant, att optimismen är en god sak och att tron på framtiden är en nödvändig tillgång, men optimismen kan bli farlig, om den undanskymmer riskerna för framtiden. Och denna optimism hjälper honom dock icke ända fram. I den ena av hans kalkyler finnes alltjämt kvar ett inflationsgap på 1 150 miljoner kronor. Det är en starkt reducerad summa, det medges, men den är tillräckligt stor för att klargöra, att en betydande del av problemet ännu är olöst. Hur tänker man klara detta? Vilka anvisningar har finansministern att ge för att täcka även den kvarstående summan? Man kan inte begära, att oppositionen skall precisera sin ställning, förrän regeringen själv har preciserat sina förslag till åtgärder för att avhjälpa krisen.

Saken blir ännu besvärligare, om man närmare granskar kalkylens innehåll. Den inrymmer t. ex. ingen korrektion för eventuella lönestegringar under 1948. Detta skulle kunna ge anledning till

Statsverkspropositionen.

det antagandet, att finansministern på allvar förutsätter, att penninginkomsterna skola förbli orubbade och att marknaden skall befrias från det ökade tryck, som en höjning av dessa skulle medföra. De uppgifter, som varit synliga om det aktuella läget, äro betydligt mer pessimistiska till sin innebörd. Men inte nog med detta. Auktoritativa uttalanden från regeringens eget håll förtälja om en helt annan inställning till lönefrågorna, en inställning som inte rimmar med problemets totala bortovaro i finansministerns kalkyl. Hur går detta ihop? Jag kan inte finna någon annan benämning på förfarandet än bristande redovisning av till saken hörande fakta. Även här är en precisering från finansministerns sida inte blott välkommen, utan nödvändig. Den är det så mycket mer som det här gäller en av kardinalpunkterna i inflationsproblemet, en av de starkast verkande faktorerna för den ekonomiska balansens förbättrande eller försämrande. Den omständigheten, att saken helt förbigåtts i finansministerns kalkyl, ger anledning att formulera frågan på följande kanske något hoppfulla sätt: ämnar regeringen alltså använda hela sitt inflytande för att för alla berörda parter klargöra det ovillkorliga sambandet mellan förändringar i penninginkomsterna och den ekonomiska politik, för vars lyckliga resultat regeringen nu går i borgen?

Jag vill för undvikande av varje missförstånd betona, att jag inte har för avsikt att propagera för något diktatoriskt statsingripande på avtalsmarknaden. Parternas förhandlingsfrihet är en så värdefull tillgång, att den inte bör sättas i fara. Men det är här fråga om förnuftigt folk med goda insikter i ekonomiska ting, och det kan inte vara utan betydelse att regeringen för parterna fast och bestämt klagör läget och vådan av att det fria köpkraftsoverskottet, det som omedelbart kan verka på marknaden, tillföres ytterligare förstärkning. Då får emellertid regeringen, så som jag ser saken, lov att själv se illusionsfritt på utvecklingen och inte hänge sig åt förhoppningar, som inte kunna

bestyrkas ens av några tecken till sannolikhet. Möjligheten för regeringen att bemästra inkomststabiliseringens problem beror till stor del på det allvar, med vilket man tecknar läget och dess sannolika farligheter. Inte minst ur denna synpunkt är illusionspolitiken skadlig och farlig för utvecklingen. För frågan om att förhindra en ökning av köpkraftsoverskottet — eller, om man så vill säga, nå en minskning av inflationsgapet — är inkomststabiliseringen av avsevärt större betydelse än ett eller annat tiotal miljoner mer eller mindre i budgetöverskottet.

Detsamma gäller om investeringspolitiken. I fråga om investeringarna räknar finansministern med en nedskärning av 600 miljoner i jämförelse med 1947. Det är vanskligt att i avsaknad av nödigt material bedöma, huruvida ytterligare begränsningar härvidlag äro möjliga. Jag skulle för min del starkt vilja understryka vikten av att man vid tillståndsgivningen tar hänsyn till den eftersläpande balans, som ligger i redan påbörjade men ännu ej färdigställda byggnader, och att man i avvaktan på dess fastställande endast i undantagsfall beviljar nya byggnadstillstånd. Jag är inte alldeles övertygad om att inte de begränsningar i investeringarna, varmed finansministern räknat, i nuvarande läge måste ytterligare skärpas, och i så fall är det bättre att vara försiktig i början än att tvingas vara det på slutet.

Även i fjolårets budget utlovades en betydande begränsning av investeringsprogrammet, och på sommaren 1947 företogs en ytterligare reducering av detsamma. Nu får man veta att det under större delen av 1947 inte hände något alls, att antalet i byggnadsyrkena sysselsatta snarare ökade än minskade och att man inte förrän mot slutet av året började skönja några av verkningarna av den bestämda begränsningen. Det är angeläget att historien inte upprepar sig därvidlag under 1948 och att den investeringsbegränsning, som man nu talar om, inte stannar vid en plan på papperet. Om det skulle visa sig omöjligt att genom frivilliga åtaganden erhålla en

Statsverkspropositionen.

begränsning i den investering, som ligger utanför tillståndsgivningen, lär det bli nödvändigt att som ett led i det stora sammanhanget ytterligare utveckla de medel för en restriktiv kreditgivning, som ligga inom räckhåll.

Sparandets omfattning har ett intimt samband med investeringsfrågan. Den enda form av tvångssparande, som regeringen för sin del vill ta initiativ till, berör som bekant bolagsvinsterna, där intresset emellertid går så långt, att man måhända kommer att tvinga åtskilliga företagare att låna för att kunna spara. I övrigt litat man till det frivilliga sparandet. Den propaganda som i detta avseende bedrivs är tacknämlig, även om man till betydande del måste ta lånemöjligheterna till hjälp för att kunna genomföra sparandet. Men sparandet bör ju inte bara bli ett mod för dagen, utan en bestående strävan — man får hoppas att det inte i framtiden åter kommer att stämplas som ett föraktligt utslag av småborgerlig kapitalism — och därför bör propagandan bedömas inte blott med hänsyn till dess nutida effekt utan även med hänsyn till dess betydelse för framtiden.

Trots propagandan visar sparstatistiken från våra banker mycket nedslående siffror. Sparandet är på tillbakagång, vilket är så mycket märkligare som detta sker i en tid av ökade penninginkomster. Det tarvas uppenbarligen något mer än propaganda. Om sparandets värde äro nog de människor medvetna, som tidigare idkat konsten. Bli de nu likgiltigare i dess utövning, så beror detta inte på att de förlorat förtroendet för sparandet i och för sig, utan på att man förlorat förtroendet för det framtida värdet av de pengar som sparas. Den effektivaste propagandan för det frivilliga sparandet skulle utan tvivel vara en annan politik från regeringens sida, en politik som mera tog sikte på att återställa och bevara penningvärdet än att regera i efterkrigsprogrammets anda. Ökat förtroende för den ekonomiska politik, som föres, är den bästa vägen till ökat sparande.

Konjunkturinstitutets chef som haft

åtskilligt att göra med de beräkningar, på vilka finansplanen grundas, har om densamma förklarat, att han finner förutsättningarna alltför optimistiska för att bilda underlag för en försiktig ekonomisk politik. Man förstår honom och man känner detsamma, om man anser att förutsättningen för att komma till rätta med åtskilliga viktiga ting är att se sanningen i ögonen och inte tveka att tala om den. Finansministerns recept skulle kanske i vissa avseenden, t. ex. genom ett hårt utnyttjande av lagertillgångarna, kunna i någon mån hjälpa för dagen men skulle ytterligare öka riskerna för morgondagen. Men den lättnad i det hårda läget, som därav eventuellt skulle vara att förvänta för dagen, kommer även den att allvarligt äventyras, om de ljusa förhoppningarna slå fel och om regeringen då inte är beredd att föra en politik som kan möta en ogynnsammare utveckling. Döbelns medicin hade som bekant den verkan, att om den också gjorde patienten i morgon sjufalt värre, så hjälpte den honom dock i dag på sina ben. Jag är inte säker på att den medicin, som finansministern nu utanordnar, motsvarar ens det önskemålet. Risken för patientens tillstånd i morgon är uppenbar, men det är tvivelaktigt, om medicinen ens för dagen hjälper honom upp på benen.

I fråga om budgetöverskottet har finansministern ansträngt sig att genom hårda om också i viss mån kanske tvivelaktiga åtgärder få fram en summa, som förefaller respektabel. Det är en åtgärd, som bör mötas med förståelse och vars betydelse naturligtvis ej skall underskattas. Men jag upprepar, att budgetbalansen endast är en del och inte ens en avgörande del av de problem, som höra samman med den ekonomiska balansens återställande. Det mesta ligger utanför frågan om budgeten och sammanhänger mindre med riksdagens åtgöranden än med regeringens egen politik. Den inverkan, som dessa utanför budgeten liggande omständigheter ha på frågan om den ekonomiska balansens återställande, är långt mera ge-

Statsverkspropositionen.

nomgripande än ett eller annat tiotal miljoner kronor mer eller mindre i budgetöverskottet. Jag nämner detta inte för att bagatellisera frågan om budgetöverskottets värde utan endast för att försöka ställa in den i sitt rätta sammanhang.

Så mycket är emellertid uppenbart, trots all den optimism som finansministern hänger sig åt, att vårt ekonomiska läge är högst allvarligt. Utan tvivel skulle det vara önskvärt, att nationen i enighet och samförstånd kunde spanna sina krafter för att komma ut ur krisen. Jag tror att detta nu är en av de mest angelägna uppgifterna för den svenska statsledningen. Men vägen till enighet ligger i ett tillbörligt beaktande av olika meningar och en ärlig vilja att söka sammanjämka dem till ett helt. Jag har för min del aldrig gjort något försök att dölja, att en sådan vilja till samförstånd måste vara till finnandes på ömse sidor. Men det hör till det tragiska i situationen, att regeringen inte förmått inse nödvändigheten av att ta hänsyn till andras meningar även i väsentliga ting och att undanskjuta åtgärder, som väcka splittring. Den har enligt min mening missförstått det läge, i vilket vi befinna oss. Det är inte någon lämplig tid att genomdriva åskådningar och programpunkter, för vilka halva nationen står främmande. På denna väg kan den inte åstadkomma den nationella samling, som är önskvärd, och inte skapa det förtroende för sin politik, som är en förutsättning för samverkan. Vad som bortslösats under dessa båda sista år av socialistiskt skördearbete är inte blott vår valutareserv, utan också den tillgång, som låg i ett ömsesidigt hänsynstagande och en därpå grundad vilja till samverkan. Dessa värden ha också råkat ut för en inflation. Det är hög tid att de återställas, och om detta inte kan ske med mindre än att enpartiväldets makt brytes, så får den saken klagöras för den meniga allmänhet, som i detta läge förvisso starkt känner behovet av samling och samverkan till rikets bästa.

Samtidigt med att statsverksproposi-

tionen avlämnades, förelade regeringen riksdagen förslag till några av de nya konsumtionsskatter, som skola ge finansministern det önskade budgetöverskottet. De kallas för skatter på umbärliga varor. Naturligtvis kan man tvista om begreppets innebörd, men den, som i bilismens tidevarv betraktar bilar som en umbärlig vara, gör uppenbarligen våld på sunda förnuftet. Jag finner det nu inte alldeles uteslutet, att man även för umbärliga varor nödgas införa någon extra belastning, men jag tror att man i så fall måste noga pröva verkningarna, innan man gör sig beredd att slå till. Det gäller inte blott den direkta, statsfinansiella verkan av de tilltänkta åtgärderna utan även deras inflytande på sådana viktigare ting som prisbildningen på för folkförsörjningen viktiga varor. I båda dessa avseenden finnes det anledning ställa sig något funderksam till den skärpta motortrafikbeskattningen i den utformning, som den fått i skatteberedningens av finansministern tillstyrkta förslag.

Alla indirekta skatter ha givetvis den verkan, att de åstadkomma fördyring av de varor, på vilka de äro lagda. Men det är skillnad, om fördyringen drabbar varor, som med någon befogenhet kunna rubriceras som umbärliga, eller om den drabbar sådana som gälla livets nödtorft. Jag tror tyvärr att man kan befara att en alltför stark höjning av skatterna på motortrafiken kan i detta hänseende medföra högst diskutabla verkningar. Två saker äro enligt mitt förmenande självklara vid en höjd motorbeskattning men böra kanske ändå understrykas. Såsom konsumtionsskatteberedningen förutsatt i det av finansministern godkända förslaget, bör man avstå från tanken på den s. k. utstampningen — ett förfärligt ord, herr talman, som leder tanken till att bilarna angripits av något slags mul- och klövsjuka. Vidare böra också de pengar, som man får in vid en höjd beskattning, i sinom tid komma det för närvarande tyvärr rätt svältfödda vägväsendet till godo. Jag skall inskränka mig till dessa reflexioner. Den tidpunkt, då kammaren får realbehand-

Statsverkspropositionen.

la dessa förslag, ligger så nära, att det sannolikt är en överflödsgärning att nu draga upp en längre debatt i den delen. Jag vill endast tillägga, att jag personligen förutsätter, att prövningen av eventuella förändringar i den föreslagna motorbeskattningen skall ske från den utgångspunkten, att de minskade inkomsterna, om de bli av väsentlig omfattning, skola uppvägas av besparingar på andra håll.

Jag har, herr talman, här — som jag antar att de flesta komma att göra — talat om den politik som för dagen ger oss bekymmer. Men det kommer även en morgondag, och den är inte heller utan intresse. Förr eller senare — låt oss hoppas förr — komma vi att övervinna krisen, och vårt ekonomiska liv kan länkas in i mera normala gångor. Men vilket system skall då komma att betraktas som det normala? Vilket mål skall man sätta för den politik, som skall föra oss fram till något som liknar ett normaltillstånd? Det finns som bekant olika linjer att välja på. Det finns en som ritas upp efter socialistiska föreskrifter med statens kontrollerande och reglerande makt främst och med den enskilda människan längst bort i perspektivet. Det finns en annan som följer det socialliberala mönstret och som låter människan, hennes frihet och hennes ansvar för sin egen välfärd och samhällets sunda utveckling komma längre fram i bilden. Det finns kanske också andra. Jag tror, att om man just nu skulle fråga de svenska medborgarna om vilket system som den svenska politiken bör sträva fram emot och man fick svara alldeles oberoende av klassynpunkter och förutfattade föreställningar, så skulle svaret bli: »Låt oss komma bort från den ofrihet och från de tids- och kraftödande regleringar, som nu belasta näringslivet och förstöra den enskilda människans trivsel!» Man har fått nog av föreställningen, att statlig reglering och kontroll hjälpa mot alla brister i samhällsekonomin och att staten såsom klockarfar verkligen är den som bäst vet hur allt skall bestyras. Statsregementet är ingen eftersträvans-

värd tillvaro, inte ens för dem som skulle höra till de mest gynnade.

Jag motser invändningen att det regleringssamhälle, som vi nu leva i, inte är detsamma som ett socialistiskt samhälle. Den invändningens riktighet kan naturligtvis inte bestridas. Men den tar inte bort det faktum, att även i ett under normala förhållanden verkande socialistiskt samhälle, som till ledande princip har statens äganderätt eller kontroll och statens dirigering och övervakning, fördelningen är viktigare än effektiviteten och bestämmandet över medborgaren — under det förledande namnet av »trygghet» — viktigare än friheten. Är det mot ett sådant samhälle som den svenska politiken i framtiden skall syfta? Är det mot den ledstjärnan som vi skola styra vår färd?

I sitt som vanligt mycket skickliga radioanförande om budgetpropositionen förklarade finansministern, att de socialiseringsprojekt, som aktualiserades under de ljusa och soliga sensommardagarna 1945, nu blivit undanskjutna. Undanskjutna, men inte uppgivna. Alltjämt leva de kvar såsom trängande önskemål. Regleringssamhället skall, om denna mening får råda, övergå i ett socialistiskt samhälle. Är det en nåd att stilla bedja om? Förvisso icke. Vi måste skaffa oss ett annat efterkrigsprogram än det som blivit sakrosant under namn av de 27 punkterna och som redan visat sig fotat på oriktiga förutsättningar och felaktiga bedömningar av utvecklingen och möjligheterna. Det är nödvändigt att återföra samhällsutvecklingen till vägar, där friheten till initiativ och tävlan om värdeskapande insatser under eget ansvar på ett annat sätt bringas i förgrunden. Det är ett misstag att tro att människornas bästa insatser kunna lagstiftas eller regleras fram. Vi behöva den stimulans, som ligger i att genom eget arbete få ökad framgång, bättre ställning och större möjligheter. Statens uppgift skall vara att trygga den sociala välfärden, att skydda vid olyckor såsom sjukdom och arbetslöshet, att sörja för barnens fostran, mödrarnas stöd och medborgarnas

Statsverkspropositionen.

ålderdom och att värna vår frihet och främja de andliga värden, varpå vi bygga vår kultur. Där måste samhället känna sitt ansvar att föregripa och ej endast bota. »Staten bör», som någon har sagt, »göra för folket vad folket ej kan göra självt.» Men den skall akta sig för ett förmynderskap, vars väsen är dirigerande, reglering och kontroll och vars anda — visserligen onormalt förpestande — redan börjat sväva över vattnet.

Jag har, herr talman, tillåtit mig att klandra den enligt min mening alltför starka optimism, som präglar finansministerns bedömning av de viktiga ekonomiska faktorer, som utom budgeten ha betydelse för bemätrandet av dagens krisläge. Jag har gjort det ur den synpunkten, att jag tror att en dylik optimistisk bedömning är farlig, om den hindrar igångsättandet av en politik, som klart och vaket räknar med en ogynnsammare utveckling än den som de optimistiska föreställningarna kunna ge oss anledning förvänta. Jag vill inte att den kritiken skall efterlämna det intrycket, att jag klagat såsom en av dem som inte se något slut på eller någon utväg ur ett iråkat elände.

Finansministern har utan tvivel alldeles rätt i sitt understrykande av att svårigheterna kunna övervinnas och att de inflationsdrivande krafterna inte äro oemotståndliga. I själva verket är det väl så, att det endast är genom förhoppningen därom som vi skola kunna spöras till de samfälliga ansträngningar som äro nödvändiga. Men för att komma dit hän tarvas det en politik, där man verkligen företar en realistisk bedömning av läget. Att grunda sitt handlande på förhoppningar, vilkas verklighetsunderlag är högst problematiskt, är icke en realistisk bedömning. Ingen har i längden nytta av en illusionspolitik utan verkligt underlag. Finansministerns strävan att begränsa utgifterna och överbalansera budgeten är erkännansvärd och bör av riksdagen behandlas med all den förståelse, som är möjlig med hänsyn till förslagets innebörd. Det är nödvändigt att regeringen tar i med lika hård hand över hela det fält, som den ekonomiska

politiken omspanner. Den måste användas hela sitt inflytande för att få förståelse för inkomststabiliseringens nödvändighet, för produktionens upprätthållande och effektivisering och för sparandets betydelse. En allvarlig och intet fördöljande rannsakan om dessa ting är erforderlig. Den realistiska bedömning av läget, som finansministern talar om, är således nödvändig inte blott för att vinna övertygelse om att detta kan bemästras. Den är också en förutsättning för att så skall kunna ske. Det är endast om regeringen bygger sin politik på en sådan grundval, som den har möjlighet att åt densamma vinna det samlande förtroende, som i kampen mot krisen skulle vara ett styrkebälte.

Herr statsrådet WIGFORSS: Herr talman! Jag är säker på att när den föregående talaren kritiserar regeringens politik, gör han det inte bara därför att han anser det vara oppositionens skyldighet att opponera. Jag är lika säker på att densamma kommer att kunna sägas om den talare som kommer efter mig. Vi känna dem alla som mycket resonliga människor, som ta sina ståndpunkter efter moget övervägande, och jag är säker på att när de så starkt vända sig emot den politik, som regeringen har fört och tänker föra, beror det på att de anse att den i väsentliga hänseenden har varit och är förfelad, att de själva veta, hur politiken borde ha förts och hur den bör föras, och att det därför skulle vara en lycka för landet, om denna regering lämnade plats för en annan ur deras egna led. Jag tror att den talare för bondeförbundet, som kommer något senare i debatten, är villig att bedöma läget från samma sakliga synpunkter. Just därför vågar jag mig att göra mitt inlägg i debatten så litet polemiskt som möjligt — i alla händelser inte mera polemiskt än som stundens allvar kräver.

Jag tror nämligen att det vore nyttigt, om man just med hänsyn till att det råder delade meningar om den politik, som har förts, gjorde klart för sig vilka möjligheter statsmakterna ha att

Statsverkspropositionen.

under nuvarande förhållanden bestämma över ett lands ekonomiska utveckling och var gränserna för detta inflytande gå. Jag tror att det vore nyttigt — inte minst för dem, som anse att det skulle vara till gagn för landet, om vi finge en annan regering — att göra klart för sig vad man kan göra och vad man inte kan göra. Herr Elon Anderssons anförande i dag men främst mycket av det som tidigare sagts i den offentliga debatten ha givit mig ett intryck av att det råder oklarhet på den punkten. Jag har den uppfattningen, att man i vida kretsar genom kritiken av regeringspolitiken har fått för sig, att i vårt nuvarande svenska samhälle statsmakterna väsentligen bära ansvaret för hela den ekonomiska utvecklingen. Jag är inte säker på att en sådan allmän uppfattning är gagnelig för dem som sträva efter att efterträda den nuvarande regeringen. Det är inte säkert att man lika hastigt kan utplåna denna föreställning, sedan det väl kommit en ny regering. Under sådana förhållanden tror jag att vi ha ett gemensamt intresse av att nu något närmare undersöka vad det är statsmakterna kunna göra och vad de inte kunna göra.

När jag talar om att man inom oppositionen överskattar statsmakternas möjligheter, tänker jag inte närmast på att vår egen ekonomiska utveckling är sammanflätad med utvecklingen ute i världen. Jag antecknade med tillfredsställelse att herr Elon Andersson här underströk, att man mycket väl inom hans parti inser sambandet mellan vår egen utveckling och den internationella. Det betyder alltså att det redan i det avseendet finns vissa gränser för vad vårt land kan göra. Jag tror inte att man i de bestämmande kretsarna inom oppositionen är främmande för detta, även om det kanske inte alltid har förefallit, som om man ansåg det särskilt angeläget att sprida denna sanning i vidare kretsar.

Jag tänker i stället på de faktorer som äro avgörande för den ekonomiska utvecklingen i vårt eget land, särskilt i de hänseenden som här närmast varit

på tal. Den fråga vi ställas inför är ju: hur kommer det att gå med våra priser, d. v. s. hur komma reellt sett våra inkomster att utveckla sig? Vi kunna väl allesamman vara eniga om att så länge den nuvarande konjunkturen fortsätter och innan vi få en verklig depression, kommer det inte att bli tal om en minskning av inkomsterna i pengar. Frågan är i stället: vad komma dessa inkomster i pengar att betyda? Hur kommer det att gå med priserna och med levnadskostnaderna? Ha vi möjligheter att hindra de s. k. inflatoriska tendenserna?

Nu ha vi kommit så långt, att vi äro ganska eniga om vilka faktorer som här spela en avgörande roll. Det har väl i stort sett stått klart redan förut, men jag tror nog att det senaste årets diskussion varit klagörande, liksom de framställningar som nu lämnats av konjunkturinstitutet och i finansplanen, där under olika rubriker sammanfattats de punkter, på vilka över huvud taget ett ingripande kan ske. Ty lägg märke till — jag behöver inte erinra herr Elon Andersson om det — att hela denna diskussion om regeringens ansvar rör sig helt och hållet om ingripanden från statsmakternas sida. Om man ansåg att sådana ingripanden skett i tillräckligt stor omfattning eller att sådana ingripanden över huvud taget inte äro nödvändiga, skulle hela denna diskussion vara överflödig.

Vi ha alltså en rad faktorer i det ekonomiska livet som äro avgörande för den ekonomiska utvecklingen, inte minst för den s. k. samhällsekonomiska balansen. Frågan är på vad sätt och hur långt statsmakterna kunna öva inflytande på dessa faktorer.

Jag tror att man inom oppositionen förbiser att vi leva i ett samhälle, som till en del är reglerat och till eu del undandraget regleringar. Detsamma gäller i stora delar av världen, och det är detta som utgör problemet både för statsmakterna och för de enskilda.

Herr Elon Andersson var i slutet av sitt anförande inne på frågan om vilken utveckling vi tänka oss efteråt. Han

Statsverkspropositionen.

sade ingenting om vilken tidpunkt han syftade på med detta »efteråt», men det var kanske inte heller nödvändigt, eftersom vi alla äro överens om att under den tid, som vi närmast kunna överblicka, komma vi att leva i ett delvis reglerat och delvis oreglerat samhälle.

Om man då vill se på de faktorer, som det här är fråga om, så kan man mycket väl gå ut ifrån den uppläggning som finns i finansplanen, där det talas om vägarna till balans. Av de faktorer, som eventuellt kunna påverkas eller som man skulle önska att påverka, är den första varutillgången, eftersom denna utgör den ena sidan av balansen och eftersom det är alldeles avgörande, hur stor denna varutillgång är. Den andra sidan av balansen är, hur folk använder sina inkomster. Det är alltså efterfrågesidan, och där har man dels investeringarna, dels konsumtionen. Så att säga instuckat i detta kommer statens egen konsumtion och efterfrågan; där ha vi den s. k. budgetbalansen. Sedan komma vi fram till en faktor, som jag gärna med herr Elon Andersson skall säga är den kanske allra väsentligaste på efterfrågesidan, nämligen inkomstbildningen, och slutligen komma vi till den del av det ekonomiska livet, som har att göra med våra förbindelser med främmande länder och där frågan gäller, hur man skall kunna nå balans mellan vad vi köpa utifrån och vad vi sälja till utlandet.

Vi kunna nu gå igenom dessa faktorer just med utgångspunkt från denna fråga: hur långt kan statsmakternas inflytande sträcka sig? Vad varutillgången beträffar har den frågan tidigare varit en av de mest omdiskuterade, ty när man under tidigare rådande förhållanden ständigt och jämt har varit orolig för depression och arbetslöshet, så har frågan alltid ställts så: vad skall man från det allmännas sida göra för att få full sysselsättning? Jag tror, att på den punkten ha åsikterna kommit varandra mycket närmare än de voro för tio, femton, tjugu år sedan, men nu ha vi full sysselsättning, och då är frå-

gan den: hur mycket längre kunna statens åtgärder i och för ökning av varutillgången sträcka sig? Detta är inte ett problem på kort sikt, utan där kommer det problem upp, som herr Elon Andersson berörde i slutet av sitt anförande, nämligen problemet om på vilka vägar välståndet inom folket bäst skall kunna gagnas — om det gagnas bäst under en fullt fri tävlan mellan enskilda individer utan något utrymme för det allmännas företagsamhet, eller om det gagnas bäst av att denna företagsamhet får täcka hela fältet, eller om man skall tänka sig någon av de otaliga variationerna mellan dessa ytterligheter. I alla händelser kunna vi väl vara överens om att några avgörande ingripanden från samhällets sida för att öka produktionen, då full sysselsättning råder, ingripanden som snabbt kunna lämna resultat, icke äro sannolika. Jag skulle till och med tro, att även de, som anse att samhällsingripandena på detta område redan i den omfattning de hittills haft va varit till skada för produktionen, knappast mena att en avsocialisering av någon del av näringslivet för att ge den enskilda företagsamheten större utrymme skulle kunna väsentligt påverka varutillgången i det nuvarande läget. Vi få således, kan man säga, ta vårt näringsliv sådant det är. Vad som är av betydelse är den fulla sysselsättningen. Det hot mot denna, som arbetsnedläggelser och konflikter kunna innebära, skall jag komma tillbaka till sedan i samband med inkomstutvecklingen.

Det finns emellertid en punkt, i vilken varutillgången kan påverkas — och förmodligen har påverkats — av statsmakternas politik, nämligen importen. Det är klart, att vårt näringsliv för tillgången på vissa råvaror är hänvisat till import, och i den mån statsmakternas politik skulle ha försvårat importen av sådana nödvändiga varor eller skulle komma att försvåra den, så finns där ett samband mellan statens politik och produktionen. Det är kanske därför lika gott att jag redan på den här punkten säger några ord om importen, import-

Statsverkspropositionen.

regleringen och vad därmed sammanhänger.

Vi ha i Sverige efter kriget haft ungefär samma förhållanden som en rad andra länder. Vi hade, när kriget var slut, eller fingo snart därefter en ganska väsentlig valutareserv, och vi kunde använda den till att tillgodose sådana varubehov, som under kriget hade måst bli eftersatta. När denna valutareserv hade tagits i bruk, inträdde ett nytt läge, och det är detsamma för oss som för en rad andra länder. Den enda fråga av väsentlig betydelse som man kan ställa sig i det sammanhanget är, om denna import har haft den för produktionens utveckling gynnsammaste sammansättningen eller om en annan politik från statsmakternas sida, där importen inte hade lämnats fri, så länge som nu blev fallet, skulle ha lett till en väsentligt bättre sammansättning av importen till vårt land. Däröfver är det för närvarande ytterst svårt att uttala sig. Att det i viss utsträckning har ägt rum en import av konsumtionsvaror, som vi kanske helst skulle ha undvarit, kan nog ingen dölja för sig, men omfattningen av denna import är icke klargjord, och jag tror man vågar antaga, att det väsentligaste av den import, som vi ha finansierat med våra sparade medel, har bestått av sådant som vi skulle ha velat importera, även om importen hade legat under samhällets kontroll. Och jag vill erinra om — jag behöver kanske inte där rikta mig till herr Elon Andersson — att hela denna tankegång, att vi skulle haft det bättre ställt, om staten tidigare hade reglerat importen, betyder att man anser att de statliga myndigheter, som skulle fällt avgörandet om urvalet av de importvaror som vi hade råd att köpa, skulle visat sig bättre förstå vad vårt näringsliv behöver än de enskilda företagare, som nu faktiskt ha fått bestämma över importen. Detta kanske kan ge anledning till några reflexioner om förhållandet mellan, låt mig säga gemensamma öfverväganden och vad den enskilde från sin ofta mera begränsade synpunkt anser vara det klokaste.

I fråga om bytesbalansen vill jag emellertid tillägga, med anledning av vad herr Elon Andersson nämnde om lagerförtäring, att han har alldeles rätt i att läget i vårt land kommer att te sig något bättre, om det skulle komma att visa sig att en inte oväsentlig del av det importöverskott, som vi hade under år 1947, inte direkt har tagits i bruk, utan till en betydande del har bidragit att öka lagren och sålunda kommer till användning under år 1948. Detta är en kortsiktig synpunkt, men i det läge hela världen nu befinner sig i tror jag att en kortsiktig synpunkt av detta slag, som tar hänsyn till ett helt år, är av betydelse.

Men detta befriar oss inte — och om herr Elon Andersson och andra ha läst finansplanen någorlunda noga, veta de att detta där säges klart ut — från den väsentliga uppgiften att tillse, att det skapas balans mellan import och export på för importen så goda villkor som möjligt, dvs. med så stor export som möjligt. Här är jag emellertid återigen framme vid en punkt, där man får säga, att det inte är staten som direkt bestämmer öfver exporten.

Om jag går öfver till investeringarna, finna vi där samma svårighet, att statsmakternas inflytande sträcker sig öfver en del av näringslivet, men kanske inte den väsentligaste delen. I finansplanen nämnes, att mindre än 50 procent av investeringarna ligga under kontroll och att mer än 50 procent äro undandragna kontroll. Var och en förstår att man här befinner sig i ett dilemma, om jag så får säga, som är utmärkande för alla blandsamhällen — jag kanske för säkerhets skull skall tillägga, att jag tror att vi aldrig komma ifrån blandsamhället och att jag inte heller önskar komma ifrån det — nämligen att vi ha en central myndighet med makt att skruva ned investeringarna på vissa områden men inte på andra. Och nu är frågan den: skall man, därför att man, låt mig säga händelsevis, har makt att dra till vissa skruvar, dra till dem så hårt som fordras för att åstadkomma den nödvändiga fastheten, trots att det vore i hög grad

Statsverkspropositionen.

önskvärt att man hade möjlighet att skruva ned också andra investeringar?

Herr Elon Andersson var vänlig att säga ett ord om det radiotal som jag höll för några dagar sedan, och jag kan mycket väl gripa tillbaka till detta radiotal. Det fick inte räcka längre än 35 minuter, och jag måste alltså fatta mig kort. Därför hann jag inte utvidga bilden om egnahemsbyggaren, så att den verkligen svarade mot vårt nuvarande samhälle. Men i ett samhälle som vårt kan man ju inte leva på att bara bygga sig en egen bostad, öka sin konsumtion och hjälpa sina gamla föräldrar, utan man måste också ha en produktiv näring. Och det är alldeles uppenbart att den där egnahemsbyggaren hade en sådan näring vid sidan av sitt bostadsbyggande. Om vi nu tänka oss att denne egnahemsbyggare varit en liten industriidkare av det slag, som herr Elon Andersson säkerligen har stora sympatier för, och han inte varit i det läget att han själv kunnat bestämma över om den där lilla industrien skulle skaffa sig några nya maskiner — han hade kanske några kompanjoner, som mot hans röst beslutat sätta in några flera maskiner än det sedan skulle visa sig att företaget hade råd med — då hade denne egnahemsbyggare varit precis i det läge, i vilket det svenska folket nu är. Vi ha en viss makt över bostadsbyggandet och likaså över försörjningen av våra gamla föräldrar, men det svenska folket har inte möjlighet att genom sina gemensamma organ öva något väsentligt inflytande över hur många maskiner som skola sättas in inom vare sig vår industri eller vårt jordbruk.

Om jag får fortsätta jämförelsen med egnahemsbyggaren, vill jag fråga: är det rimligt att han skulle helt och hållet avstå från att bygga sitt egnahem, därför att de andra kompanjonerna vilja sätta in för många maskiner? Är det riktigt tänkt att vi, därför att vi ha inflytande över bostadsbyggandet, skola säga: det får reduceras i sådan utsträckning, att detta kan balansera den stora investeringen då det gäller till exempel maskiner? Jag tror att alla här måste er-

känna, att vi stå i ett val, där vi få göra en avvägning. Och jag är inte säker om att man, när det kommer till avgörandet, på något håll inom riksdagen skulle önska att bostadsbyggandet reduceras kraftigare än som i regeringens planer nu är förutsett.

Vad kan man då göra i ett samhälle, där investeringarna bestämmas av vissa medborgargrupper men där förutsättningen för balans är, att dessa investeringar hålla sig inom vissa gränser? Vi äro här framme vid en teori — vars innebörd för 20 år sedan verkade mycket ny men nu har gått in i det allmänna medvetandet även om inte människorna formulera sin mening som tetserna i en teori — nämligen att om man vill ha en sådan balans i samhällsekonomin, att det inte blir vare sig pristegring eller prisfall, så skall man investera, d. v. s. göra kapitalanläggningar, som ungefär motsvara vad människorna frivilligt vilja avstå av sina inkomster, eller, som det heter, spara. I den stora krisen för snart 20 år sedan hade man detta problem. Vad som då sades var, såsom många av oss minnas, att det inte fanns tillräcklig företagsamhet. Folk tyckte inte att det lönade sig att bygga nytt, och därför blev en massa pengar oanvända. Folk inskränkte sin konsumtion, så att det uppkom ett stort överskott av sparmedel, men när dessa sparmedel inte fingo en produktiv användning, blev en massa pengar oanvända, och detta ledde till depression och prissänkning.

Nu äro vi i det rakt motsatta läget: människorna vilja spara en viss mängd pengar — hur man skall kunna bestämma över deras sparande, skall jag inte nu ingå på. Om man kan hålla investeringarna inom ramen för vad folk på det sättet frivilligt vill avstå, får man balans. Men skulle bland dem, som göra kapitalutlägg, finnas en övertygelse om att framtidsutsikterna äro ljusa, skulle enskilda företagare ha den föreställningen, att nu lönar det sig att bygga ut och bygga nytt, och alltså vilja skaffa pengar till sina investeringar utöver vad folk frivilligt vill spara, ja, då kunna

Statsverkspropositionen.

de göra det, därför att mängden av pengar inte är bestämd och begränsad. Pengar skaffas genom ny kredit. Krediten framkallar ny köpkraft. Det blir då en brist på balans, som får uttryck i en tendens till prisstegring. Detta gäller inte bara de enskilda, utan också det allmänna.

Problemet är därför, hur man skall kunna hålla investeringarna inom ramen för tillgängliga sparmedel. Man måste skära ned investeringarna på de områden, som statsmakterna kunna inverka på. I första hand kommer här bostadsbyggandet. Man kan också säga nej till framställningar om tillstånd att bygga nya fabriker, men man kan inte hindra folk att sätta in nya maskiner i de fabriker de redan ha.

Om någon nu skulle fråga: har det verkligen försiggått en sådan, låt mig säga alltför stor investeringsverksamhet under de här åren, måste ju svaret bli, att därom inte kan råda något som helst tvivel. Jag har i finansplanen nämnt någonting om att alla människor under dessa år haft optimistiska föreställningar om den kommande utvecklingen. Man har sagt, att detta från min sida skulle vara ett sätt att söka komma undan ansvaret. Det har verkligen aldrig fallit mig in. Jag trodde att det var att konstatera ett faktum. Om inte kammaren tycker att jag uppstår tiden för mycket, skulle jag med ett enda litet exempel vilja belysa den uppfattning om framtidsutsikterna, som efter kriget har rått i, jag vill nästan säga, hela världen.

Vid krigets slut var det, såsom ni alla veta, inte bara vi som gjorde upp planer för finansiering av ett stort socialt program och dessutom för en skattesänkning. Vi gjorde detta på våren 1946 med, om jag inte missminner mig, ganska stor enighet i fråga om utgångspunkter när det gällde de framtida utsikterna. Men denna optimistiska syn var allmän inte bara hos oss. Ungefär samtidigt med att vi diskuterade riktlinjerna för vår framtida politik, ingicks ett stort låneavtal mellan Förenta staterna och England. Amerikanerna krävde därvid att engelsmännen för att få detta lån skulle förbinda sig att från och med

sommaren 1947 i viss utsträckning byta ut pund mot dollars. Var och en, som tänker igenom vad detta innebär, måste säga sig, att ett sådant krav hade varit en fullständig orimlighet, om man inte åtminstone på den amerikanska sidan föreställde sig, att på sommaren 1947 skulle det internationella ekonomiska livet ha kommit i gång på ett sätt, som man väl där skulle ha kallat normalt. Detta visar i vilken atmosfär vi alla ha levat, även de som nu äro i opposition här i riksdagen.

Vad kan man då göra, för den händelse investeringarna ta en sådan omfattning, att de tyckas överskrida summan av frivilliga besparingar? Ja, man kan naturligtvis tänka sig tvångsbesparingar, och det kan inte förnekas att de förslag till överbalansering av budgeten, som nu ha framlagts, äro ett steg i riktning mot att på detta sätt tvinga fram mera sparmedel än som frivilligt skulle åstadkommas. Var och en förstår att detta är en väg, som man kan gå ett stycke. Men alldeles bortsett från den kritik, som under de sista veckorna har riktats mot de framlagda förslagen, kunna vi nog alla vara ense om att över en viss gräns i fråga om ett sådant tvångssparande vill man inte gärna gå. Även där äro alltså statsmakternas möjligheter begränsade.

Jag ger herr Elon Andersson fullständigt rätt i att budgeten bara i en viss omfattning kan verka som balansfaktor. Detta ligger i vad jag nyss har sagt. En sådan inställning betecknar ett framsteg i förhållande till tidigare föreställningar om att budgeten skall följa de allmänna ekonomiska konjunkturerna. Det har tidigare varit en härskande föreställning, att när hela folket började ha det knappt, skulle man också skära ned statens utgifter. Då skulle man kanske till och med höja skatterna för att få balans. Den inställningen tror jag att vi nu ha kommit ifrån. Vi äro nog ganska eniga om att under en ny depression gå den motsatta vägen. På samma sätt ha vi kommit ifrån den tanken, att staten skall följa med också under en högkonjunktur. Vi ha alla klart för

Statsverkspropositionen.

oss, att det bör vara tvärtom: i den mån det är möjligt, skall statens uppgift under en högkonjunktur vara att hålla igen, inte minst när det gäller kapitalinvesteringar. Den linjen har man följt i budgeten. Men svårigheterna äro stora, och jag förstår mycket väl det enskilda näringslivets svårigheter att göra begränsningar under en högkonjunktur, då jag ser hur svårt det är för staten att under nuvarande förhållanden göra de nödvändiga beskränkningarna. När det gäller sådana investeringar som utbyggandet av vattenfall och distributionsanläggningar, är det alldeles klart att man känner behovet därav så starkt, inte minst på grund av den rådande elransoneringen, att man på dessa punkter finner det omöjligt att hålla igen. Det är lika klart att man inte heller när det gäller nedskärning av statens övriga investeringar kan gå hur långt som helst. Detta är återigen bara ett exempel på hur det hela blir en fråga om avvägning. Den kan naturligtvis göras på något olika sätt, men jag tror att meningarna där skulle kunna komma mycket närmare varandra, om man hade klart för sig att vad som kan göras får hålla sig inom vissa gränser.

Finns det då inte något annat medel att begränsa investeringarna än genom att tvinga folk till sparande, genom överbalansering av budgeten eller eventuellt genom tvångslån? Jo, under fria ekonomiska förhållanden finns, som nog alla känna till, ett klassiskt medel som heter räntehöjning. Om det visar sig att människorna äro för ivriga att låna pengar till anläggningar, så att deras önskemål sträcka sig utöver vad man beräknar avsättas genom frivilligt sparande, har man utvägen att säga: höj räntan! På det sättet driver man bort dem, som inte ha tillräckligt goda vinstutsikter för att ta lån till den höga räntan. Jag skall inte här gå in på en räntediskussion — det har inte heller den föregående talaren gjort, och frågan kommer kanske upp senare i debatten. På den punkten kan man naturligtvis ha delade meningar. I ett samhälle, som praktiskt taget helt saknar

vad man skulle kunna kalla för sådana fysiska kontroller som vi nu ha exempelvis i byggnadsberedningen och annat, i ett samhälle som väsentligen är ett det fria näringslivets samhälle — och det finns ju på vissa håll i världen tillnärmelser till detta — är det naturligtvis mycket mera rimligt än hos oss att man tänker sig att gå räntehöjningsvägen. Och om man följer med vad som sker ute i världen — i Förenta staterna och även i England, trots de fysiska kontroller man har i detta senare land — skall man nog finna, att vissa små steg ha tagits till en höjning av i alla händelser den korta räntan. Men även i till exempel Förenta staterna är man ganska rädd för att gripa till detta medel. Man är orolig för att det skall få alltför svåra verkningar. En mycket liten räntehöjning har nämligen — såsom det är skrivet i finansplanen och som jag tror är riktigt — en mycket liten, för att inte säga en alldeles omärklig effekt. Och en mycket stor räntehöjning vågar man inte tillgripa.

Det finns emellertid andra vägar till kreditbegränsning. Vid överläggningar med bankofullmäktige har jag funnit, såsom det säges i finansplanen, att fullmäktige redan äro inne på den linjen och kanske komma att gå vidare därvidlag. Allt som kan vinnas på detta område bör hälsas med tillfredsställelse.

Den stora frågan i herr Elon Anderssons tal var frågan om lönerna. Herr Andersson skyndade sig själv ut uttala, att han inte önskade några lagstiftande ingrepp från statens sida på detta område — jag tror att det var så han menade. Hela området för inkomstbildningen är på samma sätt som övriga områden delvis reglerat, delvis oreglerat. Vi känna ju alla till att det allmänna i viss utsträckning kontrollerar priserna och därmed inkomstbildningen när det gäller varor av olika slag, som säljas av företagare. Men jag behöver väl inte i denna kammare — där vi under de sist förflutna åren fått höra upprepade föreläsningar av en förutvarande chef för priskontrollnämnden om vilka svårigheter priskontrollen har att kämpa med

Statsverkspropositionen.

och hur omöjligt det är att sätta all sin lit till en sådan priskontroll — framhålla, hur begränsad statsmakternas förmåga i olika hänseenden är när det gäller att bestämma de enskilda företagens inkomster. Detta gäller inte bara industrivaror och annat, utan också jordbruksprodukter, vilkas prissättning ju praktiskt taget helt ligger under statsmakternas kontroll. Jag har dock inte något minne av att de, som nu äro i opposition mot inkomstökningar, ha varit de ivrigaste att hålla igen när det gällt prishöjningar.

Däremot har man naturligtvis riktat sig mot löntagarna. Det skulle vara mycket att säga om hela löneutvecklingen både under de förflutna åren och under den tid som kommer. Jag har uppmärksammat att man från folkpartiets sida — jag tror det var vid förra årets remissdebatt — deklarerade en uppfattning, som i ett avseende alldeles överensstämmer med den som regeringen har gett uttryck åt. Det gällde löneregleringen för statstjänarna, som man har påstått bröt igenom det s. k. lönestoppet och som man därför från vissa håll har betecknat såsom det stora syndafallet i fråga om den ekonomiska politik, som fördes under kriget. Jag tror att talesmannen för folkpartiet uttryckte precis regeringens mening när han sade, att löneregleringen för statstjänarna praktiskt taget inte har inneburit något annat än en anpassning av penninglönerna till, låt mig säga den reala nivå, som dessa löner hade före kriget. Jag skulle vilja säga, att något därutöver har nog löneökningen gått, utom när det gäller de allra högsta lönegraderna. I fråga om de s. k. lägre dyrorterna har utan tvivel en inte oväsentlig förbättring skett. Men om man är överens om att en sådan löneroglering var motiverad — alltså motiverad så som alla dylika åtgärder måste motiveras, nämligen med den uppfattningen om landets ekonomiska läge, att vi tämligen omedelbart efter kriget hade nått upp till en real välståndstandard, som gott kunde jämföras med den vi hade år 1939 och som alltså gjorde det rimligt att statstjänarna

begärde att få sin andel av denna förändring — kan man ju inte heller i fråga om övriga löntagargrupperns krav vara kritisk, såvida man inte anser sig kunna påvisa att dessa löntagargrupper ha gått ett åtminstone rätt väsentligt stycke utöver vad man för statstjänarnas del ansåg rimligt.

Här äro vi inne på ett område som det är mycket svårt att bedöma. Att vissa låglönegrupper ha kommit upp ett gott stycke över sin lönenivå år 1939, är utan tvivel riktigt. Vi ha också tagit konsekvenserna därav, då vi ansett att lantarbetarna borde få bättre betalt. Även om denna löneökning skulle betyda, att alla andra medborgare skulle få betala högre priser på jordbrukets produkter, har därom rått enighet. I fråga om vissa andra låglönegrupper har det varit på samma sätt. Jag skulle därför kanske våga säga att jag har svårt att se, att den lönepolitik, som fram till nu förts från organisationernas sida, har gått så bestämt utöver gränserna för vad vi kunna kosta på oss, att man skulle behöva säga att där ligger någon betydande anledning till sådana svårigheter som man nu talar om att vi ha.

Jag kan inte underlåta att påpeka, att herr Elon Anderssons anförande liksom en mycket stor del av den offentliga debatten, där man går till attack mot regeringen och dess politik, stillatigande bygger på den förutsättningen, att vi nu i vårt land skulle befinna oss i något slags sorglig belägenhet. Vi ha dock full sysselsättning. Folk har i vårt land för närvarande, tror jag, reala inkomster som ligga något högre än vad man någonsin tidigare haft. Att vi på vissa områden ha gjort investeringar, kanske äro något för stora, och att vi inte ha fördelat importen från främmande länder på det sätt, som kanske hade varit det allra bästa, kan man medge utan att därför göra sig till tolk för den mörkmålning av vårt folks nuvarande läge, som nu är så vanlig i den offentliga diskussionen.

Vad vi ha att göra med är riskerna. Dessa risker behöver ingen förneka, även om man anser att de kunna be-

Statsverkspropositionen.

mästras, och jag skulle till min glädje kunna anteckna, att även herr Elon Andersson i sitt tal — såsom framgick, om man lyssnade på honom noga — i grund och botten hade samma uppfattning. Det som för honom var det väsentliga var frågan om hur det går med inkomstbildningen i fortsättningen. Jag fick det bestämda intrycket av herr Elon Anderssons anförande, att om man kunde hålla inkomsterna i pengar någorlunda fasta från och med nu under en viss tid, skulle vårt ekonomiska läge inte vara så särdeles bekymmersamt. Jag vill emellertid erinra om att när han samtidigt citerade konjunkturinstitutets chef och konjunkturinstitutets rapport, förbegick han att den ogynnsamma teckning av framtiden, som där kommer fram, icke är byggd på föreställningen om nya inkomstökningar. Hela det s. k. inflatoriska gap, som man där inte konstaterar men gissar sig till såsom möjligt, har kommit till under antagande av att inkomsterna under år 1948 icke — jag tänker då på mellanalternativet — skola vara högre än de för närvarande äro. Under sådana förhållanden tycker jag snarast att herr Elon Andersson borde vara intresserad av att, tillsammans med regeringen höll jag på att säga, överväga, om inte man har anledning att reducera de faror, som konjunkturinstitutet har tecknat.

Jag skall inte avsluta vad jag har att säga om lönerna utan ytterligare ett påpekande. Det är riktigt — jag hoppas det åtminstone — att regeringens ord har *något* att betyda för de stora löntagarmassorna. Jag säger »något». Jag vet inte, om man inom oppositionen har den känslan, att de som sitta i ledningen för de politiska partierna, även om de komma i regeringsställning, skulle kunna på något väsentligt sätt behärska de ekonomiska kraven från de stora medborgargrupper, på vilka de stödjade sitt politiska inflytande. Jag hoppas att regeringens ord har något att betyda, och vi ha inte heller dolt att vi i detta läge anse, att utrymmet för höjningar av inkomsterna i pengar för *alla* samhällsgrupper är så begränsat, att man lika

väl skulle kunna säga att det praktiskt taget inte finns. Men man får inte dölja för sig att dessa önskemål om ökade inkomster te sig något annorlunda på olika områden. När vi trots dessa svårigheter och trots denna önskan om att hålla inkomsterna fasta, redan nu ha börjat utbetala pengar till stora medborgargrupper och därmed höja deras inkomststandard — det gäller både folkpensionärerna och familjerna med barn — är jag säker på att man på de flesta håll inte anser detta strida emot uppfattningen om att inkomsterna praktiskt taget skola hållas fasta. Ja, säger man, men det vi betala ut till folkpensionärer och det vi betala ut till barnbidrag få vi andra släppa till, och då blir det ju inte några samlade ökade inkomster. Det är riktigt. Men från löntagarnas sida iakttar man, hur svårt det har varit för statsmakterna att begränsa priserna genom priskontroll, vilket medfört högst betydande vinster inom företagen. Skulle man då inte kunna förstå de löntagare som säga: »Är det alldeles nödvändigt att dessa vinster ograverade ligga just på företagsidan? Skulle vi inte kunna dela på dessa vinster, så att även vi få litet med av dem? Det skulle ju inte öka de samlade inkomsterna i samhället.»

Herr Elon Andersson erinrade med all rätt om den besinningsfullhet och den moderation som har varit och är utmärkande för den svenska fackföreningsrörelsens ledning. Men om herr Elon Andersson och andra ha gjort den iakttagelsen och givit det erkännandet, tror jag att de också ha anledning att fästa avseende vid vad fackföreningsledningen har att säga om det läge som har uppstått — hurusom när dessa väldiga företagsvinster ha kommit till offentligheten, inte bara inom deras djupa led utan också hos dem själva tvivel har uppstått, om en sådan moderation verkligen hade tillräckligt stark grund.

Herr Elon Andersson talade ganska mycket om det förtroende som man från regeringens sida måste skapa inom olika samhällsgrupper. Jag undrar, om det inte är skäl att tänka på att den

Statsverkspropositionen.

svenska löntagarklassen ändå är den största av alla samhällsklasser, och om den förlorar förtroendet för regeringens objektiva syn på läget, kanske det är en ännu större förlust än om några tiotusentals stora förmögenhetsägare förlora detta förtroende.

Jag har här uttalat min mening, och den är att det praktiskt taget inte finns något utrymme för nya inkomststegringar. Det hindrar inte att en fördelning på annat sätt skulle kunna ske, om bara inte pengarna omedelbart komma till användning, men den tankegången skall jag inte här ta upp.

När vi sålunda se, hur begränsad statsmakternas förmåga är till vissa områden, när vi se, hur besvärligt det kan vara att använda de skruvar, som verkligen regeringen har hand om, över en viss gräns, vore det då inte rimligare att man från alla sidor vore litet mera intresserad av att se, om inte regeringen möjligen kan ha rätt i sin, som det heter, optimistiska bedömning av läget i stället för att självfallet utgå från att läget är så svart som man över huvud taget kan måla det. Skulle det inte kunna vara av intresse att ställa frågan, om inte den balans för år 1948, som regeringen har åstadkommit, kanske närmare överensstämmer med verkligheten, än den mörka bild, som jag mycket väl kan förstå att det kan vara politiskt önskvärt att utmåla, men som det, om man vill se kanske även sin egen framtid på litet längre sikt, måhända inte är så klokt att måla.

Vad vi ha gjort, när vi försökt bedöma framtiden, är det ännu inte säkert grundade antagandet — men ett antagande som har åtskilligt för sig och som vi väl om någon tid få se hur pass hållbart det är — att det importöverskott, som konjunkturinstitutet räknar såsom ett minus i 1948 års balans, till en väsentlig del är en illusion och att således i verkligheten endast en del därav är borta och att den andra delen ligger i våra lager.

En annan sak, som jag tror är alldeles nödvändig att göra, är att rätta till en beräkning av konjunkturinstitutet,

vilket skulle medföra att tillgångarna för nästa år få räknas till kanske 500 miljoner kronor högre, därför att man skall räkna i ett annat penningvärde. Om man sedan vågar göra det optimistiska antagandet — om vi kunna kalla det för optimistiskt — att vi under år 1948 skola producera lika bra som vi producerade under år 1947 — och man får väl ändå hoppas att de väldiga investeringar, som ha skett under de senaste åren, så småningom skola mogna och leda till en ökad produktion och att man inte skall behöva räkna med en tillbakagång i all den produktion, som är undandragen naturkrafternas inflytande, vilket vi självfallet inte kunna behärska — skulle balans vara att nå under år 1948 utan någon nämnvärd prisstegring. Dessa antaganden förefalla mig inte vara på något sätt optimistiska i den betydelsen, att de försöka bortse från verkligheten.

Jag tror, att det varit bra, om herr Elon Andersson hade velat litet starkare understryka vad han, såsom den resonlige man han är, inte kunde underlåta att ändå säga, nämligen att vi behöva, jag vill inte kalla det för optimism, men att vi behöva undvika en onödig och icke grundad pessimism, om vi verkligen med gemensamma krafter skola försöka att komma över de närmaste allvarliga åren. Om vi äro överens om det, förefaller det, som om man inte gjorde någon nyttig gärning genom att, längre än ens samvete bjuder, måla ut farorna som hota oss, ty ingen skall dölja för sig, att när det gäller det ekonomiska livet den psykologiska atmosfären spelar en roll, och det är ganska naturligt att de människor, som dagligen läsa i sina tidningar att deras pengar komma att förlora i värde och även höra sina aktade representanter i riksdagen stiga upp och säga detta, inte våga behålla sina pengar eller spara några pengar därför att de då räkna med att priserna skola stiga. Det är klart att man kanske inte bör överskatta den inverkan som detta har, men jag tror inte heller att man bör underskatta den.

När jag på detta sätt, kanske alltför länge, har uppehållit mig vid de svårig-

Statsverkspropositionen.

heter man har att möta, då man som vi leva i ett delvis reglerat samhälle, är det klart att många kasta längtande blickar inte bara in i framtiden till ett samhälle, där man skall slippa dessa regleringar, utan också fråga sig, om vi inte redan nu skulle kunna vandra en annan väg eller om vi inte borde ha vandrat en annan väg. Ja, ännu för något år sedan kanske den lockelsen hade kunnat förnämliga säga: hela den regleringspolitik, som vi ha fört här i landet, är felaktig. Vi borde omedelbart, när kriget var slut, ha slopat alla kontroller och överlämnat allt åt vad som kallas för det fria näringslivets krafter. Jag tror inte detta är möjligt i dag, när vi se, hur det har gått i de länder, där man har försökt det. Jag behöver inte nämna Förenta staterna, som ju står i en sådan särklass i alla hänseenden, att alla jämförelser med ett litet land som vårt kunna förklaras vara föga grundade. Men det är ett faktum att i Förenta staterna, där man någorlunda hastigt gjorde sig av med kontrollerna, har man under dessa år, särskilt det sista året, haft en prisstegring, som, om vi hade haft den i vårt land, kunde ha lämnat verklig grund för de svartmålningar om inflation, som oppositionen nu på detta lilla underlag av några procents prisstegring så långt tillbaka som från år 1945 ändå bygger upp. Jag skall i stället ta ett land som Kanada, som i många hänseenden är mera jämförligt med vårt. Där har man efter kriget också slopat kontrollerna och praktiskt taget all prisreglering. Kanada hade en valutareserv många gånger större än vår, men landet befinner sig nu i precis samma läge som vi. Det har haft samma importöverskott från Förenta staterna sedan gammalt. Det har haft samma utvägar som vi att betala Förenta staterna med hjälp av de pengar, som man har förtjänat i England och på andra håll. När man nu inte längre kan få växla sina pund emot dollars, har man fått göra sin importreglering och sina kraftiga höjningar på konsumtionsvarorna för att så att säga vinna litet mera balans. Under de sista åren har prisnivån och levnadskostnaderna i

Kanada stigit ungefär lika mycket som i Förenta staterna. När man ser detta tror jag man kan säga, att herr Elon Andersson kanske var litet väl mycket valtare för 1948 och inte så mycket förstakammargruppens ledare, då han frågade, om regeringen verkligen skulle vara nöjd med att vi inte ha det allra sämst. På det vill jag svara, att även om vi jämföra oss, inte bara med andra länder i Europa, utan med länder, som äro välmående på samma sätt som Sverige är välmående, således länder som Förenta staterna och Kanada, som ha det bäst ställt men som ha samma slags svårigheter som vi, måste vi i sanningens namn säga, att vi inte så illa klara den jämförelsen.

Herr Elon Andersson började med att tala om förhållandet till kommunisterna, och han slutade med frågan, hur det skall bli med näringslivet i framtiden. Jag skall knyta ihop dessa båda frågor.

Vad beträffar frågan, hur vår världsdödel skall kunna komma på fötter och göra det med bevarande av vad vi bruka kalla för västerländska föreställningar om personlig och medborgerlig frihet, så är det min bestämda övertygelse, och jag tror att den kommer att spridas i allt vidare kretsar, att återuppbyggnadsarbetet i Europa inte kommer att kunna ske med framgång, om inte bakom det stå de stora massor av människor, som i olika former samla sina förhoppningar om framtiden i ordet socialism. Vi kunna inte i denna del av världen räkna med att återvända till ett ekonomiskt liv av det slag, som man har västerut och som väl ändå herr Elon Andersson väsentligen har som sitt ideal. Vi vilja lika litet välja det man har österut. Vi tro att det finns en annan väg, som vi mycket väl kunna kalla den tredje vägen, en väg som förenar det socialistiska kravet på solidaritet och utjämning av klassmotsättningarna med bevarandet av den medborgerliga friheten och all den ekonomiska frihet som är förenlig med det helas bästa.

Herr **DOMÖ**: Herr talman! Jag tror att den ekumeniska stämning, som en

Statsverkspropositionen.

stund gjorde sig gällande här i kammaren, kan utgöra skäl för mig att börja med ett uttalande, som också är eukumeniskt så till vida att jag delar det allmänna omdöme om vår finansminister, som säger att han är en intressant och originell man. Herr Wigforss lade ju mot slutet av sitt anförande upp en plaidoyer för socialismen, och det är ju en ganska originell åtgärd i en remissdebatt.

När jag hörde att finansministern fick ordet gav det en känsla av att han var som en ivrig kapplöpningshäst, som var orolig för att försumma ett starttillfälle. Finansministern försummade heller inte sitt starttillfälle. Regeringen lägger ju fram vad den vill lägga fram i sin statsverksproposition. Där talar regeringen, och där har finansministern talat mycket och utförligt, nämligen i finansplanen. Men han kan inte underlåta att, innan han vet vad oppositionen har att komma med, förtydliga, komplettera och ibland på ett förbryllande sätt söka lägga upp andra spår för att oppositionen skall följa honom i dem. Jag kan, herr talman, inte undgå att karakterisera den metod, som nu vid flera tillfällen tillämpats av den socialdemokratiska regeringen, såsom ganska anmärkningsvärd. Det hindrar givetvis inte att vi skola återgå till och söka koncentrera oss på statsverkspropositionen varjämte vi även skola försöka att ta upp de nya synpunkter, som finansministern här dragit fram.

Jag kan inte underlåta att starkt reagera mot en del av de redogörelser för läget som finansministern kom med. Han försökte måla en bild, där svårigheterna för landet visserligen inte saknades, men där de voro obetydliga, och där det visserligen fanns risker, men av sådant slag, att de relativt lätt kunde bemästras. Ja, visst måste alla svårigheter bemästras, men jag betvivlar på det kraftigaste, att den socialdemokratiska regering, som herr Wigforss är stark man i, kommer att kunna bemästra de svårigheter, som den i hög grad själv har varit med om att skapa.

Finansministern var synnerligen ange-

lägen att framhålla, att vad som var att göra hade regeringen gjort och att det var ganska litet en regering överhuvudtaget kunde göra i nuvarande situation. Han uttryckte det så, att regeringen har ansvar för de åtgärder som den vidtar — i övrigt kunde den inte göra så mycket. Men, herr finansminister, det är inte bara genom åtgärder, genom förslag till riksdagen eller beslut av regeringen själv, som en regering kan åstadkomma någonting, utan det är också genom de föreställningar, som den kan inge ett folk. En regering har en mycket stor makt att omkring sig samla folket, när det gäller att övervinna svårigheter, att osjälviskt genom samfällda åtgärder söka komma fram till ett bättre läge. Det förtroende, som en regering kan inge, spelar kanske många gånger en större roll än de direkt statliga ingripanden som den kan företa.

När jag konstaterat detta, frågar jag: har denna regering åstadkommit en sådan föreställning om nödvändig anpassning, som den nuvarande situationen kräver? Enligt min mening ingalunda. Den söker att släta över svårigheterna, och finansministern har på ett ganska drastiskt sätt sökt att måla upp en bild, som enligt min mening icke helt är överensstämmande med verkligheten. Finansministern beskyllde herr Elon Andersson för att i någon mån valtala inför valen 1948. Ha vi i första kammaren hört ett mera utpräglat valtala än det finansministern här har presterat? Jag kan icke erinra mig ha gjort det.

Det kan emellertid vara anledning att försöka granska den attityd, som finansministern nu intar. Han har nog rätt i att regeringen inte har någon dans på rosor. Inte ens vår lättfotade finansminister har det så lätt i piruetterna. Regeringen har ingen anledning att för mycket skylla på omständigheter varöver den ej kunnat råda. Regeringen har tidigare sagt, att den förmår mycket och att det är denna regering som skall leda utvecklingen. Nu låter det på ett helt annat sätt.

Finansministern är en mästare i att »tala om annat», när han så vill, och

Statsverkspropositionen.

han försökte nog dra oss in på ett sidospår, men jag skall försöka hålla mig till statsverkspropositionen och vad regeringen där har sagt. Debatten bör i någon mån beröra propositionen. Det är då, herr talman, en omständighet som jag först skulle vilja dra fram.

Vi valda ombud för Sveriges folk fingo i år del av regeringens förslag betydligt tidigare i vår egenskap av tidningsprenumeranter än i vår egenskap av riksdagsledamöter. Det är på intet sätt en enskild riksdagsmans sak att uttala sig om hur något sådant varit möjligt. Jag inskränker mig därför till att bestämt deklarerera, att det inte är förenligt med riksdagens värdighet, att kommunikationen mellan den och regeringen sker via tidningspressen.

De finansplaner, som bilagts de senaste årens statsverkspropositioner, ha alltmer fått karaktären av filosofiska essäer. Författaren argumenterar fram och tillbaka, och den arme läsaren kastas från synpunkt till synpunkt likt näsduken i den gamla leken »ett skepp kommer lastat», och skeppet kommer lastat med sifferuppgifter, omdömen, fakta och förhoppningar i en förbryllande blandning.

Det är en ringa tröst att få veta att om produktionen hålles uppe, för att inte tala om om den i någon mån kunde ökas, då synas övriga åtgärder, som innefattas i programmet för den ekonomiska politiken, vara av den natur, att de ogynnsamma faktorerna skulle uppvägas. Nationalekonomisk visdom — även i populär form — har sin begränsning såsom surrogat för klara direktiv och öppna besked.

I år har finansplanen utformats som ett försvar icke blott för statsrådet Wigforss' finanspolitik utan för socialdemokratisk politik överhuvudtaget. Finansplanen har alltså blivit en sammanfattning av de ursäkter man åberopar för den glidande nödfallspolitik vår socialdemokratiska regering sett sig tvungen föra, sedan den sent omsider upptäckte att den ekonomiska verkligheten inte motsvarade de krav man ställde på den, då man funderade ut arbetarrö-

relsens så kallade efterkrigsprogram. Den planhushållarregering, som hösten 1945 kampglad spände sig framför den svenska fredsekonomiens kärra, låter man försvinna. Den återfinns nu bakom vagnen, och mellan skaklarna vrenskas den internationella krisen — dollarkrisen. Förvandlingskonsten vittnar om blygsamhet och klädsam anspråkslöshet — märklig och anmärkningsvärd, då den återfinns hos företrädare för den politiska riktning, som gör anspråk på särskild förmåga att kunna leda ett lands ekonomi. Vi fingo nyss i finansministerns anförande en illustration till detta påstående.

Måhända kan man, efter vad finansministern här sagt, sätta hans ganska aggressiva försvarsförberedelser i finansplanen i samband med det förhållandet, att vi ha allmänna val i höst. Förra året mumlades det åtskilligt om samvetslösa kapitalister, som skulle ha tillåtit sig en landsskadlig kapitalexport. Man hade då till och med panna att utpeka en särskild yrkeskategori och en särskild näring som de egentligen ansvariga. Det talet har tystnat — åtminstone för tillfället. Man har tydligen själv funnit, att det fanns dålig täckning bakom den växel man drog på svenska folkets godtrogenhet. I år skyller man på allmänna omständigheter, men jag vill inte påstå att årets resonemang verkar så särskilt mycket mera övertygande än förra årets.

Det tycks framför allt vara en omständighet, som regeringen söker hänga sin oskuld på. Alla skulle vi ha sett lika optimistiskt på framtiden som regeringen. Jag kan då erinra om att jag redan i april 1946 uttalade min oro för utvecklingen. Det gjorde jag bland annat i en interpellation till statsministern, men jag fick ett mycket litet utförligt svar på min huvudfråga, som gällde hur man inom regeringen såg på landets ekonomiska framtid och vad man ville göra. Nej, herr finansminister, det är nog så, att regeringen ingalunda saknat varningar för sin optimistiska ekonomiska politik. Om en enskild företagare gör en felbedömning av fram-

Statsverkspropositionen.

tiden, är detta allvarligt — för honom och hans anställda. Men — skadan är begränsad och upphäves många gånger genom att andra företagare gjort bedömningar i motsatt riktning. När den starke mannen i en planhushållarregering gör sig skyldig till en felbedömning — vilket ju, hur märkligt det än låter, uppenbarligen kan ske — får detta allvarliga följder för hela samhället, synliga eller osynliga men under alla förhållanden ytterst allvarliga följder för hela landets ekonomi.

Man säger att regeringens makt varit för liten, att enskilda näringsidkare kunnat manövrera fritt i vissa avseenden. Jag tänker icke utan förskräckelse på vad som kunnat inträffa, om regeringen Erlander-Wigforss haft ännu större möjlighet än den haft att sköta våra affärer efter de bedömningar av läget, som regeringen gjorde, när den bestämde sin ekonomiska och politiska kurs. Herr finansministern uttryckte det nys så att de skruvar som man har inte äro så lätta att reglera det med, men om jag förstod honom rätt menade han att det ibland behövs kraftiga skruvar, och jag tror att finansministern gärna vill själv behärska skruvarna.

Finansministern har ju i radio uttalat meningen, att problemet om samhällets organisation borde kunna skjutas på framtiden. Menar han därmed den ganska sterila socialiseringsfrågan, kan jag helt instämma med honom. Jag skulle bara vilja uttala den förhoppningen, att hans sinnesändring får praktiska uttryck — till exempel däri att man inställer pågående socialiseringsutredningar. Menar finansministern däremot att vi skulle komma överens att för den närmaste framtiden konservera det reglerings- och reglementeringssamhälle vi så småningom fått, kan jag på intet vis dela hans mening. Vi inom högerpartiet se i rigoröst reglerande en av orsakerna till den ekonomiska snedvridningen. Ju längre ett stelt och odifferentierat reglerings- och kontrollsystem får råda, desto hårdare reagera människorna, och jag tillåter mig framhålla, att finansplanens försvar för regleringssystemet

— ty ett försvar är det ju på sitt sätt — icke tar hänsyn till de psykologiska omständigheterna. Det utgår från den överkliga föreställningen, att vi skulle vara tvugna att välja mellan det tillsnörda tillstånd vi ha just nu och ett tillstånd med så kallad fullständig frihet. Detta är icke frågeställningen. Vad det gäller är att undersöka, huruvida man icke skulle kunna få fram ett smidigare — jag skulle vilja säga mänskligare — system, som fungerade bättre i praktiken, där sakkunskapen hade mera att säga till om. Samtidigt borde man på allvar undersöka om icke vissa ransonerings- och regleringar tämligen omedelbart skulle kunna avskaffas eller förenklas.

Vi ha fått en ny folkhushållningsminister sedan förra årets remissdebatt. Spåren av hans mödor märkas tyvärr mera i krav på ökade anslag för kontrollbyråkratien, i påfund med slaktgodemän och liknande, än i ökad rörelsefrihet för de människor som göra en verkligt produktiv insats. Inom högern komma vi att göra allt som står i vår makt för att främja ett system, som ger så stor frihet som möjligt, som genom sitt sätt att fungera vinner förtroende.

»Det är inte självklart att en stor valutareserv är att föredraga framför en lagerreserv eller en ökning av produktionsmedel», säger finansministern på sitt speciella orakelspråk. Endast om valutorna använts för att uppehålla en konsumtionsstandard utöver våra varaktiga möjligheter kan man tala om slöseri, fortsätter han. De inblickar man trots svårigheterna kan få, tala knappast för den löst grundade förhoppningen att valutareserverna skulle ha helt använts för inköp av produktionsfrämjande och absolut nödvändiga ting. Tvärtom verkar det högst sannolikt att betydande kvantiteter nu nästan oersättliga valutor utnyttjats just för att uppehålla en konsumtionsstandard som vi icke ha haft råd till. Ansvaret här för kan man icke lägga på enskilda importörer, som tjänstgjort som mellanhänder. Det är icke importörerna som

Statsverkspropositionen.

använt varorna utan allmänheten, och att allmänheten efterfrågat dessa ting, beror ytterst på en ekonomisk politik, som åstadkommit en i förhållande till köpkraften för liten tillgång på varor. Man kan uttrycka saken som konjunkturinstitutet, som säger: »Den stegring i efterfrågan på varor och tjänster för konsumtion, investering och export, som uppstod mellan 1946 och 1947, har icke helt kunnat täckas med ökad produktion inom ramen för jämvikt i bytesbalansen.»

Vi ha kunnat hålla vår ekonomi flytande — för en tid — genom att tillgripa två nödfallsutvägar — importbegränsningen och beslaget på de enskildas innehav av utländska valutor. Det var ett tillfälligt andrum, man på så sätt åstadkom. Nu äro dessa valutareserver slut. Det finns ingenting kvar, som man kan realisera utan svåra följdverkningar för vår framtida förmåga att hävda oss på världsmarknaden. En generations arbete och sparsamhet lyfte bort den utländska skuldbörda som uppbyggnaden av våra järnvägar och vår industri ådrog oss. Vårt land förvandlades från lånsökande till långivande nation. På två år har ett annat läge fått växa fram, som ställer landet inför aktualiteten att genom ett utländskt lån få en likvid valutaställning, och jag tillåter mig fråga finansministern, vad regeringen har att säga riksdagen på denna punkt.

Just önskan att människors möjligheter att förbättra sin ställning skall kunna bibehållas och stärkas kräver i dagens läge, att man talar rent språk om den hårda nödvändigheten med stark återhållsamhet i kraven på ökade penninginkomster, och, herr finansminister, när vi diskutera om de saker som skola göras eller inte göras av en regering, är det ju självfallet, att just på denna punkt kan regeringen göra mycket och har ett särskilt stort ansvar. Det gäller ju att i landets intresse åstadkomma en allmän uppdämning av köpkraften. För min del kan jag inte då komma ifrån att, hur obehagligt det än kan vara, vi måste tala rent ut om dessa saker, ty de äro faktiskt primära, när

det gäller att återställa den samhälls-ekonomiska balansen.

Prisstegringen, säger finansministern, har icke varit av sådan storleksordning, att den behöver inge farhågor. Vore man riktigt näsvis, skulle man kanske fråga, om finansministern verkligen vet hur stor prisstegringen varit. Konjunkturinstitutet räknar med »en viss, icke registrerad prisstegring». Detsamma gör varenda husmoder i detta land. Jag vet inte hur stor prisstegringen är. Gör finansministern det, eller bygger han sitt påstående på de indexuppgifter som vi ha fått fram? I stort sett är det ju uppenbart, att riskerna och tendensen till en dubbel prisnivå föreligga: en prisnivå för i regel ransonerade och strängt priskontrollerade varor, en för fria varor. Ett system med dubbel prisnivå, med dubbel hyresnivå, med dubbel räntenivå är ett sjukdomsbevis, ett bevis för en ekonomisk ohälsa.

Jag vill, herr talman, också draga fram en del företeelser på arbetsmarknaden, som enligt min mening öka oron för produktionen av nödvändighetsvaror. Överrörlighet inom vissa områden, arbetskraftströmning till mindre nödvändig produktion och i åtskillig utsträckning minskad effekt per arbetstimme omvittnas från många håll och bestyrkes av konjunkturinstitutet. Likaså uppvisas en häftigt stigande kurva för bortovaro från arbetet. Det synes som om själva arbetsviljan är angripen, vilket är högst allvarligt, särskilt i nuvarande situation. Här gäller det att söka reda upp grundläggande orsaker och svårigheter, att få fram en ändrad mentalitet med ansvarskänsla och det förtroende för framtiden, som är en av de nödvändiga förutsättningarna för viljan att arbeta.

Vårt livsmedelsläge är på vissa punkter hårt ansträngt, och i finansplanen beröres den stora roll, som den inhemska jordbruksproduktionen spelar. Varje tänkbar ansträngning måste göras för att svenskt jordbruk skall kunna fylla sin uppgift — att förse svenska folket med behövliga livsmedel. Det är ur denna synpunkt man måste se näringens ak-

Statsverkspropositionen.

tuella problem. Erfarenheter icke minst under detta konsumtionsår ha lärt oss vad det kan kosta — icke minst i utländska valutor — att skaffa utifrån det vårt eget jordbruk icke mäktar producera.

I mycket hög grad har den politiska majoritetens intresse för jordbrukets problem fått uttryck i väldiga och långsiktiga rationaliseringsplaner. Man hyser ett markant intresse för hur jordbruket skall se ut om tio eller tjugu år. En byråkrati växer upp, som vet allt bättre än vanliga enkla bönder. Man tillsätter tjänstemän i lantbruksnämnder och centrala instanser, som planera, reglera och regera som om jordbruk vore något slags geometriskt problem. Jordbrukarnas rörelsefrihet, deras känsla av ocränkt äganderätt till de gårdar, där de gå i vardagens enahanda slit och släp, förminsкас. Tryggheten håller på att försvinna, och jag vill ha sagt att för oss svenska jordbrukare betyder tryggheten till gård och grund något annat och mer än man kanske inbillar sig bland nyutnämnda experter. Modernäringen är inget lämpligt experimentalfält för socialistiska försök. Plögen och gödselgrepen äro nog trots allt viktigare redskap för jordbruket än reservoarpenna och statistikmaskiner. Framför allt äro de viktigare just nu — när varje kilo spannmål och liter mjölk behövs. Och — hur roligt det än kan vara att fundera över lantmannanäringarnas framtida konstruktion, så är det dock trots allt angelägnare att jordbrukets folk *nu* få vad de behöva för att kunna fylla sin betydelsefulla uppgift i folknäringens tjänst.

Arbetskraftfrågan är fortfarande brännande på landsbygden. Jordbrukets svårigheter därvid bero naturligtvis främst på den snedvridning av produktionslivet som driver folk från nödvändigt arbete. Men därtill kommer att jordbrukets prisfrågor och därmed dess konkurrenskraft ju helt politiserats. Med ett fint och icke så litet missvisande namn kallar man ibland detta jordbruksstöd. Det är därför befogat att här säga, att de instanser, som ha inflytande på prisfrågornas avgörande, måste se klart och

verklighetsbetonat på prisfrågorna och icke söka förevändningar för att komma ifrån jordbrukets berättigade krav. Modernäringen måste få sådana priser, att det hårda arbetet där kan ersättas rimligt. Man måste taga hänsyn till näringens speciella risker — missväxt, torka och andra olyckor — och icke nöja sig med ett stelt och schematiskt prissystem. Jag uttalar min glädje över den principiella enighet som råder om jordbruksnäringens rätt till rättvis andel av nationalinkomsten och hoppas att denna får uttryck i handling. Låt mig bara också påminna om att väder och vind icke väntar på beslut i kommissioner och nämnder. Ge besked i god tid, så att arbetet kan komma i gång i det riktiga ögonblicket, ge goda och stimulerande besked!

Jordbruket är en kärnnäring. Jordbruket kräver icke subventioner. Det kräver rättvisa och rimlig del av den nationalprodukt, för vilken det betyder så mycket. Landsbygdens folk behöver trivsel och arbetsro. Landsbygden är ingen efterbliven del av vårt land, men en del som har sina speciella problem.

Herr talman! Den stora nyheten i årets statsverksproposition är de nya indirekta skatterna. Regeringens förslag betyder ett slags tvångssparande för vissa grupper. Tvångssparande är alltid diskutabelt. Under alla förhållanden skall man rent ut säga människorna, när man tillgriper tvång och varför man gör det. Principen att bestrida räntebärande investeringar med uppsamlat frivilligt sparande är hävdvunnen i svensk praxis. Senast kom en sådan tankegång till uttryck i 1946 års statsverksproposition. Vad som inträffat, som åstadkommit omsvängningen, förstår jag icke riktigt. Om budgetens kapitalutgifter helt skulle täckas med på detta vis åstadkommet överskott på driftbudgeten i stället för lånemedel, skulle ju den sammanlagda effekten på samhällsekonomin i stort sett icke bli någon, vilket för övrigt också konstaterades 1946. Under förutsättning att det allmänna icke samtidigt på annat sätt pumpar ut köpkraft, till exempel genom obliga-

Statsverkspropositionen.

tionsköp, ger sterilisering av de nya indirekta skatterna antiinflatörisk effekt, vilket däremot knappast torde bli fallet med finansministerns linje. Jag förmodar att finansministern fortfarande räknar med ett visst sparande i samhället. Man har från det håll han tillhör starkt framhållit småsparandets betydelse i detta. Jag förmodar också att finansministern utgår ifrån att statsledningen åtnjuter sådant förtroende, att människorna äro villiga att ställa sitt sparande till samhällets förfogande. Att en önskan att hålla räntan vid det magiska treprocentsstrecket icke spelar någon roll för hans ståndpunkttagande, tar jag för givet.

Då syftet med de föreslagna skattehöjningarna endast i ringa mån kan uppnås med den anordning finansministern tänker sig, nödgas jag meddela, att högern förbehåller sig full frihet vid sitt ställningstagande till de konkreta förslagen. Till detta beslut medverkar även det förhållandet, att de gjorda utredningarna icke förefalla mig tillräckliga. Arbetsmetoderna i beredningen för de indirekta skatterna stärka för övrigt de farhågor vi erforo, då vi fingo se detaljerna i statsministerns erbjudande om samförstånd i november. Det har sagts, utan att uppgiften dementerats, att när beredningen satte sig vid bordet, voro redan banderollerna för tobaken tryckta. Jag måste tillstå att medarbetarskap och ansvarstagande i beredningar av detta slag icke förefalla lockande.

Framför allt har vår tveksamhet emellertid vuxit genom att vi satt det som för övrigt sker på det penningpolitiska området i relation till denna fråga. Finansministern tar in 500 miljoner genom nya skatter, som delvis måste få svåra följdverkningar. Från den 15 juli till den 6 september förra året pumpade man ut 420 miljoner i köpkraft i marknaden genom riksbankens inköp av statsobligationer. Genomsnittet per vecka uppgick under denna period till 45 miljoner — 45 miljoner kronor i köpkraft som frigjordes. Under perioden den 15 september till 7 november var genomsnittet utpumpad köpkraft per vecka 47

miljoner. Med denna takt skulle det taga 11 till 12 veckor att fullkomligt få ut i köpkraft vad man tar in genom de nya skatterna. Nu har visserligen takten i obligationsköpen minskats, men första veckan i januari uppgick ökningen i riksbankens innehav av obligationer och skattkamarväxlar dock till 14 miljoner. Skall det vara någon mening med försöken att hålla tillbaka köpkraftsökningen, måste de inflationsdrivande obligationsköpen upphöra.

Motorfordon och motortrafiken spela en viktig roll i svenskt produktionsliv. Att ytterligare belasta denna produktionsfaktor skulle under alla förhållanden vara diskutabelt, men att göra det under den motiveringen att man skall minska konsumtionsköpkraftsoverskottet genom höjda skatter på umbärliga varor förefaller synnerligen egendomligt. Menar man att bilen är en umbärlig tingest för den jordbrukare i Norrland, som har många mil till handelsbod, järnväg och post? Är skogsarbetaren, som har en gammal Ford för att komma ned till bygden, värd en så kallad lyxskatt, som står i orimlig proportion till bilens värde? Hur tänker man ordna skolskjutsarna i glest befolkade bygder? Det är ju mycket vanligt, att man har en gammal personbil för att kunna föra barnen till den gemensamma större skolan. Om man vill värja sig för ytterligare pris- höjningar på mjölk, är det då riktigt att öka priset på bensin för mjölktransporter med minst 20 öre? Tror man att handeln och produktionen ha så breda marginaler, att man där utan vidare kan bära höjda kostnader? Höjningen av taxorna på järnvägarna har redan fördryat transporter — för produktionslivet, för människorna utanför tätorterna. Samtidigt minskar man anslagen för underhåll av vägarna. Man försämrar grunden för transporter. Detta kan inte fortsätta.

Högern avvisar höjningarna i fordons- skatten och den orimliga förhöjningen av bensinskatten.

Avsikten att sterilisera delar av bolagens vinster ingår ju som ett av leden i försöken att hålla ned köpkraftsökning-

Statsverkspropositionen.

en. Det är helt enkelt vanlig logik att i samband därmed understryka de konsekventa fordringar, en sådan åtgärd ställer på den regering, som föreslagit den, i fråga om insatser för åstadkommande av återhållsamhet i alla inkomstgrupper.

Att en regering, där statsrådet Wigforss har makt och inflytande, framlägger ett förslag om bolagsvinststerilisering, kan väcka viss förvåning. Finansministern underlåter att sterilisera de medel han får in genom ökade indirekta skatter. Han avvisar denna tanke i mycket hårda formuleringar. I en av Stockholms eftermiddagstidningar yttrade herr Wigforss nyårsaftonen: »Att lägga pengar på kistbotten är inte till någon som helst nytta, det tror jag de flesta personer är eniga om.» Såvitt det inte finns någon principiell skillnad mellan de pengar staten plockar in i indirekta skatter och dem man tvingar företagen att placera i riksbanken, så har man all anledning att direkt fråga statsrådet, varför bolagsinkomsterna göra nytta, där de läggas på kistbotten, men icke tillfälligt ökade statsinkomster — ty höjningarna i skatterna på s. k. umbrella varor äro väl tillfälliga?

Man har en bøjelse att tänka schematiskt, så fort man kommer in på företag och företagervinster. Mycket vanligt är att man förväxlar vinstresultat och likviditet. Vad en lag om sterilisering angriper, är företagens likviditet. Nu vet jag mer än väl, att det finns företag, som ha en mycket god likviditetsställning med stora reserver av likvida medel. Men därav vågar man icke draga slutsatsen, att företagen över lag skulle vara i den ställningen, att de tåla en extra ansträngning. Uppenbart finns det ett stort antal medelstora och små enheter, som helt enkelt komma att ställas inför nödvändigheten att låna pengar för att kunna fullgöra spärrkontoinbetalningarna. De få då låna till 3½ à 4½ procent för att placera mot 2 procent. Detta är dock trots allt icke det avgörande. Allvarligt försämrad likviditet minskar motståndskraften mot eventuellt uppkommande påfrestningar. Att jag icke

talat utan grund i verkligheten, när jag fäster upmärksamheten vid dessa ting, visa vissa händelser på lånemarknaden. En synpunkt till vill jag — endast för fullständighetens skull — anföra. Det är väl meningen, herr finansminister, att de steriliserade bolagsmedlen i verklig mening skola steriliseras — även för staten, så att icke denna lånevägen sätter dem i cirkulation igen?

Förslaget om bolagsvinstens sterilisering avses väl ha psykologisk verkan vid pågående avtalsförhandlingar. Ställningstagandet till förslaget måste i hög grad bli beroende av utgången av dessa förhandlingar.

Riksräkenskapsverkets beräkning av statens inkomster av bolagsskatten förutsätter beräknade sammanlagda bolagsvinster på icke mindre än 1 800 miljoner, men det har enligt min mening icke framlagts tillräckliga fakta och skäl för att man skall våga säga, att inte en viss osäkerhet vidlåder dessa beräkningar bland annat av bolagsvinsterna. Därtill kommer ju, att ökningen av inkomster, som konjunkturinstitutet säger, är av det slaget, att den visar att tendensen mot budgetöverskott delvis kan betraktas som en följd av den snabba expansionen av inkomsterna och därmed som ett symptom på inflationstendenserna. Budgetöverskottet är ju också endast 39 miljoner, ett överskott av ringa storlek, som oväntade händelser snabbt kunna utbyta i dess motsats.

Det finns en annan omständighet, som också förtjänar uppmärksamhet. Även staten kan komma att ställas inför ett likviditetsproblem. Man har väldiga reservationer hängande efter budgeten. Detta skapar osäkerhet och nästan oöverstigliga svårigheter att få klarhet om det verkliga läget. Man beräknar att omkring 400 miljoner av reservationerna i år skola aktualiseras. Detta är naturligtvis en osäker beräkning. Händelser kunna inträffa, som tvinga fram en betydligt större användning av pengar för redan bestämda ändamål. Finansministern vill »i möjligaste mån avväga reservationsförbrukningen och de nya riksstatsanslagen mot varandra på sådant

Statsverkspropositionen.

sätt att båda få rimligt utrymme inom den ram för den totala medelförbrukningen, som det ekonomiska läget anvisar». Det är emellertid tyvärr icke endast det ekonomiska läget som kan komma att spela en roll. Jag vill direkt fråga finansministern, vilka likviditetsreserver han har och hur han ser på statens egen likviditetsfråga under den närmaste framtiden.

Sammanfattande måste jag om årets budget säga, att den ställer fler frågor än den besvarar. Man saknar de klara linjerna, man saknar på något vis det verkliga allvaret, tyngden i ståndpunkttagandet. Den skildring av det aktuella samhällsekonomiska tillståndet, som finansplanen lämnar, verkar lös i konturerna. Inflationsriskerna underskattas — nu som för ett år sedan. Konjunkturinstitutets översikt över läget talar ett lågmält men sakligt, klart och allvarligt språk. Jag kan tyvärr icke säga detsamma om alla delar i finansplanen.

Tyvärr måste det ännu en gång konstateras, att vi icke kommit till en samlad behandling av den ekonomiska krisens problem. Man får ett stycke här och ett stycke där. Det kan icke råda tvivel om att själva sättet att handlägga frågorna medverkar till ineffektiviteten i åtgärderna. I regeringen finns uppenbarligen ingen samordning. Riksdagen får förslag på det ena området då, på det andra då. Den metod för ärendenas beredning, som använts i frågorna om de indirekta skatterna och bolagssteriliseringen, inger icke förtroende. Regeringen beställer utredningsresultat som man beställer konfektionskostymer — efter på förhand fastställd modell och efter angivna mått. Man tvingar utredningarna att rusa igenom frågorna. Jag tror icke på den sakliga effektiviteten i denna metod. Regeringen har låtit förstå att den väntar sig snabbförfarande i till exempel frågan om de nya konsumtionsskatterna. Utskottet skall arbeta på löpande band. Kamrarnas väsentliga uppgift blir voteringsmaskinens. Därför har man verkligen skäl att kräva uppskov med avgörandet av förslagen om indirekta skat-

ter så att tid gives för erforderlig beredning.

Det är på tiden att säga ifrån på denna punkt. Riksdagen måste kräva att dess utskott få tillräcklig tid på sig för en ordentlig granskning, för ett ståndpunkttagande med hänsyn till *alla* omständigheter — även andra än dem Kungl. Maj:t anført. Vi ha en gång haft ett system med kunglig namnstämpel här i landet. Det finns intet skäl att nu experimentera med namnstämpel i stället för beslutande riksdag.

Helst borde hela den samhällsekonomiska frågan samordnas vid behandlingen. Nu gå olika delar till olika utskott. Jag väcker härmed, herr talman, frågan, om man icke borde överväga att tillsätta ett särskilt utskott — ett antiinflationsutskott.

Den enda på något längre sikt bärande linjen är en samlad ansträngning för en ökning av produktionen. Vi kunna inte reglera bort krisen. Om jag förstod finansministern rätt, ansåg han, att när man har full sysselsättning i landet så är det inte mycket mer att göra åt ökningen av produktionen.

Det kan kanske synas vara så vid ett visst tillfälle, men det spelar en oerhört viktig roll vad människorna äro sysselsatta med att producera. Vi behöva exportvaror, och vi behöva nödvändiga varor i form av livsmedel och annat. Det är därför mycket viktigt, vilken produktion som kan åstadkommas. Därvidlag tror jag inte man behöver vara så hjälplös, som det framgick av finansministerns uttalande, att han ansåg att regeringen var. Men då krävs det naturligtvis, att man icke angriper detta problem isolerat, utan att man söker få en samordning av hela den ekonomiska politiken, så att den inbjuder till en produktion i sådan riktning.

Vi kunna, som jag sade nyss, inte reglera bort krisen. Penningpolitiska medel, statsfinansiella åtgärder, återhållsamhet i inkomstbildningen — allt detta och mycket mer kan ha inflytande, men kvar står nödvändigheten att öka varutillgången. Detta måste vara riktmärket.

Statsverkspropositionen.

Jag tror att det ligger en väldigt stor svaghet i regeringens nuvarande ekonomiska politik. Man söker inte få ihop det hela så att det blir en samverkan mellan de olika krafterna, man nyper sig fast vid en enda fråga. För att inte behöva komma i svårigheter exempelvis i fråga om räntan och hyresnivån avsäger man sig möjligheten att använda penningpolitiska medel såsom en av de krafter, som kunna hjälpa till både att åstadkomma en bättre balans och att föra produktionen in i den nödvändiga riktningen. En större frimodighet, om jag får uttrycka mig så, herr finansminister, att fördomsfritt gå in för prövning av alla de åtgärder, som kunna åstadkomma en förbättrad samhällsekonomisk balans och inge större förtroende för vår ekonomiska framtid, skulle vara lycklig!

Det går inte att komma förbi att också säga en del allvarsord till människorna. Jag drar mig inte för att säga, att den enda vägen ur krisen heter arbete — arbete och sparsamhet. Dessa medel kanske verka omoderna — för vissa fyrtalisticiska ekonomer och politiker — men en lång erfarenhet säger oss att de äro de enda bärande.

Herr talman! En krigstrött och härjad värld följer med oro och spänning det som sker i Europa just nu. Den krypande osäkerheten får ett allt starkare grepp om människorna och nedslår många framtidsmod och hopp om en period av uppbyggande arbete.

Vårt folk, som av en nådig försyn besparats hemsökelsen under generationer, har en ställning som förpliktigar. Vi få icke släppa hoppet om en fredlig avveckling av de motsättningar, som nu bara synas hårdna. Vi måste i det längsta i mån av våra krafter hävda fredens idé.

Det vore emellertid brottsligt att inrätta skyddet av vår frihet och vår fred efter lösa förhoppningar. Det är vår plikt att hävda de små nationernas rätt till frihet — mot var och en som hotar den, under vilka förutsättningar och under vilka former hotet än kommer. Därmed skapa vi en moraliskt hållbar grund för oss att stå på då vi deklarerar vår

fasta avsikt att med alla medel hävda vår frihet. På den grunden kunna vi bygga vårt andliga och militära försvar.

En utredning med företrädare för alla meningsriktningar har sagt sin mening om vårt försvars gestaltning. Jag kan icke godtaga de resultat denna utrednings majoritet kommit till. Högern förbehåller sig att med hänsyn till vårt militärgeografiska läge, den utrikespolitiska situationen och nödvändigheten att slå vakt om vår nationella frihet få framlägga de tilläggsförslag den anser oundgängliga. Detta betyder emellertid icke att vi vilja riva upp en ny strid om försvarets utformning. De olika meningsriktningarna stå varandra långt närmare än någonsin förr under fred. Ingen ansvarig meningsriktning förnekar vår skyldighet att med egna medel försvara friheten och freden. Detta är, herr talman, en stor sak. Sedan må vi ha delade meningar i detaljer.

I fråga om kommunismen och regeringspartiets förhållande till kommunisterna i vårt land vill jag nu, herr talman, inskränka mig till att instämma i herr Elon Anderssons uttalande därom.

Finansministern avslutar sin finansplan med orden: »Under sådana förhållanden är det hos oss själva avgörandet vilar.» Jag instämmer med honom. Avgörandet vilar hos oss själva. Det är allas vår gemensamma ansträngning, som kan föra oss ur svårigheterna. Men — landets ansvariga ledning har ansvaret. Den har frimodigt sagt, när den grep rikets roder, att den tog ansvaret och icke var rädd för det! I ett modernt samhälle har en regering en oerhörd makt. Vår nuvarande regering har sannerligen icke minskat sina befogenheter. Den har makten. Det är dess skyldighet att använda den till allas välfärd — till rikets samskyldiga nytta. På regeringens förmåga att övertyga om sin vilja och förmåga därtill beror dess möjlighet att återställa det förlorade förtroendet.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Statsverkspropositionen.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN: Herr talman! Intresset för denna remissdebatt är tydligen mycket stort. Det har aldrig varit så mycket folk som har rest hit för att höra på debatten. Man kan förstå att människorna vädra att någonting är i görningen. Vad är det då som är i görningen? Jo, det är ju val i höst, och både herr Elon Andersson och herr Domö ha höjt sina röster med hänsyn till detta. Men det kanske också är någonting annat i görningen — man väntar måhända ministerslakt. Jag vill inte ge mig in på att spå, men jag har en känsla av att de, som vädra något sådant, komma att bli desillusionerade.

Man tycker i alla fall, att när intresset är så stort för själva debatten, skulle denna kunna göras mera livfull än den hittills har varit. Förhoppningarna därpå får man tydligen skrinlägga. — Remissdebatten har börjat som den brukar börja. Om man bortser från finansministerns anförande, som ju var improviserat, så formar sig det hela till en uppläsning av på förhand skrivna föredrag, som redan i en stor mängd översänts till telegrambyrån. Jag tror att om herr Domö inte hade låtit sitt föredrag refereras och utsändas till tidningarna på förhand, skulle han i många stycken ha sagt något annat än han sade nu efter finansministerns anförande. Men han kunde inte göra det, utan han måste säga det han hade i förhandsreferatet. I år är således den saken dömd, men om vi nästa år eller något annat år skulle kunna ena oss om en annan form för remissdebatten, skulle det inte vara så dumt.

Denna stämning av kris, tycker jag är litet gåtfull. I den borgerliga pressen tar man heder och ära av regeringen och av hela partiet. Men vad väntar man, vad vill man ha? Tror man att det skall bli en borgerlig majoritet i landet? Jag tror inte det. De borgerliga, framför allt folkpartiet, komma kanske att vinna några platser, men jag tror inte att det blir ett resultat, som kan läggas till grund för en rent borgerlig regering. Det måste bli en sanregering mellan olika partier — antagligen mellan folk-

partiet, eventuellt högern, bondeförbundet och socialdemokraterna. Det är egendomligt att man på förhand frändömer det socialdemokratiska partiet regeringsoduglighet, när man måste se fram emot ett sådant perspektiv.

Sveriges arbetare är det inte så lätt att få i gungning, men när de komma i gungning så gunga de ganska duktigt. Angrepp emot socialdemokratien bruka i allmänhet få till resultat att kommunisternas antal ökas. Om socialdemokratiska partiet går tillbaka vid höstens val komma väl kommunisterna i stället att gå fram. Är det bättre för de borgerliga partierna, för folkpartiet och högern, att ha att göra med en arbetarrepresentation, där kommunismen är starkare än den var förut?

I Svenska Dagbladet, doktor Ivar Andersons tidning, stod det för ett par dagar sedan att läsa, att hela denna regeringspolitik hade »misslyckandets outplånliga prägel», och i samma artikel hette det att »socialdemokratien hade visat sig regeringsoduglig». Herr Domö och herr Elon Andersson äro ju koncilianta människor och tala inte så där rakt på sak. Men jag tror nästan att man får tolka åtminstone herr Domös tal nyss så, att det hade ungefär den meningen.

Jag vågar för min del påstå att de borgerliga partierna äro regeringsodugliga. De skulle i dag inte kunna regera ensamma. I hela det demokratiska Europa finns det i dag inte en enda regering, där de borgerliga regera ensamma, och i vårt land skulle ett borgerligt försök i den riktningen under den nuvarande situationen ha resulterat i en katastrof.

Jag tror nog att det finns förtroende — inget förtroende är så stort som det som finns hos herr Ohlin — men de medel, som användas för att möjliggöra en regimförändring, äro inte de riktiga. I pressen skriker man om en sådan förändring och upprepar ideligen samma sak. Men en lögn blir ju inte mera sann därför att den upprepas många gånger.

Herr Domö sade, att en regering har en underbar förmåga att samla folk om-

Statsverkspropositionen.

kring sig genom att — — — ja, vad skulle den göra? När herr Domö skulle beskriva genom vilka medel en regering skulle kunna samla inte bara sina egna utan även andra partier, så teg herr Domö. Men jag kunde förstå att han menade, att regeringen inte skulle göra någonting. Då kunde den samla folk från olika läger omkring sig.

Det är inte en sådan politik som ligger för en socialdemokratisk regering; en socialdemokratisk regering anser sig inte vara berättigad, om den inte skulle göra någonting. Då skulle man i stället ha en expeditonsregering. Men är det någon som tror att en expeditonsregering i nuvarande situation skulle vara dagens lösen? Nej. Alla våra expeditonsregeringar här i landet ha misslyckats. En partiregering måste det vara. Jag vill inte bortse från att en samlingsminister kunde ha varit bra att ha i många situationer, men under inga förhållanden en partilös regering som den, vilken tydligen föresvävar herr Domö.

Man beskyller finansministern för att ha stått här och hållit valtal. Jag tycker att sådana där beskyllningar äro dumma. Vem har valtalat här, om inte herr Elon Andersson, och vem har i allra högsta grad valtalat här, om inte herr Domö?

Man kan inte reglera bort krisen, sade herr Domö, men när han kom med sina egna uppslag, visade det sig att han bara ville ha regleringar. Han ville t. ex. ha ett antiinflationsutskott här i riksdagen. Vad skulle man med det att göra? Jo, man skulle åstadkomma en reglering, så att produktionen bleve mera lämpad för det nuvarande ekonomiska läget. Herr Domö menade tydligen, att man skulle få precis den produktion, som svarade mot situationen i fråga om dagens behov. Jag kan inte tro att något sådant kan vara möjligt på annat sätt än genom att man bestämmer, att de och de arbetarna skola arbeta med det och det, att den och den fabriken skall tillverka det och det, etc.

Herr Domö sade visserligen någonting om att man skall föra en politik, som gör detta möjligt, men eftersom han

ville ha ett utskott, som verkställde den där regleringen, menade han väl ändå, att riksdagen skulle ge några direktiv om hur produktionen skulle vara. Det förefaller därför som om herr Domö vore den störste centraldirigeraren i dag, och inte herr Wigforss.

För övrigt tror jag inte att ett sådant utskott i och för sig är nödvändigt. Statsutskottet har ju hand om utgifterna, och bevillningsutskottet har i stort sett hand om inkomsterna. De ha tillsammans med jordbruksutskottet och bankoutskottet en budgetdeputation. Om det behövs någon central handläggning av dessa frågor, har ju denna budgetdeputation en stor möjlighet att fullgöra de uppgifter, herr Domö ville ålägga ett antiinflationsutskott.

I den populära agitationen vill man ju skapa motsättningar inom vårt parti. Man talar om att Erlander och Möller ha slagits om makten, att partiet är söndrat och att herr Erlander bara går på order av Wigforss o. s. v. Det där är naturligtvis bara ett agitatoriskt trick. Man tror sig kunna splittra partiet genom sådant, men det är en betänklig illusion. Den motsättningen finns inte. Det finns ingen spricka inom partiet. För övrigt ha vi ju partikongress om ett par månader eller kanske om tre månader. Där kommer frågan att avgöras och striden kanske att stå mellan herr Erlander och herr Möller. Kan man inte vänta med kannstöperierna till dess? Jag tror inte att det blir någon egentlig strid. Om herr Erlander är olämplig, faller han väl, men om han inte är olämplig, kommer han att väljas till partiets ledare även i fortsättningen och kommer att rida i spetsen, och herr Möller kommer säkert att rida vid sidan av honom.

Det är sant att delade meningar förekommo, när vi valde vår partichef, men har det inte t. ex. inom högern varit delade meningar om vem som skulle vara ledare? Högern har ju bytt partiledare litet då och då på sista tiden. Men när herr Erlander hade valts, upphörde dessa delade meningar hos oss att finnas. Man gick ut att slåss med Erlan-

Statsverkspropositionen.

der för partiet, och det kommer man att göra även i fortsättningen.

Motsättningen var inte större än den som fanns 1926, då Per Albin Hansson och Wigforss stodo som kandidater emot varandra. De slogos på partikongressen, men sedan gingo de ut båda två och byggde upp den politik, som ledde till att partiet fick majoritet i landet.

De borgerliga tro att det skulle bli så mycket bättre med Möller i ledningen. Det tror jag också är ett misstag — det kan bli mycket värre än det är för närvarande — och jag tror att det värsta som skulle kunna hända herr Ohlin är, att han bleve bönhörd i dag, så att han finge majoritet och finge bilda regering. Han finge kanske då välja mellan att föra en socialdemokratisk politik och att gå under. Det tycker jag är det värsta uppdrag man kunde lägga på herr Ohlins axlar.

Jag för min del är inte rädd för det där anloppet, och jag tror inte partiet hyser någon större rädsla därför. Man räknar med en katastrof vid valet. Jag kan meddela, att siffrorna från partiets medlemsvärkning under förra året visa på att partiet i alla distrikt gått framåt med stormsteg. Det är inte alls så att skarorna glesna — de tätna i stället. Det utesluter ju inte att man kan förlora ett och annat mandat vid valet, men för den, som tittar mot framtiden, är detta inte avgörande.

Ur många synpunkter tycker jag det är att beklaga att agitationen emot regeringen har lagts så bestämt politiskt som här skett. Det är ju så många saker som man hade kunnat samlas om, och den politik, som har till uppgift att bekämpa inflationen, är ju en politik som ger sig själv. Strängt taget skulle man kunna tro, när man hör herrar Elon Andersson och Domö tala här i dag, att det måtte finnas väldiga motsättningar mellan regeringen och oppositionen om vad som skall kunna göras. I verkligheten finns inte mer än ett alternativ, det är bara en sak som man kan göra. När den socialdemokratiska riksdagsgruppen hade sammanträde i höstas, höjdes också mycket bestämda krav på att man

skulle försöka inleda en samverkan om vissa saker, och regeringen förde fram dessa krav till de övriga partierna. Det blev intet resultat därav: de borgerliga partierna sade nej. De ville inte vara med om någon samverkan.

Inför allmänheten har det inte tillräckligt tydligt klargjorts vad anledningen var till att detta medlingsförsök sprack och till att de borgerliga partierna sade nej. Jag kan inte tänka mig att anledningen därtill var någon annan än att de ville ha frihet även i fortsättningen att föra en skarp politik mot regeringen, en politik som skulle ta sikte på att vid valet förändra majoriteten i andra kammaren. Regeringen begärde ju inte något politiskt engagemang av de borgerliga partierna. Den ville ge informationer i form av särskilda deklARATIONER, och inte bara det: den ville även få råd från de andra partierna beträffande lösningen av vissa problem. Herr Domö har sagt, att när detta anbud gavs, var den nya tobaksbanderollen redan tryckt. Jag kan inte säga någonting bestämt om detta. Jag tillhör i alla fall tobaksmonopolets styrelse, och jag var inte medveten om att en sådan förelåg. Även om så var förhållandet, var det inte avgörande. Regeringen hade ju utfäst sig att i dessa deklARATIONER lämna alla informationer och motta alla råd, som kunde ges.

Nej, jag tror, att den politiska bockfoten sticker fram i dessa svar. Man vill hellre ha en katastrof för det hela än släppa ifrån sig möjligheten att driva demagogi mot regeringen. Det är i verkligheten inte regeringen, som har varit omedgörlig, utan oppositionen. Det finns alltså, vilket man kan konstatera både genom detta beslut och genom de anföranden, som ha hållits i dag, en stark klyfta mellan regering och opposition. Man frågar sig: vad är grunden till denna klyfta? Varför skall man inte kunna enas om vissa bestämmande ting i dag? Man säger ju en sak och menar en annan, men jag tror, att vi inte komma långt ifrån sanningen, om vi säga, att två ting ha varit bestämmande för detta ställningstagande.

Statsverkspropositionen.

Det ena är skattereformen i föl och det andra socialiseringen. Ur borgerlig synpunkt är detta kanske samma sak. Jag tror, att många i det borgerliga lägret se denna skattereform i föl som en sorts socialisering. Det är underligt, ty strängt taget gick reformen inte ut på något annat än att sänka skatten för det absolut stora flertalet och höja den för några få.

Man frågar sig verkligen, om alla de borgerliga partierna äro så djupt solidariska med dessa få, som fingo höjd skatt, att deras ståndpunkt bestämmes därav. Men hur man kan få det till en socialisering är ännu svårare att förstå. Den skärpning av skatten för ett fåtal, som genomfördes i föl, ligger helt i linje med de lösningar, som ha försökts i alla länder efter kriget, vare sig de haft en socialistisk regering, en blandningsregering eller en borgerlig regering. Och i Förenta staterna har man i många avseenden till och med gått längre än man gjorde i Sverige i föl.

De borgerliga äro också rädda för socialiseringen, och det har ju herr Domö bestyrkt här i dag. Han har vädjat till finansministern att inställa de utredningar om socialisering, som pågå. Jag vill påpeka, att det inte är tal om någon fullständig omvandling av samhället. Det har inte ens varit tal om några beslut ännu utan bara utredningar, och jag tror inte, att det föreligger några förslag utom möbelutredningens, som ju inte föreslog någon socialisering utan inrättande av ett branschråd inom denna industri. Kan det verkligen vara någonting, som gör, att man ser rött i det borgerliga lägret?

Jag måste rent principiellt säga, att socialdemokratien, åtminstone i Sverige, inte alls är doktrinärt inställd. Vi vilja inte ha någon socialisering för socialiseringens egen skull. Vi vilja ingripa, när det är erforderligt med hänsyn till näringslivets egna krav. Så ha väl tidigare även andra partier ställt sig. Jag vill erinra om att det var en högerregering, som införde tobaksmonopolet här i landet. Varför skulle inte socialdemokratien kunna få genomföra

ett enda monopol utan att man genast inbillar sig, att det är fråga om att från grunden omvandla samhället? Tror man verkligen, att ett monopol blir mindre farligt, om det genomförs av en högerregering än av en socialdemokratisk regering?

Herr Domö ville inte ha bort alla regleringarna, men de skulle omvandlas efter principer, som han inte nämnde. Jag är ense med honom om att vi skola ha bort regleringarna så fort vi kunna, men om man så där i största allmänhet ropar på befrielse från regleringarna, bör man ju ändå kunna ge anvisning på en enda reglering, som man skulle kunna ha bort. Det är möjligt, att man kan ha tagit fel i ett och annat stycke. När regeringen beslöt att köttregleringen skulle vara kvar, var det väl många även inom det socialdemokratiska partiet, som tyckte att i den situationen hade det nog varit förmånligt, om man hade släppt regleringen, men å andra sidan var det lika klart att man måste se fram emot ett återinförande av samma reglering snart nog, när de förråd, som hade samlats, hade hunnit avverkas.

Herr Elon Andersson ställde med instämmande av herr Domö kravet på att det socialdemokratiska partiet — jag vet inte, om han rent av menade regeringen — skulle ge en förklaring om partiets ställning till kommunismen. Han ville ha en socialistisk deklaration. Jag vet inte, varför man i den nuvarande situationen skall ställa sådana krav. Det socialdemokratiska partiet har ända sedan den ryska kommunismens uppkomst avgivit ideliga deklarationer om sin ställning till kommunismen. Vi ha i varje situation deklarerat, att vi inte kunna godkänna det ryska kommunistiska samhället. Och vad den svenska kommunismen beträffar, är den ju i många stycken bara ett eko av den ryska kommunismens officiella ståndpunkt. Vi ha alltid sagt klart ifrån, och vill herr Domö ha ytterligare förklaringar, kan han säkert få hur många som helst på partistyrelsen.

Jag tvivlar inte på att det kan bli svårt

Statsverkspropositionen.

i framtiden. De extra importskatterna och andra indirekta skatter, som regeringen har föreslagit, komma givetvis inte att bli populära. Varje människa ilsknar till, när hon ser en statsåtgärd, som är riktad just mot henne. Jag kan till och med deklarerat mycket högljutt, att i vissa stycken är jag också mycket betänksam. Beträffande bilskatten har jag åtminstone i min tidning yrkat, att man skulle ta under övervägande, om det är nödvändigt att gå så långt. Å andra sidan frågar man sig: måste inte pengarna tas någonstans? Vi vilja, att det skall bli ett överskott i budgeten. Herr Domö menade tydligen, att man skulle låna dessa pengar. Det kan man naturligtvis, men strängt taget är det inte så lätt att låna pengar i dag. Riksgäldskontoret hade ju ett stort lån, som förföll i fjol. Jag minns inte, om det var på 600 eller 700 miljoner. Riksgäldskontoret drog sig för att gå ut på lånemarknaden och placera ett nytt lån. Om ett sådant lån skall upptas, måste det ske i förening med en helt annan ekonomisk politik. Jag tänker mig, att det måste ske i förening med en ganska avsevärd höjning av räntan. Jag är inte emot en ränteförhöjning. Jag anser, att räntan hör vara ett medel som tillgripes, lika väl som alla andra penningpolitiska medel. Men regeringen har nu en gång bestämt sig för att försöka hålla räntenivån sådan den är i dag. Jag tror därför, att herr Domös uppslag där är misslyckat, ur regeringens egen synpunkt.

Det är ju mycket, som inte har blivit precis som vi trodde för många eller ett par år sedan. Regeringen har felbedömt läget, säga herr Domö och herr Elon Andersson. Jag vill i likhet med många andra fråga, om inte andra partier också ha felbedömt läget. Förvisso ha alla partier räknat fel. När kriget slutade för ett par tre år sedan, trodde vi alla på att det skulle bli en stark och fruktbärande utveckling. De, som inte minst trodde på det, voro det svenska näringslivets män. De rustade sig för brinnande livet för att bygga ut fabriker och för att köpa varor från utlandet. De trodde sig kunna köpa hela världen. Det blev hastigt slut

på våra valutatillgångar. Var det regeringens fel? Ja, herr Elon Andersson sade, att den socialdemokratiska skördetiden har gett till resultat, att vår valutatillgång har försvunnit. Man frågar sig verkligen, om det är sanning, att detta är resultatet av en socialistisk skörd. Jag minns inte, vem som först fällde det uttrycket — jag tror det var herr Myrdal, men det skall jag lämna därhän. Inte var det väl socialistiska skörderesultat, som gjorde, att de svenska affärsmännen i blinda köpte varor från utlandet för att sälja i vårt land. Tvärtom var det väl ett uttryck för en kapitalistisk överspekulation. Visserligen går det att sälja dessa varor i landet, men vi hade mått bättre av att importera delvis andra varor än dem som i verkligheten köptes. Det är lätt att klandra där. Man säger, att regeringen skulle ha slagit back, när den såg vart det bar hän. Ja, det kunde den ha gjort, men de, som i första rummet skulle ha slagit back, voro väl bankofullmäktige. Där sitta representanter för alla partier i landet utom kommunisterna. De slogo inte back, förrän det var för sent och skadan redan var skedd.

Vad den där felbedömningen beträffar, kan man alltså svara, att vi ha gjort oss skyldiga till en sådan litet till mans. Högern har gjort det. När vi 1946 beslöt om folkpensionen, framträdde högern med krav på att anses som den, som hade hittat på den verkligt förträffliga lösning, som vi kommo till. Den gick ut i det årets valrörelse med krav på att få beröm och röst på grund av detta välförhållande. Valmännen trodde inte på det, men jag konstaterar, att högern själv trodde, att den var så förträfflig.

Nu sade herr Domö, att regeringen var så optimistisk, och det skulle den inte vara. Men högern var alldeles för optimistisk 1946. I dag har den ångrat sig. Åtminstone har man i högerns tidningar yrkat på att hela ökningen av folkpensionen skall inställas. Det betyder ju, att utvecklingen har fått ett förlopp, som högern i sin blinda optimism för ett och ett halvt år sedan inte drömde om.

När de borgerliga så starkt kritiserade den socialdemokratiska regeringen, är

Statsverkspropositionen.

det naturligt, att man brukar fråga: vad vilja de borgerliga själva? Vilket program ha de? I allmänhet får man inget svar på dessa frågor, men de säga, när de svara, att det inte är deras sak att ha ett program. Regeringen skall ha ett program, och de skola kritisera detta. De borgerligas sätt att diskutera om de ekonomiska problemen, deras påståenden, att socialdemokratien är regeringsoduglig, måste väl ändå grundas på den uppfattningen, att om de själva hade regerat, hade det gått mycket bättre. Det är en illusion, men man kan inte komma ifrån, att grunden för hela inställningen måste vara den. Förutsättningen härför är väl ändå, att de borgerliga ha ett program. Inte kan man säga, att herr Domö och herr Elon Andersson i dag ha deklarerat något program. Herr Domö hade visserligen en del önskemål, men det var svårt att sammanföra dessa till något, som skulle kunna ha den blekaste likhet med ett program. Under alla förhållanden måste jag fråga: varför få vi inte se detta program? Det finns kanske inte, eller man vågar kanske inte ställa det under diskussion.

Herr Elon Andersson sade, att det bästa antiinflationprogrammet var att föra en annan ekonomisk politik. Det kan jag vara med om, under förutsättning att herr Elon Andersson kan framställa ett förslag till en sådan ekonomisk politik. Vad har herr Andersson att säga om de förslag, som regeringen framlägger i sin statsverksproposition? Han har kritiserat vissa detaljer, men i fråga om just kampen mot inflationen har han inte gett anvisning på en enda detalj, som man kunde snappa upp och göra till föremål för diskussion.

Man kan kanske ur den kritik, som dessa båda herrar här ha utövat mot statsverkspropositionen, läsa fram, vad de själva ha för önsknningar. De kritisera regeringen för att arbetarna ha fått för höga löner, och de peka på stora landsomfattande lönerörelser, som pågå just i dagarna och som kunna komma att avsevärt förändra läget på det ekonomiska området. I förbigående vill jag understryka, att det inte bara är arbetarna,

som ha fått förhöjningar. Hungern efter inkomstförbättringar är minst lika stor inom andra samhällsgrupper.

Men vi kunna se bort från detta och tänka oss, att det fanns en borgerlig regering här i landet. Skulle den ha större möjlighet att påverka arbetarklassen, så att denna till och med skulle avstå från att begära några löneförbättringar? Man behöver bara ställa den frågan för att inse, hur orimlig hela den borgerliga positionen är. Det är klart, att en borgerlig regering inte skulle ha på långa vägar så stora möjligheter att komma till rätta med de stora arbetargrupperna. Dessa skulle inte ha förtroende för en sådan regering, och de skulle inte ta den hänsyn till en sådan regering, som de ta till den regering som sitter i dag.

Vad nu lönerna beträffar, hyser jag ingen tvekan om att deklarerera, att läget bekymrar. Man talar om att sterilisera de löneförbättringar som ges. Jag måste med den lilla erfarenhet jag har om läget konstatera, att motståndet mot denna sterilisering är störst bland arbetsgivarna. På arbetarhåll har man mött förslaget med en betydande sympati, men på arbetsgivarsidan har man i stort sett sagt nej. Man anser, att det inte är en framkomlig väg. Men läget är inte förhoppningsgivande. Det finns på löneområdet vidskepelse, som man har svårt att ta ur hjärnorna på många människor. Detta gäller inte bara arbetarlägret, de finnas hos alla människor, tjänstemän såväl som arbetare. Tjänstemännen anse kanske till och med, att en löneförbättring åt dem mycket väl kan motiveras, därför att de äro ett relativt sett mindre antal, och den därför inte skulle inverka så mycket. Men principiellt är det ju inte någon skillnad. Alla människor inbilla sig emellertid, att en löneförhöjning alltid är en löneförhöjning och att en högre lön alltid är en bättre lön, även om priserna förändras, så att man kan köpa lika litet eller ännu mindre för den. Det rör sig här om krafter, som finnas inom alla klasser och i alla länder. Dessa krafter finnas ju, som finansministern har påpekat, inte minst i Föränta staterna, där man inte rör sig med

Statsverkspropositionen.

några socialistiska funderingar. Där stiga lönerna vida mer än de ha kunnat göra i vårt land.

Herr Elon Andersson frågade, om regeringen var beredd att stiga fram — tror jag han sade — och göra en deklaration om vad nationens eget intresse kräver. Det har regeringen gjort, inte minst i statsverkspropositionen. Där står det, att det inte finns plats för några löneförhöjningar. Tror herr Elon Andersson, att arbetarna i metall- och skogsindustrierna eller var som helst inte ha kännedom om detta uttalande? Alla arbetare, i varje fall alla som delta i förhandlingar, känna till regeringens ståndpunkt. Regeringen har haft förhandlingar med landsorganisationen, och den har uttalat en maning till arbetargrupperna att inte ställa orimliga krav.

I de förhandlingar, som nu pågå, repliera arbetsgivarorganisationerna på regeringens öppet deklarerade ståndpunkt. De säga nej, och de lita då på att regeringen skall ingripa och klara affärerna för deras del. Det var ju egentligen inte meningen, att det skulle gå till på det sättet. Ur rent nationellt ekonomisk synpunkt finns det nog plats för löneförhöjningar. Många företag ha ju väldiga inkomster, väldiga överskott och ha råd att betala höga löner åt sina arbetare. Särskilt gäller detta inom verkstadsindustrin. Det är den samhällsekonomiska balansen, som gör att man måste ställa sig betänksam mot detta.

Herr Domö saknade klarhet och allvar i inkomstberäkningen. Jag tycker, att det är att söka sak med regeringen i oträngt mål. Regeringen har med det allra högsta allvar tagit ställning till de stora frågorna. Den har bestämt sig, inte från partipolitiska utan från nationella synpunkter. Jag förstår inte, vad herr Domö menar. Han säger, att han saknar allvaret i regeringens ståndpunkt. Jag tycker, att det är hans egen inställning, som saknar allvar. Trots att regeringens försök att ordna samverkan mellan alla grupper har misslyckats, hoppas jag på ett bättre resultat i verkligheten. Det finns inte bara en väg, det finns inte

bara en form, utan många. Vi ha i den situation, som i dag råder, mera att samlas om än att slåss om, mera att höja över partigränserna än att göra politik av. Den, som i det egna partiets intresse saboterar försöken att vinna samling kring det, som har betydelse för nationen, tar på sig ett drygt ansvar. Hur det skall gå vid valet i höst behöva vi kanske inte diskutera här. Det har kanske inte så stor betydelse. Huvudsaken är ju, att nationens kraft inriktas på det enda stora, att hålla oss flytande fram till lättare och andra konjunkturner. Eftersom regeringen gjort detta till sin huvuduppgift i dag, är den i dag nationens röst.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN: Herr talman! Finansministern uttalade i sitt anförande här i dag i kammaren den meningen, att vi skulle kunna komma över den nuvarande ekonomiska krisen utan att taga skada. Han uttalade tillika den förmodan, att jag, när jag senare komme att få ordet i egenskap av talesman för bondeförbundet, skulle ansluta mig till samma mening. Jag vill då oförbehållsamt uttala den åsikten, att jag anser, att vi böra utan att få allvarliga skador kunna komma över denna kris. Jag anser vidare, att vi inte hade behövt komma in i en sådan kris. Vårt näringsliv arbetar för fullt, det är toppbelastat, ja, i en omfattning som tidigare inte förekommit. Våra exportprodukter trä och trävaror äro efterfrågade på världsmarknaden till höga priser. Samma är förhållandet med våra industriella produkter. Vi ha en högtstående verkstadsindustri, ett mångsidigt och rikt utvecklat näringsliv, och vi ha — om vi bortse från det senaste året — haft goda skördar av vårt jordbruk. Vi borde sålunda inte ha kommit in i en sådan här kris, och jag anser som sagt, att vi böra kunna komma ut ur den utan att vi taga allvarlig skada. I det avseendet delar jag sålunda finansministerns ståndpunkt. Men jag måste ändå betrakta det nuvarande läget mot bakgrunden av vad som ägt rum under de senare åren.

Statsverkspropositionen.

Den nu framlagda statsverkspropositionen vittnar om att regeringen bedömer det ekonomiska läget helt annorlunda än vad den gjorde ännu för ett år sedan. Medan finansministern i såväl 1946 som 1947 års statsverkspropositioner såg optimistiskt på den ekonomiska utvecklingen, måste han nu erkänna, att läget ger anledning till allvarlig oro. På regeringens vägnar nödgas han konstatera, att de prognoser den uppställt för den ekonomiska utvecklingen icke kommit att motsvaras av verkligheten. Finansministerns utförliga framställning i årets finansplan innehåller en hel serie medgivanden om begångna misstag. Summerar man dessa, kommer man till det slutresultatet, att regeringens ekonomiska politik till väsentlig del byggts på förutsättningar, som icke existerat i realiteternas värld.

Det är nu snart tre år sedan kriget i Europa upphörde, och det svenska folket har därför väntat och hoppats, att krisregleringarna snart skulle kunna avskaffas. I stället har det faktiskt blivit tvärtom. Efter vissa lättnader tidigare ha under det gångna året nya restriktioner införts, som på ett kännbart sätt drabba såväl näringslivet i dess helhet som de enskilda medborgarna. De nya konsumtionsskatter, som bebådades i statsverkspropositionen och varom propositioner redan till större delen lämnats, ge också vid handen, att det inte är några sötebrödsdagar det svenska folket bjudes på. Hårdare varubeskattning och skärpta regleringar av det ekonomiska livet utgöra dagens signaturmelodi.

Det allvarliga ekonomiska läge vi nu befinna oss i bildar en bjärt kontrast mot de sangviniska förhoppningar, som präglade regeringsmedlemmarnas uttalanden om framtiden, då de på sommaren 1945 tillträdde sina ämbeten. Man talade då hänfört om den förestående socialistiska skördetiden, som skulle ge dignande gyllene skördar för att fylla folkhemmets lador. Det kan ha sitt intresse att citera vad den dåvarande handelsministern yttrade i ett offentligt föredrag någon tid efter regeringens ut-

nämning. Han yttrade bland annat följande: »Efter det andra världskrigets slut stå vi i Sverige särskilt lyckligt lottrade. Vi ha undgått krigsdeltagande med dess fördärvande och neddragande verkningar på befolkningen, och vår produktionsapparat är oskadad. Om vi inte genom oklokhet och försummelser försitta våra chanser böra vi trots övergångssvårigheter av mångahanda slag kunna se fram mot en verklig expansionsperiod för industri, handel och sjöfart. Till de gynnsamma förutsättningarna hör att vi nu veta så mycket mer om de ekonomiska sammanhangen än för tjugofem år sedan och äro beredda att mycket djärvare bruka den ekonomiska politiken.»

Skulle det vara efter de principerna som man nu har fört den ekonomiska politiken i vårt land, skulle det vara djärvheten i dess tillämpning som varit vägledande för de handlingar, som företagits, då får jag säga, att de inte gett lysande resultat. Av denna glada optimism och framtidstro återstår föga eller intet. De gyllne skördarna ha krympt ihop till något, som betänkligt liknar missväxt.

Innan den nuvarande regeringen efterträdde samlingsregeringen, hade dess parlamentariska underlag, det socialdemokratiska partiet, gjort upp ett handlingsprogram för efterkrigstidens politik, de s. k. 27 punkterna. De politiska riktlinjer, som uppdragits i detta program, syftade visserligen längre fram i tiden än de närmaste efterkrigsåren, men programmet byggde dock på det antagandet, att vårt land skulle komma att hotas av en depression under dessa år. När regeringen trädde till, var den övertygad om att denna fara hotade, och därför inriktade den sin ekonomiska politik på att förebygga densamma. Regeringen höll i det längsta fast vid denna utformning av sin politik och handlade som om en depression förelegat. Men i stället gick utvecklingen mot en högkonjunktur. Detta konjunkturläge har varit rådande så länge regeringen suttit vid makten och råder än. Penninginkomsterna ha flödat rikligt under

Statsverkspropositionen.

dessa år, och de varor som producerats ha kunnat avsättas till förmånliga priser både på hemmamarknaden och genom export på utländska marknader. Investeringsverksamheten, särskilt i fråga om nybyggnader, har varit mycket omfattande, och efterfrågan på material och framför allt arbetskraft större än vad den kanske någonsin varit. Allt detta är ju karakteristiskt för en högkonjunktur.

Man kan därför med skäl ställa den frågan, om det varit oundvikligt för oss att råka in i det besvärliga läge, i vilket vi nu befinna oss, allra helst som vårt ekonomiska utgångsläge vid efterkrigstidens början var gott. Vi hade en produktionsapparat, som undgått krigets härjningar, och vi förfogade över skickliga och kunniga företagare, tjänstemän och arbetare inom näringslivets skilda grenar. Vi hade dessutom en stor reserv av utländska valutor samt betydande lager av varor, färdiga för export.

Till en viss del bero naturligtvis våra nuvarande svårigheter på förhållanden utomlands, som vi icke kunna påverka. Den väsentligaste faktorn i detta sammanhang är de kaotiska förhållandena i Tyskland. Detta land spelade före kriget en mycket betydande roll för Europas försörjning, men för närvarande är det tyska näringslivets bidrag till denna försörjning mycket ringa. Landets uppdelning i olika zoner och den politiska spänningen mellan ockupationsmakterna ha förhindrat Tysklands återuppbyggnad. Dess industriella produktion torde för närvarande utgöra knappt mer än tredjedelen av förkrigsproduktionen. En annan faktor, som delvis hänger samman med den förra, utgör den inflationistiska utvecklingen i flertalet europeiska länder. Efterfrågan på materiel för återuppbyggnaden och på konsumtionsvaror har helt naturligt varit mycket stark, och eftersom varutillgången icke kunnat motsvara efterfrågan, har penningvärdet överallt försämrats. Tillgången på främmande valutor, särskilt s. k. hårdvalutor, har också snabbt smält samman. Orsaken härtill är, att Tyskland bortfallit som leve-

rantör och att Förenta staterna måst träda i dess ställe. Dollarbristen gör sig därför starkt gällande i många länder.

Regeringen brukar med stor förkärlek peka på dessa omständigheter och vill tydligen få den allmänna opinionen att tro, att våra egna svårigheter huvudsakligen bero på de internationella missförhållandena. På senaste tiden har den emellertid gjort vissa medgivanden, att begångna misstag minskat vår rörelsefrihet i fråga om den ekonomiska politiken. Men så enkelt ligger inte saken till. De misstag regeringen begått på grund av sina felbedömningar av utvecklingslinjerna ha haft synnerligen allvarliga följdverkningar. Om den ekonomiska politiken grundats på ett realistiskt betraktelsesätt hade vi visserligen icke helt kunnat undgå de nuvarande svårigheterna men dock kunnat befina oss i ett relativt gynnsamt ekonomiskt läge. Trots att Europa som helhet måste anses vara ekonomiskt sjukt, finns det dock länder som kunna glädja sig åt en tämligen god hälsa på grund av klok och framsynt ekonomisk politik. Schweiz och Belgien utgöra exempel härpå.

Anledningarna till att vi råkat in i det nuvarande synnerligen ogynnsamma ekonomiska läget äro många, men de ha dock alla samband med varandra, därför att den ekonomiska politikens olika delar hänga organiskt samman. Vidtar man en viss bestämd åtgärd, måste man se till, att andra åtgärder stå i korrespondens med denna, försåvitt man vill åstadkomma konsekvens och sammanhang i den ekonomiska politiken. Men det är detta som inte har skett i vårt land. Regeringen har icke samordnat de olika leden i sin ekonomiska politik, utan gripit in än här och än där utan att göra klart för sig, vilka följdverkningar dessa åtgärder fått. Det dröjde länge, innan regeringen började varsna faran för inflation, och de åtgärder den företagit för att bekämpa densamma ha icke haft helhetsverkan. Som ett exempel härpå må nämnas höjningen av den svenska kronans värde gentemot utländska valutor sommaren 1946. Detta

Statsverkspropositionen.

skedde för att hindra prisstegringen utomlands, särskilt i Förenta staterna, att slå igenom här hemma. Även denna prisstegring medverkade ju till förstärkande av inflationstendenserna. Ur denna synpunkt var apprecieringen motiverad. Men för att den skulle medföra avsedd effekt, borde ju den ekonomiska politiken i övrigt ha samordnats med kronapprecieringen. Framför allt borde den fortskridande höjningen av de nominella penninginkomsterna ha stoppats och produktionen på allt sätt ha uppmuntrats. Då en sådan samordning icke kom till stånd, måste höjningen av kronvärdet framstå som en förfelad åtgärd.

Den väsentligaste orsaken till svårigheterna i nuvarande läge är enligt min mening, att penninginkomsterna — både löner och företagarvinster — fått öka alltför starkt i förhållande till tillgången på varor och tjänster. Levnadsstandardens höjd är ju beroende av tillgången på konsumtionsvaror, på råvaror och materiel för investeringar och på arbetskraft, men icke i och för sig av tillgången på penningmedel. Man kan varken föda eller kläda sig med pengar.

Vid 1942 års riksdag utformade bankoutskottet ett penningpolitiskt program, som gick ut på att återställande av förkrigstidens levnadsstandard skulle ske på så sätt, att penninginkomsterna höllos oförändrade vid sjunkande priser och levnadskostnader. Även vid de båda följande riksdagarna vidhölls detta program. Då några tendenser till sänkning av prisnivå emellertid icke framträdde, slog regeringen redan på hösten 1944 in på en annan väg i fråga om penningpolitiken och återställandet av förkrigsstandard. Enligt den av regeringen valda vägen skulle återställandet av förkrigstidens levnadsstandard tillåtas ske genom ökning av penninginkomsterna. Sådana ökningarna ha också under de båda sista åren skett för det stora flertalet folkgrupper i vårt land. Men det är uppenbart, att ökningen av penninginkomsterna ägt rum i en hastigare takt än ökningen av varutillgången. På så sätt har uppstått en spän-

ning mellan inkomster och varutillgång, som med en av konjunkturinstitutet lanserad term kan kallas inflationsgap. Detta är ett tydligt tecken på att det icke råder balans i samhällsekonomien.

Man kan diskutera, huruvida en verklig realförbättring av vår levnadsstandard ägt rum sedan krigsslutet eller icke. Experterna synas icke vara ense om detta. Den industriella produktionen har obestriddligen ökat, men däremot är det ovisst, om en allmän höjning av konsumtionen utöver förkrigstidens standard verkligen ägt rum. I varje fall är konsumtionsutvecklingen ganska ojämn. Men om också ett återställande eller till och med ett överskridande av förkrigstidens levnadsstandard verkligen skett, så finns det all anledning att ställa den fråga, som finansministern gjort i årets finansplan i detta sammanhang. Han yttrar där: »Den allvarliga fråga vi ställas inför är den, om det som vunnits eller håller på att vinnas» — d. v. s. i form av höjd levnadsstandard — »kan bevaras, därför att det bygger på ett fast underlag i vår produktionsutveckling, eller om det i större eller mindre utsträckning får uppgivas, därför att det haft sin grund i övergående omständigheter, såsom förbrukning av tidigare samlade reserver.» Frågan är för visso mycket allvarlig, och skall man våga ge ett svar, blir detta, att läget just nu tyder på att det icke finns en fast grund för »det som vunnits eller håller på att vinnas». Finansministern har där ställt sig ganska tveksam. Han har ju haft läget för ögonen. Vi ha förbrukat valutareserven, vi ha måst begränsa importen, och vi få minska investeringarna, vilket i viss mån även återfaller på produktionslivet, som ju skall utgöra underlaget för den ekonomiska standarden.

Det är också de i förhållande till lägets krav alltför rikligt flödande penninginkomsterna som utgöra grundorsaken till att våra valutareserver nära nog uttömts. Då köpkraften inom landet var stor och importen av nödvändiga varor icke kunnat ske i tillräcklig omfattning på grund av knappheten på sådana varor, lade importörerna om till

Statsverkspropositionen.

införsel av varor, som visserligen i och för sig kunde vara välkomna, men som vi icke hade råd att inköpa med tanke på att en valutareserv måste hållas för att finansiera nödvändiga inköp i framtiden och ge oss tillräcklig ekonomisk rörelsefrihet och självständighet. Valutareserven kunde inte heller fyllas på i tillräcklig grad genom export på grund av ökad förbrukning inom landet av viktiga exportvaror, framför allt då för anläggnings- och byggnadsändamål.

En annan faktor i sammanhanget var vår kreditgivning till utlandet. Vi måste genom denna avstå varor utan vederlag i form av importvaror eller utländska valutor. Även denna stora kreditgivning har varit en inflationsdrivande faktor av väsentlig betydelse. Det torde ha varit ofrånkomligt att ge kredit i viss utsträckning för att vi skulle kunna importera viktiga råvaror, exempelvis kol från Polen, men krediterna ha inte beräknats efter affärsmässiga grunder, och vidare ha de i kredit beviljade summorna till skilda länder sammanlagt blivit alltför höga i förhållande till våra egna resurser. Vi ha i alltför hög grad över-skattat vår förmåga.

En tredje inflationsfaktor av mycket stor betydelse har varit den väldiga investeringsverksamheten. Industrien har genom ombyggnader och nyanläggningar i hög grad utökat sin kapacitet, och samtidigt har bostadsbyggandet, särskilt i städer och tätorter, kraftigt forcerats. Allt detta har tagit i anspråk materiel och arbetskraft i stor omfattning. Det är i och för sig ingenting förvånande, att investeringsverksamheten blivit så omfattande. Under kriget måste den i väsentlig utsträckning eftersättas och även nödvändiga reparations- och underhållsarbeten uppskjutas. Allt detta ville man nu taga igen. Härtill kommer, att den betydande inflyttningen från landsbygden till städerna tvingat dessa att sörja för bostäder åt den nyinflyttade befolkningen. Dessutom har givetvis en betydande förbättring av bostadsstandarden i städerna ägt rum. Detta är i och för sig naturligtvis av godo, men det trå-

kiga är bara, att vi inte hade råd till detta just nu efter kriget i den takt vari det ägt rum. Investeringsverksamheten har kraftigt främjat inflationen, därför att den delvis finansierats med medel, som icke motsvarats av något verkligt sparande, och därför att den genom den stora efterfrågan på arbetskraft pressat upp lönerna utöver den avtalsmässigt fastställda nivån med ytterligare stegring av priserna som följd.

De inflationsdrivande krafternas verksamhet stod redan tidigt klar för den som ville studera och följa den ekonomiska utvecklingen. Det är för den skull ägnat att förvåna, att regeringen så länge intog en passiv hållning. Den syntes ännu vid höstriksdagen 1946 närmast vara inställd på att bagatellisera inflationsfaran och sökte göra gällande, att oppositionen i ovist partinit ville skrämma det svenska folket för inflationsspöket. Inte förrän under fjolårets riksdag vidtog den några ansatser för att skära ned investeringsverksamheten, och den stora importen fick obehindrat fortsätta till i mars i fjol, då regeringen införde importreglering. Beslutet om detta kom så hastigt, att nödvändiga förberedelser för dess genomförande i praktiken icke hunno vidtagas. Handelskommissionen befann sig delvis under avveckling och hade icke personal, i all synnerhet icke kvalificerad personal, att sköta de nya arbetsuppgifter, som lades på densamma. Det är också märkligt, att dåvarande handelsministern i ett tal på hösten 1946 antydde, att en importreglering kanske snart blev nödvändig, medan finansminister Wigforss på nyåret 1947, bland annat i 1947 års statsverksproposition, dementerade, att regeringen umgicks med sådana planer. Denna brist på sammanhang mellan de olika regeringsmedlemmarnas göranden och låtanden fick mycket ogynnsamma följder. Importörerna uppfattade handelsministerns uttalande som en varningssignal och forcerade kraftigt importen av vad man skulle kunna kalla umbärliga varor. Regeringen har således behandlat import- och valutaproblemet på

Statsverkspropositionen.

ett sådant sätt, att man icke lyckats åstadkomma en rimlig avvägning mellan olika intressen.

Regeringens sätt att behandla ekonomiska frågor har framträtt än tydligare i dess ingripande i handeln med skogsprodukter. I sammanhang med kronans appreciering sökte regeringen åstadkomma en sänkning av priserna på trävaror och massa, som skulle motsvara värdet av kronans höjning. Exportörerna motsatte sig detta, men en sänkning av riktpriserna med 5 procent ägde rum. Regeringen såg sig dock snart nödsakad att återinföra de gamla riktpriserna, men motsatte sig bestämt, att exportörerna fingo taga ut högre pris på utlandsmarknaderna, trots att sådana priser erbjödos och att andra trävaruexporterande länder, exempelvis Finland, sålde till dessa höga priser. Följden blev, att exporten av både trä och massa i stor omfattning inställdes. De belopp i utländsk valuta vårt land därigenom förlorade måste med all säkerhet vara mycket betydande. Regeringen blev också tvungen att uppge sin ståndpunkt och under fjolåret släppa exportpriserna fria. För att inte dessa höga priser skola påverka den inhemska prisnivån, skola mervinsterna som bekant gå till konjunkturutjämningsfonder. Varför kunde inte regeringen redan år 1946 ha accepterat en sådan lösning av problemet? Då hade vårt land säkert tillförts betydande belopp i utländsk valuta. Även genom andra åtgöranden av regeringen i fråga om exporthandeln med trävaror har vårt land förlorat valuta. Skeppningssäsongen förra året kunde således ej till fullo utnyttjas av trävaruexportörerna, emedan förhandlingarna med regeringen angående riktlinjerna för handeln med trävaror drogo onormalt långt ut på tiden. Först under senare hälften av maj erhöles exportörerna offerttillstånd, men då var det för sent för att kunna sälja och sedan skeppa alla de varor som funnos i lager. Det ligger alljämt kvar i landet, särskilt inom södra Sverige, osålde trävaror, som representera stora värden. Hade dessa partier kun-

nat säljas på utlandsmarknaderna, hade valutorna kunnat tillföras vårt land. Det skulle dessutom ha gagnat vårt skogsbruk. De nu lagrade partierna hindra ju drivningen och avverkningen av en ny skörd, om jag så får kalla det, den skörd som man årligen får taga ur skogarna. Härigenom minskas ju också de valutatillgångar, som vi nu skulle ha så stort behov av.

Många misstag på det ekonomiska området ha således blivit gjorda. Regeringen har haft en övertro på regleringarnas förmåga att rätta till svårigheterna, vilket ofta misslyckats därför att regleringarna inte varit planmässigt anordnade och dessutom i regel tillgripits alltför sent.

Under förra året insåg dock regeringen, att läget började bli allvarligt och till och med så allvarligt, att den ansåg sig icke ensam böra bära ansvaret för kursen i fortsättningen. Den vände sig först till partiledarna och sedan till näringslivets män för att söka stöd för inflationsbekämpandet. Dessa överläggningar strandade emellertid av skilda orsaker. Dels hade regeringen intet utarbetat program för inflationsbekämpandet, dels ville den icke medgiva tidigare begångna misstag, och dels lade den i dagen bristande blick för betydelsen av de folkpsykologiska faktorerna, åskådliggjord genom handläggningen av skattefrågan. Då läget under årets lopp förvärrades, tog statsministern i höstas initiativ till ett nytt försök att samla de politiska partierna i ett gemensamt bekämpande av inflationsfaran. Men även detta försök strandade, emedan regeringen fortfarande saknade ett konkret utformat program för den ekonomiska politiken och dessutom icke ville tillåta en allmän debatt om botemedel och utvägar. Statsministern hade tänkt sig, att särskilda beredningar skulle tillsättas, vilka skulle följa utvecklingen inom skilda områden av det ekonomiska livet och diskutera vilka åtgärder som borde användas för inflationsbekämpandet. En sådan snäv begränsning av samarbetet kunde ju inte accepteras, och tiden till

Statsverkspropositionen.

riksdagens början var alltför kort för att tillåta ett verkligt genomarbetande av problemen. Beredningarna skulle ha blivit tvungna att arbeta vidare efter de riktlinjer som redan skisserats inom kanslihuset.

Regeringens seglats har varit äventyrlig, och det blir än svårare att framdeles finna den rätta kursen mellan alla klippor och skär i den ekonomiska politikens farvatten. Finansministern har ju alltid varit en stor optimist. Även om han i år sett sig nödsakad att anslå allvarligare tongångar än eljest, så har han dock inte uppgett sin optimistiska grundinställning. Optimism är obestriddligen en stor tillgång i livets besvärligheter, men om den inte har ett realistiskt underlag, kan optimismen bli till ett allvarligt hinder för ett förnuftigt handlande.

Herr Wigforss har i år i likhet med föregående år inte haft någon svårighet att balansera budgeten, emedan statsinkomsterna flöda rikligt. Men detta utgör just ett symptom på den inflationistiska utvecklingen. För att bekämpa denna avser herr Wigforss dessutom att överbalansera budgeten, vilket i och för sig måste betecknas som en riktig politik. Men frågan är, om de åtgärder för överbalansering, som han föreslår, bli tillräckliga och om de äro lämpligt avvägda.

Rörande den förstnämnda frågan finns det skäl att observera de kalkyler herr Wigforss gör om storleken av det s. k. inflationsgapet under innevarande år. Herr Wigforss uppställer två alternativ. Enligt det gynnsammaste skulle inflationsgapet helt försvinna, och enligt det ogynnsammaste skulle köpkraften överstiga varutillgången med 1 150 miljoner kronor. Man får vid genomläsningen av herr Wigforss' yttrande nästan det intrycket, att dessa alternativ skulle ha uppställts av konjunkturinstitutet, vilket ju ingalunda är fallet. Även konjunkturinstitutet har uppställt olika alternativ, vilka finnas redovisade i en bilaga till statsverkspropositionen och som uppvisa helt andra siffror. Enligt konjunkturinstitutets alternativ skulle in-

flationsgapet variera mellan 2 200 miljoner i gynnsammaste och 3 400 miljoner kronor i allra ogynnsammaste fall, beroende på olika förutsättningar. Alla sådana beräkningar äro visserligen ytterligt osäkra, men de ge i alla fall en antydning om problemets storleksordning. Enligt de gynnsammaste siffrorna förutsättes att inga nya nominella inkomstökningar skola äga rum och att en viss produktionsökning kan inträda. Vidare räknas med att priserna på importvarorna i stort sett skola bli oförändrade. Och ändock kommer institutet under dessa optimistiska förutsättningar till ett inflationsgap på över 2 miljarder kronor. Hur kan herr Wigforss under sådana förhållanden räkna med att detta i ogynnsammaste fall skall kunna hållas nere vid obetydligt över 1 miljard kronor? Det är ett mysterium för den oinvigde. Var finns nyckeln till gåtans lösning? Finansministern gav under sitt anförande här i dag uttryck åt den meningen, att det nog kommer att bli det gynnsammaste alternativet som kommer att inträda. Man kan inte annat än hoppas, att han måtte få rätt därvidlag, men när man uppgör en kalkyl eller prognos måste man hålla sig till objektiva siffror, även om man har en förhoppning att läget skall bli något gynnsammare, vilket ju i detta fall är mycket osäkert. Jag skulle dock, som sagt, ingenting hellre önska än att finansministern i det avseendet måtte få rätt.

De nya varuskatterna beräknas ge omkring 400 miljoner kronor. Vidare avser herr Wigforss att ta ut ytterligare 100 miljoner kronor genom beskattning av andra varor. Vinstbegränsningen inom bolagen beräknas ge 250 miljoner kronor. Cirka $\frac{3}{4}$ miljard kronor av köpkraftsöverskottet skulle därigenom dras in till staten. Det privata sparandet torde knappast kunna uppskattas till mer än 1 miljard kronor. Räcker detta till för att oskadliggöra köpkraftsöverskottet och därmed bevara penningvärdet? Frågan kan ställas men inte besvaras, eftersom vi inte i detalj kunna förutse utvecklingen. Det kan komma att gå bra, men det kan lika sannolikt komma att

Statsverkspropositionen.

gå illa. Någon hållbar grund för optimism är i varje fall inte lätt att upptäcka.

De nya varuskatterna måste anses vara ett synnerligen ojämnt verkande medel för indragning av icke användbar köpkraft. Om konsumtionen minskas av vissa varor, som bli dyrare genom beskattningen, finns det risk för att den i stället inriktas på andra varor som icke bli beskattade. Särskilt den nya beskattningen av motorfordonstrafiken måste inge de mest allvarliga betänkligheter. Om söndagskörningsförbudet skall upprätthållas, ny utstampning av personbilar verkställas och fordonsskatterna för dessa bilar samtidigt våldsamt ökas, så lär det vara svårt att övertyga bilägarna om att det finns ens den minsta grad av rättvisa eller sunt förnuft i ett sådant handlingssätt. Och vad höjningen av bensinskatten beträffar, måste den komma att öka transportkostnaderna och bidra till en höjning av den allmänna prisnivån. Inte minst torde detaljhandelspriserna på livsmedel komma att stiga. Kan en sådan åtgärd anses vara klok och framsynt? Bilarna utgöra numera ett så viktigt transportmedel, särskilt på landsbygden med dess långa avstånd, att ett godkännande av den föreslagna skatten skulle verka hämmande på utvecklingen.

De nuvarande bilrestriktionerna utgöra för övrigt ett synnerligen egenartat utslag av vad som med ett populärt uttryck kallas Krängel-Sverige. Ur rättvisesynpunkt är uppdelningen av bilägarna i två kategorier, körtillståndsinnehavare och körtillståndslösa, en absurditet. Gränsen mellan nyttotrafik och vad som skulle kunna kallas lyxåkning är så flytande att ingen kan dra en rättvis skiljelinje dem emellan. Söndagskörningsförbudet drabbar särskilt hårt landsbygdens folk och dess föreningsliv på grund av de i regel långa avstånden till samlingslokaler och de glesa reguljära kommunikationerna. Härtill kommer att landsbygdens folk i regel har svårt att kunna avsätta tid för möten och sammanträden annat än på lördagskvällar och söndagar.

Bilrestriktionerna utgöra emellertid bara en liten del av Krängel-Sverige. De enskilda medborgarnas liv är numera så kringgärdat av förordningar och föreskrifter av skilda slag, att de snart sagt veta varken ut eller in. Det går inte att hålla reda på alla föreskrifter, utan den mest laglydige medborgare kan mot sin vilja av ren okunnighet bli lagbrytare. Inte så sällan förekommer det för övrigt, att vad en förordning föreskriver, förbjuder en annan. Till livets förtretligheter hör vidare, att blanketter och formulär av tusen och ett slag måste ifyllas. Allt detta stjälar tid i onödan, som bättre kunde ha använts i det produktiva arbetets tjänst. För att nu inte tala om all den personal som sysselsättes inom krisförvaltningarna och annan statlig kontrollverksamhet. Just nu när vi måste spänna våra krafter för att öka produktionen är det orimligt att den statliga byråkratien får växa till i omfång och suga åt sig nya armar samt öka statens utgifter för improduktiva ändamål. Borde inte regeringen allvarligt överväga den frågan, om vägen ut ur den nuvarande krisen går över nya regleringar och kontrollåtgärder? Skulle inte den motsatta vägen, d. v. s. större frihet för näringslivet och de enskilda, bättre befordra tillfrisknandet till ekonomisk hälsa? För övrigt kunde det behövas något andrum i det samhällliga reformarbetet. Allt kan icke göras på en gång. Arbetskrafterna räcka icke till för de mångfaldiga göromål som måste utföras. Tjänstemän och sakkunniga användas nu i stor utsträckning för utredningsarbeten och planläggandet av reformer som man icke vet *när* eller *om* de kunna komma till utförande. I fråga om det sociala reformarbetet behövs det faktiskt ett visst uppehåll. Man bör där inte gå längre än vad vi inom den närmaste tiden förmå genomföra och som i övrigt är nödvändigt och angeläget. Detsamma gäller om andra områden inom samhällslivet.

För att återgå till årets statsverksproposition är att konstatera, att den går i utgiftsminskningarnas tecken. Trots detta utvisar den dock sammanlagt hög-

Statsverkspropositionen.

re utgiftssummor än någon annan föregående budget. Orsaken härtill är de stora utgiftsökningar som krävas för genomförandet av de av förra årets riksdag beslutade stora sociala reformerna, förbättringen av folkpensionerna och införandet av barnbidrag samt omläggningen av bostadspolitiken. Dessa utgiftsökningar ha måst kompenseras genom minskningar på andra håll. Även materialbristen och nödvändigheten att inte tillskapa ny köpkraft ha verkat återhållande. Om folkpensioneringens förbättring och införandet av barnbidrag har det rätt allmän enighet. Det måste också anses riktigt och rättvist att samhället skall hjälpa till att skapa goda levnadsbetingelser för de gamla och att ekonomiskt underlätta barnfamiljernas arbete att uppfostra det unga släktet. Men så mycket större skäl är det att hålla penningens värde uppe, så att inte reformerna bli illusoriska.

I fråga om utgiftsminskningarna finns det skäl att framhålla, att dessa måste avvägas på ett rättvist sätt, så att inte vissa folkgrupper bli lidande. Det är med bekymmer man ser att anslagen till bostadsbyggande och bostadsförbättringar på landsbygden skurits ned. Landsbygden folk behöver än bättre än städernas komma i åtnjutande av bättre bostadsförhållanden, emedan standarden på landsbygden är väsentligt lägre. Landsbygden folk får inte komma i ett sämre läge därför att staten måste spara. Avvägningen måste bli rättvis, vilket är viktigt att än en gång inskräpa.

Beträffande utvecklingen på jordbrukets område under det gångna året, är det anledning att uttrycka sin tillfredsställelse över att den elakartade konflikten mellan jordbrukets organisationer och statsmakterna efter riksdagens behandling av jordbrukspropositionen kunde lösas genom en överenskommelse. Men i fråga om jordbrukets ekonomiska ställning måste man dock komma ihåg, att den ihållande torkan under förra sommaren medfört betydande skördeminskning för jordbrukarna i de flesta trakter av landet med ekonomiska förluster som följd. Riksräkenskapsverket

uttalar i den ekonomiska översikt, som är bilagd driftbudgeten, att riksräkenskapsverket räknar med att den svaga skörd, som inhöstades under år 1947, kommer att ha sina återverkningar även in på detta år. Dessa verkningar komma säkerligen att spåras ända till dess att vi få en ny, bättre skörd.

Dessutom har arbetskraftsbristen även i år gjort sig gällande, om än kanske icke i fullt samma utsträckning som föregående år. Arbetskraftsproblemet är dock alltjämt allvarligt. Särskilt bekymmersamt är att maskiner och redskap för att ersätta såväl försliten materiel som den bristande tillgången på mänsklig arbetskraft icke kunna erhållas i tillräcklig omfattning. Tillgången på maskiner och redskap jämte reservdelar är i själva verket så knapp, att man kan befara allvarliga återverkningar på livsmedelsförsörjningen. Det måste vara ett väsentligt intresse för statsmakterna såväl att stimulera tillverknigen inom landet som att bereda utrymme för maskininförsel inom importplanernas ram. Trots allt kämpar således det svenska jordbruket med ingalunda obetydliga svårigheter.

För landsbygden i dess helhet, men särskilt för jordbruket, inger den alltjämt pågående avflyttningen till städerna och tätorterna bekymmer. Det är nödvändigt att landsbygden näringsliv snarast möjligt blir mera differentierat och rikare utvecklat, så att det kan hålla ungdomen kvar på landsbygden. Befolkningsanhopningen i städerna, som ur skilda synpunkter är olämplig och dessutom oekonomisk, om man betraktar saken ur hela samhällets synpunkt, bör hejdas.

Vid fjolårets riksdag antogs ett principförslag angående riktlinjer för den framtida jordbrukspolitiken på längre sikt. Det främsta värdet av detta beslut ligger däri att statsmakterna utfäst sig att ge jordbruket ekonomisk likställighet med andra näringar. Även det program för den framtida rationaliseringen, som i samband därmed antogs, har sitt värde under den förutsättningen att rationaliseringen utföres i intimt samarbete

Statsverkspropositionen.

med jordbrukarna själva och med ledning av deras praktiska erfarenhet. Kommer den däremot att ske under tungrodda och byråkratiska former och med åsidosättande av den praktiska sakkunskapen kan mycken skada vållas. Man kan i varje fall sätta i fråga, om det just nu är den rätta tidpunkten att låta den nya rationaliseringsorganisationen starta. Ett uppskov tills vidare förefaller lämpligt. Förhållandena ha nämligen på många områden ändrats sedan 27-mannakommittén på sin tid drog upp riktlinjerna för rationaliseringen. Kommittén var rädd för att överproduktion av livsmedel relativt snart skulle inträda, så att avsättningssvårigheter skulle inställa sig. Utvecklingen ute i världen visar emellertid, att det med all sannolikhet kommer att dröja rätt länge innan livsmedelsbehovet ens nödortfött kan täckas. Under sådana förhållanden förefaller det icke välbetänkt att rationalisera bort småbruket i vårt land. Även ur andra synpunkter är det önskvärt att de kunna bibehållas, men dock under den förutsättningen att deras innehavare kunna erhålla en tillfredsställande ekonomisk standard. Om jordbruket i sig självt icke kan ge detta, böra småbrukens innehavare erhålla möjligheter till inkomster vid sidan av detta.

Den nu påbörjade riksdagen har många svåra problem att behandla. I hela landets intresse är det önskvärt att de få en så god lösning som möjligt. Bondeförbundet har tidigare sagt, att det är berett att sakligt pröva de förslag regeringen lägger fram. Vi stå fast vid detta uttalande, men det är självklart, att en samförstånds lösning av frågorna endast är möjlig, om regeringen tar vederbörlig hänsyn till andra partiers uppfattning.

Herr ANDERSSON, JONES ERIK: Herr talman! Vid ett tillfälle som detta, då det brukar vara vanligt att lufta sina känslor inför »vad som sig i riket tilldragit haver», kan jag ej underlåta att draga fram åtskilligt som vid sidan om partiledarnas storpolitiska deklamationer, trots sin vid första påseende skenbara

betydelselöshet, principiellt kan vara värt en större offentlighet.

Vi ha, som är allom veterligt, under krigsåren begåvats med ett kommissionsherradöme, från början väl avsett som ett nödvändigt ont men som under tidernas lopp allt fastare befäst sitt grepp om enskilda medborgare, tills det i detta nu i många delar håller på att alldeles växa oss över öronen. Knappheten på förnödenheter motiverar ju vissa ingrepp i den enskildes rörelsefrihet, men man frågar sig, om dessa ingripanden nödvändigtvis måste ta så pass omständliga, för att inte säga rigorösa former, som vad nu ofta blir fallet. Jag är väl inte den förste att vittna om det pappers- och blankettregemente som nu väljer som en flod över landet — i dessa pappersbristens tider — och som åsamkar myndigheter och allmänhet en sådan massa besvär och — förargelse! Om detta nu av allt att döma är signifikativt för den moderna planhushållning, som vi för framtiden skola begåvas med, må vi från första stund be Gud bevara oss därifrån.

Låt mig till att börja med lösrycka det lilla avsnitt ur kristidsfloran, som går under benämningen *arbetsblocken*. Om denna uppfinning redan under kriget ganska allmänt ansågs vara av tämligen tivelaktigt värde, så lär den väl i detta nu i praktiken knappast betyda mer än noll och ingenting. Men där väljer fortfarande hela Babels torn av blanketter ut över landet, blanketter med ett tjugofemtal kolumner, som tusentals skrivare skola knäpa och fylla i till platt ingen nytta men naturligtvis med en ofantlig mängd arbete och besvär, alla kostnader ej att förtiga. Jag vill be statsrådet Danielson, som högaktningsfullt korat sig till ett slags renhållningskarl på detta område, att utan betänkande ta hand om detta kristidsobjekt för omedelbar och, jag vågar påstå, smärtfri avlivning. Ingen kommer sannerligen att sörja över arbetsblockens försvinnande.

Jag är fullt medveten om att vi i kristidens begynnelse gett Kungl. Maj:t vissa fullmaktslagar, av vilka kommissionerna utgöra en mångfaldig frukt. Om deras

Statsverkspropositionen.

tillkomst, omfång och maktbefogenheter kunna delade meningar råda. Ett är säkert, och det är, att även om avsikter och uppsåt väl inrymts i den plan för krishushållningen, som från början var avsedd, ha kommissionerna i viktiga delar svällt ut till dimensioner, som vi från början föga anade, och utvecklat sig till smådiktaturer över människor, näringsliv, gods och egendom, som i sin maktutövning ofta närmast sig det rena viktigpetteriet. Det är inte lönt att komma och säga, att lagar och förordningar skola efterlevas. Man måste även här, mina damer och herrar, handla med åtminstone någon smula psykologisk blick, vanligt enkelt vett eller sunt bondförnuft för att inte hos vederbörande utmana rena rama löjet eller vad värre är: en häpnande allmänhets befogade harm och ilska dom.

Exemplen härpå äro mångfaldiga. Jag skall för dagen endast ta ett par färska fall från mina småbrukarhembygder. Där har en mjölnare nyligen anmälts för olaga förmalning av brödsäd. I samma fördömelse inkluderades även ett 140-tal småbrukare som understått sig att hos denne man låta mala sin säd, till husets tarv och nödtorft — det kan man vara alldeles säker på. Vad är det nu som skett? Ingenting annat än att här ha dessa småbönder till husbehov förmalt av sitt lilla med svett och möda frambragta förråd av mestadels blandsäd och korn, eventuellt några veteknappar, som odlats i dessa höglänta trakter mest på försök men oftast med ett mycket ringa utbyte i fråga om kärna och kvalitet. Mestadels blir väl det förmalda kofoder, och vad som blir över till bakning av bröd må väl vara vederbörande väl unt.

Är det underligt, om dessa män inför dylika utslag av kommissionsvälde gripas av en spontan häpenhet, parad med olust och missmod vid tanken på den uppenbara bristen på uppskattning och tacksamhet för vad de gjort för landet i en bister tid. Man hade kunnat vänta sig något bättre än detta pedantiska brottsökeri på marker där sunda förnuftet säger, att det väl knappast kan finnas

något att hämta. Man borde väl i stället säga sig, att det är gott att dessa människor kunna klara sig själva, vilket är en fosterländsk gärning bara det.

Till en småbrukare i bygden — där finns ju förresten inte annat än småbrukare — kommo nyligen ett par herrar från statspolisen och delgävo vederbörande följande: »Av journalerna ha vi funnit, att ni har malt 5 kg kornmjöl för mycket!»

Man kan bli stum för mindre. Kommentarer äro överflödiga. Men hade jag stått i delinkventens ställe, skulle jag allvarligt ha frågat berörda herrar, om de inte till äventyrs skulle kunna ha någon nyttigare sysselsättning än att trava i gårdarna med dylika kungörelser. Hur är det egentligen ställt med utnyttjandet av arbetskraften i statens verk och institutioner när dylikt kan förekomma i dessa tider? Dylika påhälsningar bidra sannerligen icke till att popularisera ett regemente som med slika metoder utövar sin myndighet ute i bygderna.

Vi äro ej heller ensamma om sådana erfarenheter i detta land. Tidningarna förmäla, att även på andra håll har liknande hemgångsmässigt fiskaleri ägt rum hos fattiga småbrukare som på dylikt sätt få veta, vem som rår om deras sult förvärvade ägodelar.

Herr talman! Jag har ansett det vara på sin plats att anföra dessa bilder ur livet i dagens Sverige, till den kraft och verkan det hava kan. Jag vill uppriktigt säga, att när förre folkhushållningsministern Gjöres strax efter krigets slut bedyrade, att han mycket snart ville avveckla hela krisapparaten med kommissioner, ransoneringar och allt, så tror jag, att han menade fullt allvar därmed. Men när händelserna sedermera drogo ett streck i räkningen för alla dessa goda avsikter, så att vi fortfarande måste dras med hela attiraljen och mera därtill, så låt oss i fridens namn inte gå över gränserna av allt vad sunt förnuft och rimlighet bjuder vid kontakten med de tråget arbetande och producerande krafterna i landet, jordens folk inte minst! Det är en billig begäran, förestavad av omtan-

Statsverkspropositionen.

ke om det helas väl och anpassning till det levande livets krav och vad som rör sig djupast i folksjälén.

Än en sak, en ingalunda oviktig sak, vill jag röra vid. Fiskaleriet växer och ynglar av sig värre och värre undan för undan, nu precis liksom mitt under förra krigets värsta dagar. Ej nog med att man som vanligt nödgas gå till krismyndigheterna och tigga och be för att få lov att slakta sin egen väluppfödda griskulting emot avlämnande av nödiga kuponger och deklarationer, liktydiga med ett grisens formliga prästbetyg, beskrivning av hans bostad, lika med stian, och var denna bostad är belägen i förhållande till gårdens övriga byggnader o. s. v. — nej, därutöver skall en statens syneman under namnet »slaktgodeman» — vilket bestickande ord! — gå i våra ladugårdar och snoka efter vårt levande köttbestånd, kalvar och grisar och eventuellt annat matnyttigt, och föra journaler och bok över enskild egendom, varmed han grundlagsenligt ej borde ha ett dyft att skaffa. Konungen må »ingens fred i dess hus störa eller störa låta», heter det i regeringsformens § 16.

Är det underligt om det börjar koka i en bondesjäl inför dylika friheter från myndiga myndigheters sida, när strävsamhet och idoghet från bondens och hans kvinnas sida kriminaliseras på detta sätt? Är det underligt om han frestas att spika det på andra arbetsfält vanliga anslaget »Obehöriga äga ej tillträde» på dörren till sina domäner, där han, laglydig eljest så långt plikt och förnuft det bjuder, söker följa lagar och förordningar utan att behöva känna detta hot och tryck över sitt huvud.

Tron I att man genom dylika tilltag stimulerar produktivitet och arbetsglädje, då känner I bra litet bondens psyke! Tvärtom, då ammen I opp hat och trots, som binder ris åt egen rygg och tänder vredens låga. Jag befinner mig i samma båt som de, jag är deras talesman, jag har känt och jag känner som de; och kom ihåg, att vi äro dock inte

bara kräk bland kräk och kriter, utan vi äro *människor!*

Jag är sträng i dag, herr talman, inte med stort S, utan med ödmjukt litet, men jag nödgas vara det, som en varningssignal, när de styrande i sin nitiskhet äro ute på fel vägar. I en tid som denna, när vi behöva sätta alla klutar till för att komma loss, böra vi göra det med förtroende och ej med dumt översitteri och egenmäktigt maktspråk. Det är klokt att operera bort bölderna som värka och att anpassa seldonen, så de ej skava och trycka. Lasset blir säkerligen tungt nog ändå att dra för menige man. Gott vore om överheten i sitt tjänstenit ej lade stenar i vägen, där utjämning och förståelse nu mer än någonsin är av nöden för att vi skola komma någon vart.

Jag behöver ej säga mer, herr talman, men jag kommer att med intresse avvakta, hur lyhörda de styrande skola visa sig vara och bliva till de påminnelser jag i dag nödgats ge.

Herr NERMAN: Herr talman! Dagens debatt gäller främst inrikespolitiska frågor, men så beroende som också vi ytterst äro av det internationella läget kan det inte vara ur vägen att i korthet försöka en översikt av den världsekonomiska och världspolitiska bakgrunden. Den har ju också redan berörts av ett par talare.

Världshushållningen domineras i dag och säkert för lång tid framåt av en stor motsättning öster—väster. Östblocket är praktiskt taget färdigt, västblocket är i vardande. Sverige tvingas att ta ställning. Vi få helt enkelt inte vara neutrala, inte vara den lilla neutrala oskuld vi kanske gärna skulle vilja vara.

Vad är det då de två sidorna ha att betyda i dag, och hur se linjerna ut för dem för framtiden?

Östblocket eller Sovjetunionen — jag talar här enbart om Sovjet, ty vasallstaterna spela ju ingen självständig roll — Sovjet av i dag är en säregen historisk formation. Den är inte längre Lenins internationalistiska ansats till en socia-

Statsverkspropositionen.

listisk världsunion utan snarare en kontrarevolution i strängt nationalistisk, ja redan t. o. m. rasbetonad panslavistisk anda. Någon socialism finns där icke, snarare en ytterligt sträng statskapitalism, en krigshushållning i förening med något som socialt börjar likna ett nytt ståndssamhälle. Det hela kallar sig demokrati. För vasallstaterna har man uppfunnit ett nytt ord, »folkdemokrati», ett mycket egendomligt uttryck, ty det betyder egentligen folk-folkvälde. Då den sortens demokrati betänkligt liknar ett polisvälde, få vi vara tacksamma om vi få behålla den gamla demokratien för oss.

Vi äro självklart skyldiga att förstå Sovjetunionen liksom alla statliga företeelser historiskt. Om vi inte ha samma syn på människan som man har i öster, och om man där inte har samma respekt som vi för människovärdet, den enskilda människans värde, så få vi försöka förstå också det historiskt. Jag tänker mig att det väsentligen beror på att man i öster inte har gått igenom samma historiska utveckling som vi i väster. Man har icke upplevt reformationen och icke heller den nya borgerliga tiden, som med allt på ont och gott har givit oss respekten för den enskilda människan.

Jag har ingen anledning att här gå närmare in på olika drag i österns och i Sovjets politik, men jag menar att vi måste söka historiskt förstå mycket som inte tilltalar oss: efterblivenheten, den naiva mindervärdeskänslan, misstänksamheten och rädslan för västern — ett par saker som för övrigt inte äro så oförklarliga med de erfarenheter som det ryska folket har av västerlandet. Vi få överse med en viss brist på umgängesvett, utveckla vår handel österut och överhuvud göra vad vi kunna för att vinna ett drägligt inbördes förhållande. Men vi böra nog komma ihåg, att man lyckas bäst med det, om man iakttar en stor fasthet. Jag kan inte undgå att tänka på ett visst spionage i Sverige i fjol och på den ryska regeringens svar på den mycket moderata protestnot som svenska regeringen avgav, och jag kan

inte undgå att tänka på ryska försök att dirigera vår radio, Polens oförsynthet mot våra representanter, Rumäniens beteende mot svenska medborgare och en del annat. Jag tror också, att man skulle vinna på att Sveriges regering tog litet mera hänsyn till vederbörandes umgängesnivå och visade större fasthet. Alltför stor älskvärdhet missförstås så lätt.

I detta sammanhang kan jag inte undgå att uttala ett beklagande av att Sveriges riksdagshus sensommaren 1947 uppläts till en kongress av något som kallar sig Kvinnornas demokratiska världsförbund, men som i realiteten inte är något annat än en utlöpare från östblocket och som här i Sveriges riksdagshus i uttalanden gjorde sådana angrepp mot väster, som sannerligen inte hade tolererats om de hade varit riktade mot öster.

Nej, det finns bara ett sätt att få respekt, och det är att vara korrekt, men fast.

Se vi åt andra sidan, så finns det ännu inte något klart västblock, men det håller på att skapas av Förenta staterna, främst genom Marshallplanen. Förenta staterna har också sina mindre sympatiska sidor, det skall inte fördölas — negerfrågan, ett visst bigotteri etc. Och visst är det världens största mammonsvälde, som på sin tid rustade upp både Mussolini och Hitler och som inte tycks ha någon större lust att flytta på Franco, åtminstone inte tills vidare. Men Amerika är inte bara Wall Street. Amerikas folk är inte slavsinnat och låter inte likrikta sig. Där finns allttjämt ett obrutet frihetssinne. Vilket folk har sista decenniet fört till toppen och följt en man av så stort och strålande frihetssinne som president Roosevelt? Och det avgörande: där ute i väster finns det i alla fall *två* röster, i öster finns det bara *en*.

Två gånger ha redan Förenta staterna räddat Europa. Jag hoppas och tror, att de komma att göra det en tredje gång nu, med Marshallplanen. Den är visst ingen välgörenhet — amerikanerna säga själva tydligt ifrån att det gäller

Statsverkspropositionen.

deras egen ekonomiska hälsa också. Den är helt enkelt ett stort ekonomiskt intresse för oss allesammans. Man tycker nog att också kommunisterna, som i Sovjetledningens intresse slåss för livet mot att Västeuropa återupprättas — det gäller kommunisterna i Frankrike och på andra håll, som tillhöra Kominform, och kanske andra med — borde begripa faran av att vår världsdel lägges öde. Det är inte så absolut säkert att där skulle bli vad de önska: kommunistbehärskade vasallstater under Sovjet. Det kan också tänkas att det blir fascism, ett Francovälde i betydligt större skala.

Man möter nu överallt beklaganden och oro: beklaganden över att de två stora motparterna inte kunna komma överens, oro för ett tredje världskrig. Men ha vi verkligen skäl att beklaga oss mera just nu än förut? Här har man förhalat två och ett halvt år med prat och veton i oändlighet, och man har kört fast. Men om man nu har pratat färdigt och fått sina positioner befästade, om man nu har den nya fronten fast, då är det enligt min mening bara bra. Vi äro väl inte så fromma utopister, att vi tro att vi i dagens söndertrasade värld med ens skulle kunna enas som fromma lamm. Nej, Marshallplanen är bra, därför att den tvingar oss till större enhet i väster, och den nya fasta konstellationen med två block är såvitt jag förstår ett stort historiskt framsteg. De få balansera varandra. Hela historien är en historia om balans och kan inte gärna vara någonting annat. Vi få äntligen klarhet, och så får vardera sidan försöka bli salig på sin tro.

Men blir det då inte krig? Osvuret är bäst. Allt kan hända, särskilt i den fruktan som råder och som ganska tydligt dirigeras från visst håll, där det talas om »hotet från Amerika». Men jag tror inte vi behöva ta det fullt så allvarligt. Förenade staterna äro i ekonomiskt avseende oerhört överlägsna och sitta med så goda kort, att man från det hållet knappast kan vänta en sådan generaldumhet som att de börja krig. För övrigt får varken Förenade staterna eller någon annan makt världens folk ut i krig

i dag. Nej, hotet från väster är antingen ett led i nervkriget eller ansvarslösa människors prat. Jag har ingen övertro på Wall Streets humanitet, men en viss affärskloshet få vi nog inte fränkänna dollarkapitalismen.

Jag tror alltså inte vi behöva räkna med krig tills vidare. Däremot komma vi att pressas, och det från båda hållen. Båda de stora motparterna vilja pressa sig så långt fram som möjligt, och båda söka pressa oss med sig eller till neutralitet.

Om vi förenkla motsatsen därute till öster—väster, tror jag att svenska folkets stora majoritet är klart på den västra sidan. Där ha vi vårt historiska sammanhang i olika avseenden, där ha vi vår egen livsnivå och vår egen kultur, för att inte tala om våra anhöriga. Men det får inte förbises, att det i svenska arbetarkretsar finns en mycket kritisk syn på Amerika, särskilt stimulerad av den kritiska amerikanska litteraturen — en kritisk litteratur är nämligen tillåten på det hållet — och det finns en stark känsla för det ryska folket; liksom dagens Ryssland, fastän det har spelat bort den oerhörda goodwill det hade för tre år sedan, alltså har en stark ställning i arbetarklassens ideologi som arvtagare till Lenins Ryssland, som bräckte det första världskriget. Med all sin kritik mot det nya väldet i Ryssland vill inte Sveriges folk gå i krig mot Rysslands folk för Wall Streets intressen.

Jag tror, herr talman, att vår väg måste vara att inte binda oss vid någondera imperialismen. Däremot är det tydligt att vi inte kunna ligga som en liten isolationistisk självhärlighet utanför Europas ekonomiska uppbygge. Genom att gå med i Marshallplanen har Sverige för övrigt redan tagit klar ställning. Vi måste tillsammans med andra stater och med Amerika bygga upp Västeruropa, tyvärr utan ryssarna, som inte vilja vara med. Vilja de vara med senare, är det ju ingenting som hindrar det. Att låta Europa glida in i kaos och bli rysk koloni eller att låta det bli en fascistkontingent vore enligt min mening brottsligt.

Ideologiskt äro vi ju också, när det

Statsverkspropositionen.

gäller de mänskliga värdena, avgjord på den västra sidan. För att sammanfatta skulle jag vilja säga: Sverige har samma väg som Norge och Danmark och de övriga västeuropeiska staterna — jag räknar dit också Österrike och ett demokratiserat Västtyskland — d. v. s. den tredje styrkans väg, Västeuropas. Där äro vi en lång rad folk på liknande kulturnivå och med samma syn på rättssamhälle och demokrati.

Jag tror att den engelska arbetarregeringen har givit oss både programmet och parollerna. Bevin, som är en stor historisk arbetargestalt, har flera gånger sagt ifrån ganska skarpt mot alla totalitära intentioner, och jag erinrar om Attlees ord häromdagen, att man i öster visserligen har »gjort slut på storgodsägarnas och kapitalismens ekonomiska tyranni men samtidigt svikit den individuella frihetens och den politiska demokratiens lärosatser och förkastat Västeuropas hela andliga arv». Attlee vill varken ha Sovjets imperialism, som »hotar övriga europeiska länders välgång och livsstil», eller den amerikanska kapitalismen. Han säger: »Storbritannien och övriga länder i västra Europa äro geografiskt, ekonomiskt och politiskt belägna mellan dessa båda områden. Det är vår uppgift att utarbeta ett system av nytt och attraktivt slag, som kombinerar den individuella friheten med planerad ekonomi, demokrati med social rättvisa. Den demokratiska socialismens politik vill, att varje individ i samhället skall kunna leva ett anständigt liv, fri från förtryck från statens eller andra intressens sida.»

Det är just den vägen som också bör vara vår väg i samarbete med de övriga små och halvstora staterna. Det är de västliga demokratiernas väg med Storbritannien i spetsen, och där ha vi ju också de brittiska dominions med oss.

Jag antar att den svenska regeringens medlemmar i stort personligen ha samma syn som de engelska kollegerna. I sin officiella ställning kunna de kanske inte så direkt gå in på dessa saker och ge uttryck åt den synen. Finansministern var dock i sina slutord i dag inne

på den vägen, och jag är glad att som mera obunden socialist i ledet få bekänna min tro på det demokratiska Västeuropa och i dagens debatt citera Attlees röst. Jag vågar tro, att som våra kamrater i den engelska regeringen se också den svenska demokratiens arbetare på läget. Jag tycker mig märka, att man också i arbetarsidans press på sistone har varit mera mån om att ta bestämt ideologiskt avstånd från den östra, totalitära inriktningen, och jag hälsar det med glädje.

När jag här med tillfredsställelse talar om ett västblock, understryker jag att det alltså är fråga om blockbildning inom Förenta Nationernas ram. Vi få självklart inte svika Förenta Nationerna. Men har man rätt att bilda östblock, och det tycks man ha, då har man också rätt att bilda västblock, och det finns i dag ingenting naturligare än att det bildas ett västblock som tillsammans med Amerika på allvar tar itu med Europas återuppbygge — alltså under noggrant aktgivande på Europas suveränitet gentemot Amerika.

På tal om FN beklagar jag att regeringen inte har ansett det ekonomiska läget medgiva Sveriges anslutning till FN:s kulturella organisation, UNESCO. Den organisationen är så betydelsefull för det internationella samarbetet att man får hoppas att ecklesiastikministern, som han redan har antytt, får tillfälle att lägga fram proposition om anslutning nästa år. Vi kunna ge ut pengar på mindre viktiga saker.

Efter dessa synpunkter i stort skulle jag till sist vilja komma in på en detaljfråga. Den rör i viss mån utlandets intresse för oss. Den s. k. Sandlerkommissionen har avlämnat ett tredje betänkande, om den hemliga polisen. Betänkandet är ännu inte tryckt, men det är känt genom pressen. Det avslöjar, att den svenska hemliga polisen under kriget övervakade tre misstänkta grupper. Det var några tusen nazister och kommunister — och det kan man ju förstå — och därtill var det, som det heter i en tidning, ett hundratal s. k. Englandsympatisörer. Man skulle här en-

Statsverkspropositionen.

ligt ett referat »särskilt ge akt på de ledande i Ture Nermans Kämpande Demokrati och Amelie Posses Tisdagsklubben, varvid stor försiktighet skulle iaktas i denna del» — varför vet jag inte, men jag anar det.

Det var onekligen mycket fult från regeringens sida att jämställa goda demokrater med de fjärrstyrda hjärnorna bland Hitlers och Stalins ombud, de två verkliga femte kolonnerna. Det var inte bara vad Svenska Dagbladet kallar »en svårartad form av neutralitetsidioti», utan ett brott mot de pålitligaste krafterna i kampen för svensk frihet och motståndsvilja. Det fanns en man — han är nu död — som hette Gustaf Stridsberg. Han var en av de ledande i Tisdagsklubben. Det var en första klassens patriot och demokrat. Den där listan på s. k. Englandssympatisörer är ännu hemlig. Det är synd. Den borde publiceras som en hederslista.

Denna sak är i viss mån borta nu, men den har blivit aktuell genom Sandlerkommissionen och den förtjänar en principiell eftertanke. Jag undrar bara: I vilket läge var det man skulle ha låtit Hitlers och Stalins agenter här i landet gå fria men burat in de västmaktsinnade? Var det kanske om England hade angripit Narvik? Men hade den då sittande regeringen verkligen tänkt sig in i läget i så fall? Om Sverige hade reagerat mot ett engelskt angrepp på Narvik, då hade genast Hitler och eventuellt Stalin — möjligen bägge herrarna tillsammans, de var ju i bolag den tiden — ingripit som skyddsmakt för Sverige — en synnerligen trevlig situation! Vad hade det då blivit av de häktade svenska demokraterna? Ja, det kan man ju ana. Balterna i Finland i dag ge litet anvisning. Men värre hade det varit att Sverige i så fall hade kommit med i kriget på fel sida. Att det var fel sida ha medlemmar av den dåvarande regeringen erkänt genom att ännu under kriget smuggla vapen till frihetsrörelserna i Danmark och Norge. Det bidraget vill jag nämligen inte tolka som ett försök att hålla sig väl med den kommande segraren. Nej, det var nog ett

naturligt, hederligt oneutralt ingripande för demokratien, rätten och friheten. Där kan man inte vara neutral, och det kunde inte heller i längden den svenska regeringen vara. Jag räknar också med att varje svensk regering vid ett anfall på oss och därmed följande omedelbart s. k. skyddsingripande från annat håll själv förbehåller sig att bedöma vem det var som kom först, d. v. s. vem som bör anses som angripare, och inte bara mekaniskt registrerar efter klockans sekundvisare. Här gäller det inte vad som har kallats för »neutralitetsidioti», utan försvar för frihet och rättssambälle.

Min slutsats, herr talman, blir: en korrekt hållning inom Förenta Nationernas ram och enligt dess stadgar, men samtidigt böra vi med allt nit bygga det västeuropeiska blocket starkt med det demokratiska, stridbara Storbritannien som ledande makt. Vi ha i dag för stora värden att riskera för att vi inte skulle se klart och handla därefter.

Herr TJÄLLGREN: Herr talman! Jag vill redan från början säga ifrån att jag inte har för avsikt att inblanda mig i den, om jag så får kalla det, storpolitiska debatt, som har pågått här i fem timmar. Jag skall endast be att få framföra några synpunkter och önskemål beträffande ett par av huvudtitlarna i årets statsverksproposition.

Vid genomläsning av nionde huvudtiteln finner man, att de äskade anslagen på denna huvudtitel sammanlagt uppgå till ett belopp som med int mindre än 42 094 200 kronor understiger motsvarande belopp i fjolårets huvudtitel. Nu kan ju detta förklaras och motiveras med att anslaget till prisrabatterning bortfallit. Vidare ha utgifter för bostadsbyggande och bostadsförbättringar från dragits de belopp som finnas upptagna å nionde huvudtiteln för innevarande budgetår. Anslagen för nämnda ändamål ha i år överförts till femte huvudtiteln. Däremot ha anslagen till hushållningssällskapen ökat något i förhållande till medelsanvisningen för innevarande budgetår, nämligen med 1,4 miljoner kronor.

Statsverkspropositionen.

Även om det bör medges, att nionde huvudtiteln till årets riksdag innehåller vissa förbättringar gentemot fjolårets anslagsaskanden på motsvarande huvudtitel och att under vissa punkter i densamma begärts en höjning av tidigare utgående anslag, måste man emellertid med beklagande konstatera, att på vissa för jordbruket och dess binäringsar synnerligen viktiga punkter icke obetydliga nedskärningar skett. Jag kan förstå, att åtminstone i vissa fall detta skett med hänsyn till det nu rådande ekonomiska krisläget. Det är väl heller icke alldeles uteslutet utan snarare troligt, att även finansministern haft sin hand med vid utformandet av anslagsaskandena på denna huvudtitel. Av den anledningen är det kanske inte fullt korrekt och riktigt att enbart lasta jordbruksministern för de fel och brister, som enligt min och jag tror många mening vidlåda årets nionde huvudtitel.

Då man här säger, att det beträffande huvudtiteln föreligger vissa fel och brister, är man måhända också skyldig att närmare angiva, vari man anser att dessa bestå. Jag vill då först säga att jag naturligtvis inte avser några formella sådana. Nej, de fel och brister jag syftar på äro givetvis de allt för små anslagsaskandena under vissa rubriker. Jag tillåter mig, herr talman, att här nämna några sådana. Jag skall då gå i den ordning, som rubrikerna äro upptagna i propositionen.

Till undervisning och studieresor för i det mindre jordbruket deltagande män och kvinnor har för innevarande år anvisats ett belopp av 287 700 kronor. Lantbruksstyrelsen har för nästa budgetår hemställt om ett anslag för nämnda ändamål av 345 700 kronor eller alltså en ökning med 58 000 kronor. Departementschefen har emellertid ansett ett belopp på 240 700 kronor vara tillräckligt. Departementschefens uttalande rörande nämnda anslag återfinnes å s. 42 i huvudtiteln.

I fråga om anslaget till studieresor för jordbrukare — vilket inkluderas i nyssnämnda belopp — uttalar sig departementschefen ganska kortfattat. Hans

uttalande lyder: »Jämväl beloppet till studieresor finner jag böra nedsättas, nämligen från 30 000 kronor till 20 000 kronor.»

I sin skrivelse till Kungl. Maj:t angående ifrågavarande anslag anför lantbruksstyrelsen bl. a.: »Till studieresor för i mindre jordbruk deltagande män och kvinnor har för innevarande budgetår upptagits ett belopp av 30 000 kronor. Med hänsyn till dessa studieresors betydelse för jordbrukets utövare vill lantbruksstyrelsen förorda, att medel jämväl för budgetåret 1948/49 anvisas för anordnande genom hushållningssällskapens försorg av dylika studieresor. Då samtliga hushållningssällskap torde komma att under år 1948 anordna studieresor — därest statsmedel anvisas för ändamålet — torde anslagsbehovet för budgetåret 1948/49 icke böra beräknas till mindre belopp än 40 000 kronor.»

Jag ber att få understryka och instämma i vad lantbruksstyrelsen anført därom att nämnda resor äro av synnerligen stor betydelse för jordbruksbefolkningen, både män och kvinnor. Med hänsyn tagen till det belopp som det här är fråga om är det visserligen inte någon stor fråga, men på grund av det intresse, med vilket jordbrukarna följa densamma, är det ingalunda likgiltigt, huru statsmakterna ställa sig till den. Jag hoppas verkligen, att inte jordbruksministern och naturligtvis inte heller finansministern skulle misstycka, om riksdagen till äventyrs höjde anslaget till samma belopp som i fjol, nämligen 30 000 kronor. Här gäller det alltså ett belopp på endast 10 000 kronor. Visst är detta också pengar, men beloppet får väl ändå betraktas som en droppe i havet jämfört med övriga anslagsaskandena.

Dessa pengar äro enligt min mening avsedda för ett synnerligen behjärtansvärt ändamål. Det är väl ändå inte någon som vill bestrida nödvändigheten av att framför allt jordbrukets kvinnor beredas tillfälle att genom resor under någon vecka komma ut från hemmet och det dagliga arbetet där. Här kan

Statsverkspropositionen.

man väl på goda skäl tala om ett för-
enande av nytta och nöje. Det är alltså
min bestämda uppfattning, att det före-
ligger starka skäl för höjning av ifråga-
varande anslag till åtminstone samma
belopp som det för innevarande budget-
år beviljade.

Som bidrag till byggnadsarbeten vid
vissa lantbruksundervisningsanstalter
har å nionde huvudtiteln i år äskats ett
anslag av endast en miljon kronor. För
innevarande budgetår ha för samma
ändamål anvisats 4 miljoner kronor.
Lantbruksstyrelsen har i skrivelse till
Kungl. Maj:t hemställt om att anslaget
för kommande budgetår skulle utgå med
oförändrat belopp. Det är att märka, att
av det för innevarande budgetår anvi-
sade anslaget å 4 miljoner kronor av-
se hälften eller 2 miljoner kronor en-
ligt skrivelse från jordbruksdepartemen-
tet tills vidare icke skola tagas i an-
språk. Även om man kan förstå anled-
ningen till en dylik åtgärd, måste man
emellertid beklaga, att när riksdagen be-
viljat anslag för ett visst ändamål, vilket
såsom i förevarande fall är synnerligen
angeläget, anslaget icke får tagas i an-
språk. Att här föreligger ett mycket
stort behov av nybyggnader vid en hel
del av våra lägre lantbruksundervis-
ningsanstalter är ju allmänt känt, var-
för något ytterligare resonemang därom
torde vara tämligen onödigt. Faktiskt
är det så, att det under en följd av år
skett en eftersläpning i fråga om dessa
byggnadsarbeten. Det kan kanske för-
tjäna nämnas och därmed bli till kam-
marens protokoll antecknat, att när lant-
bruksstyrelsen den 30 augusti 1947 av-
lät sin skrivelse i ärendet till Kungl.
Maj:t, förelägo ansökningar avseende
ett sammanlagt belopp av i runt tal nä-
ra 11 miljoner kronor. Det är enligt
min mening inte så underligt att särskilt
landsbygdens folk med missmod och
oro uppmärksammar detta förhållande
och undrar, varför byggnadsbeståndet
just vid de närmast för jordbruksung-
domen avsedda skolorna skall bli så ef-
tersatt som det åtminstone i många fall
nu blir.

Det är en punkt till i nionde huvud-

titeln, som jag med några ord anser
mig böra beröra. Det är punkten 91 rö-
rande befrämjande av landsbygdens
elektrifiering. För innevarande budget-
år ha för ändamålet anvisats 7 miljon-
er kronor. Elektrifieringsberedningen
har i skrivelse till Kungl. Maj:t hem-
ställt om samma belopp även för nästa
budgetår. Beredningen har beräknat, att
vid utgången av innevarande budgetår
skola inkomna anspråk på anslag över-
stiga anvisade anslag med 3 miljoner
kronor. Kungl. Maj:t eller kanske rät-
tare sagt vederbörande departements-
chef har trots detta inte ansett skäligt
begära mera för ändamålet än tre miljon-
er kronor. Med hänsyn till det stora
behov och den stora efterfrågan på bi-
drag, som alltjämt förefinnes, måste jag
även i detta fall beklaga den skedda
nedprutningen framför allt med hänsyn
till att denna i främsta rummet kommer
att drabba människor i mera avlägsna
orter, särskilt i de norrländska skogs-
bygderna, och skärgårdsbefolkningen.
Jag är djärv nog att uttala den förhopp-
ningen, att riksdagen måtte komma att
besluta om höjning av anslaget och att
en sådan höjning inte kommer att tagas
illa upp av vederbörande statsråd.

Givetvis är det, herr talman, även en
del andra punkter i huvudtiteln, som
jag gärna skulle vilja beröra. Emellertid
skall jag avstå därifrån nu. Det kanske
blir tillfälle därtill senare. Däremot vill
jag i all korthet beröra några andra sa-
ker som intressera mig.

Jag har tagit del av en förteckning
över de kungl. propositioner, som äro
avsedda att lämnas till riksdagen från
jordbruksdepartementet innevarande år.
Däri har bl. a. upptagits en proposi-
tion om förlängning av 1945 års lag om
inskränkning i rätten att förvärva jord-
bruksfastighet. Det är med den största
tillfredsställelse jag erfar, att det är
Kungl. Maj:ts mening att förlänga denna
lags giltighetstid. Inom den utredning,
som enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande
haft frågan om lagens förlängning om
hand, lär det ha rätt olika meningar,
huruvida lagen bör förlängas eller inte.
Jag tror mig kunna säga, att jag haft

Statsverkspropositionen.

en hel del att göra med lagens tillämpning under den tid som den varit gällande. I egenskap av ordförande i jordbrukskommissionen i mitt hemlän har jag haft att avgiva yttrande över varje ansökan om fastighetsförvärv, innan denna gått till Kungl. Maj:t. Men jag kan icke erinra mig något fall, där med skäl skulle kunna sägas att lagen varit till förfång, skada eller hinder vid legitimt förvärv av jordbruksfastighet. Däremot har lagen säkerligen i många, jag skulle nästa kunna säga flera tusen fall förhindrat s. k. spekulationsköp. Inte minst har lagen verkat som ett välbehövt komplement till den s. k. bulvanlagen, vilken i ett flertal fall visat sig ineffektiv.

Huruvida 1945 års lag nu bör göras permanent eller alltjämt bör vara provisorisk, kan ju egentligen vara en smaksak. Huvudsaken är att lagen inte försvinner. Då skulle enligt min mening slussarna öppnas för en icke önskvärd spekulationshandel med jordbruks- och skogsfastigheter.

Den nu gällande gränsen vid 5 000 kronors taxeringsvärde bör slopas. En uppmjukning av lagen i syfte att underlätta för anhöriga och släktingar att förvärva fädernegårdar eller liknande fastigheter är givetvis att rekommendera. Det tror jag också har föreslagits av utredningen. Däremot är jag inte säker på om det bör överlämnas åt de blivande lantbruksnämnderna att pröva och avgöra, huruvida förvärv av fastighet får ske eller icke. Kan det inte tänkas, att om så sker kontinuiteten i avgörandena äventyras? Är det inte med en sådan anordning att befara, att lagens tillämpning kommer att bli olika i skilda delar av landet allt efter lantbruksnämndernas uppfattning om och inställning till lagen? En möjlighet vore kanske att överlämna avgörandena åt någon central myndighet, t. ex. lantbruksstyrelsen. Jag tror dock att det vore säkrast, om dessa ansökningar även i fortsättningen ginge till Kungl. Maj:t.

Jag har, herr talman, nu uppehållit mig vid ärenden, som så att säga hör till jordbruksdepartementet. Om det till-

lättes mig, skall jag nu övergå till att omnämna några saker, som tillhöra ett par andra departement.

Om jag då först gör det påståendet, att det s. k. söndagsförbudet för bilkörning åstadkommit mycket missmod, för att inte säga förgelse, särskilt ute på den rena landsbygden, så överdriver jag inte. Anledningen härtill är ju så pass väl känd, att jag inte här skall uppta tiden med att tala härom. Vi på landsbygden äro ingalunda oförstående för nödvändigheten att i nuvarande tid spara på motorbränsle, vilket när det gäller personbilar praktiskt taget alltid är bensin. Men vi kunna sannerligen icke förstå, att det för åstadkommande av en sådan besparing skall vara nödvändigt att gå så till väga som nu har föreslagits. Jag vågar bestämt göra gällande, att bilen numera icke är eller betraktas som någon lyxvara, inte ens ute på den rena landsbygden. Tvärtom är det kanske just på landsbygden och särskilt då på mera avlägset liggande platser som behovet av bilar är störst. Om det är nödvändigt med en bensinbesparing, vilket jag inte alls vill bestrida, så vore det, såvitt jag kan förstå, ur rättvisans synpunkt bäst med en lämpligt avvägd ransonering av bensin.

Då jag ser att vederbörande departementschef är närvarande i kammaren, vill jag göra en vördsam vädjan till honom att uppta denna fråga till förnyad prövning. Infördes en bensinransonering, skulle säkerligen de flesta bilägare finna sig däri. Då hade var och en sin frihet att efter råd och lägenhet köra vilken dag som helst i veckan. Enligt min mening är det långt ifrån rättvist att t. ex. en mindre jordbrukare, arbetare eller hantverkare, som råkar vara ägare till en personbil och som kanske endast undantagsvis kör bil under veckans söckendagar och följaktligen förbrukar jämförelsevis litet bensin, icke skall få begagna sin bil när lördagskvällen kommer.

I detta sammanhang kan jag inte gärna underlåta att läsa några rader ur en insändare, införd i en tidning för någon tid sedan, vilken är nog så belysande

Statsverkspropositionen.

för vilken verkan förbudet att köra bil under söndagarna haft: »En dag före julafton 1947 stod vi några stycken lantbor utanför ett stadshotell och fick där skåda långa rader av A-bilar på färd norrut. Deras mål var fjällvärlden, vilket syntes på bilarnas tak, som var helt övertäckta med skidor. Bilarnas innandömen var späckade med unga pojkar och flickor i tonåren, som släppts lösa för att med sådana nöjesresor förbruka dyrbara bensindroppar. Den uppmaning som gjorts i radio att företa längre resor med tåg, fäste sig inte dessa ungdomar något vid, utan lät bensinen flöda för fullt. Frågan kan ställas om körstoppet på söndagarna är till för att spara bensin till vissa fjällfärdsturné dagar för städernas barn. Till sparande av bensin vill jag rekommendera följande: sätt råjombegränsning på städernas lyx- och vrålåk till två mil utanför hemstadens gränser, men lät landsbygdens folk köra fritt alla dagar i veckan och missunna dem inte en liten söndagstripp, om de äger en bil. Landsbygden saknar ju en stor del av de bekväma kommunikationsmedel, som städer och tätorter är begåvade med.»

Enligt min mening kan det starkt ifrågasättas huruvida det är nödvändigt med all lastbilstrafik som nu förekommer. Jag syftar härvid närmast på transport av varor av olika slag med lastbilar mellan orter, som ha direkt järnvägsförbindelse, exempelvis när man från de norrländska kuststäderna skickar stora lastbilar med full last till orter belägna ända till femton, tjugu och tjugufem mil inne i landet, trots att parallellt med bilvägen löper järnväg.

Jag hade tänkt att något uppehålla mig även vid sjätte huvudtiteln. Emellertid har jag mig bekant, att en ärad partivän till mig tänker yttra sig om denna, varför jag skall avstå därifrån åtminstone för tillfället. En sak kan jag dock icke underlåta att omnämna, och detta omnämnande får formen av en vördsam vädjan till kommunikationsministern.

Överallt i landet, men kanske allra mest i de norrländska länen, förekom-

mer det vägföretag, som påbörjats för flera år sedan men som ännu icke blivit slutförda. När man ser dessa påbörjade vägar blir man verkligen fundersam över vad meningen kan vara. I dessa företag ha säkerligen inom varje län investerats betydande belopp, ja, man vågar nog säga miljoner kronor, utan någon som helst nytta. Arbetet med vägarna har i de flesta fall inte fortskridit så långt, att de kunna tjäna till nytta ens under vintertiden. Såvitt jag kan förstå är det kapital, som nedlagts på dessa vägar, tills vidare till ingen som helst nytta, alltså ett dött kapital. Det är väl ungefär det samma som om jag nedlägger pengar på byggandet av ett hus, men inte fullföljer byggnadsarbetet tills huset blir färdigt. Huset blir alltså inte beboeligt. De pengar, som nedlagts i byggnaden, måste därför vara bortkastade åtminstone till dess huset blir fullt färdigställt. Vidare vågar jag säga, att det verkligen inte ser trevligt ut med dessa påbörjade, numera ofta skogbeväxta skärningar och vägbankar, som förekomma vid väganläggningarna i bygderna litet var stans i landet, samtidigt som befolkningen år efter år får dragas med de gamla vägarna eller också helt och hållet vara utan vägar. Jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra en vördsam vädjan, att statsrådet måtte anmoda vederbörande myndigheter att snarast möjligt låta igångsätta färdigställandet av ifrågavarande vägföretag.

Jag är fullt medveten om att här kommer att invändas, att orsaken till ifrågavarande arbetens avbrytande eller nedläggande har varit brist på arbetskraft. Jag vill naturligtvis inte helt bestrida att så är fallet, men jag vågar i alla fall hålla före, att invändningen inte är hundra procentigt hållbar. Det är min bestämda uppfattning — och den grundar sig på den kännedom jag har om förhållandena särskilt i de norrländska länen — att hade statsmakterna velat fullfölja dessa arbeten så hade det nog blivit åtminstone någon arbetskraft disponibel. Ute på rena landsbygden finns det ju — något som vi ha talat om flera

Statsverkspropositionen.

gångar — en s. k. dold arbetskraft; det är småbrukare och folk i liknande ställning, som gärna vilja vara med och arbeta där ett vägbyggnadsföretag pågår.

Herr talman! Detta var bara några enkla funderingar, som jag har velat framföra, och jag skall nu inte uppehålla tiden längre.

Herr BERGVALL: Herr talman! På en punkt känner jag ett behov av att ta avstånd från en kritik eller en beskyllning, som brukar riktas mot det socialdemokratiska partiet och dess främsta talesmän. Man har av ålder betecknat socialdemokraterna såsom missnöjets profeter och spridare. När man emellertid under de senaste årens ekonomiska debatter har hört regeringens talesmän yttra sig här och i radiodebatter och från talarstolar ute i landet, har man fått en känsla av att det är *förnöjsamhet* som präglar deras yttranden. De äro nöjda med vad de gjort, nöjda med vårt nuvarande läge, trots sinande valuta-reserv och stora prisstegringsrisker. De äro nöjda med eller i varje fall förhoppningsfulla i fråga om framtidsutsikterna.

Förnöjsamhet är en sympatisk egenskap, men det är inte den enda sympatiska egenskap som jag har funnit hos den nuvarande socialdemokratiska regeringen. Den har ytterligare en dygd, som enligt gammal rangordning står mycket högt upp på skalan. Regeringen är blygsamhetens och anspråkslöshetens företrädare. När vi hörde herr finansministern här i kammaren i dag tala om hur litet statsmakterna kunde göra och hur litet inflytande han i realiteten hade på samhällslivet här i landet, och när vi hörde hur han var inne på samma tema under sitt radioanförande om budgeten härom dagen, fick man en mycket stark känsla av att förnöjsamhet, blygsamhet och anspråkslöshet äro de tre förnämliga egenskaper, som i första hand sätta sin prägel på den nuvarande regeringen.

Alldeles speciellt stort värde sätter jag personligen på blygsamheten och anspråkslösheten, ty därvidlag är det frå-

ga om en omvändelse och en bättring. Jag har nämligen ännu i minnet, hur man på sin tid resonerade om den socialdemokratiska regeringens möjligheter att inverka på vårt lands ekonomiska förhållanden efter krisen i början på 1930-talet. Då sades det från socialdemokratiskt håll, att det var regeringens insats som vände det ekonomiska läget här i landet från massarbetslöshet till full sysselsättning, från ekonomisk misär till på nytt spirande välstånd. Och regeringens inflytande var så stort, att detta skedde närmast på magisk väg, ty de offentliga arbeten, varigenom den expansion skulle åstadkommas som skulle föra landet från krisens olyckor in i ett lyckligare tillstånd, kommo inte i gång i någon nämnvärd utsträckning förrän krisen redan hade vänt.

När denna blygsamhet är så sent påkommen, finns det emellertid kanske anledning att i någon mån titta på i vilken utsträckning den är berättigad och befogad. Det finns kanske anledning att fråga sig, om man inte på socialdemokratiskt regeringshåll är lika fallen för att nu underskatta sitt ansvar för vad som har hänt som man var fallen för att överskatta sina förtjänster i början på 1930-talet. Den gyllene medelvägen skulle ju känneteckna svensk politik, men den kännetecknar knappast den regerande socialdemokratiens uppfattning av vare sig sina förtjänster eller sina fel.

Innan jag går vidare, skulle jag vilja med endast några ord beröra frågan om den roll, som den internationella händelseutvecklingen spelat för vårt iråkade läge. Det är såsom den förste talaren i debatten framhöll — det underströks också av herr finansministern — självfallet riktigt, att anledningen till våra besvärligheter i väsentlig grad är att söka i den internationella utvecklingen. Men det är inte hela förklaringen, och det är någonting som förtjänar att understrykas i det sammanhanget. Det ligger dessutom utanför våra möjligheter att i någon nämnvärd utsträckning inverka på vad som sker i de stora internationella sammanhangen,

Statsverkspropositionen.

men vi ha däremot möjlighet att utforma vår inhemska politik. Därför tycker jag att det är en alldeles speciell anledning för en sittande regering, som i första hand bär ansvaret för utformningen av denna ekonomiska politik, att skjuta i förgrunden det, på vilket den kan utöva något inflytande, och skjuta i bakgrunden det, inför vilket den i stort sett står maktlös.

Jag skulle vilja ett ögonblick uppehålla mig vid den karakteristiska, som herr finansministern gav av sina, regeringens och statsmakternas begränsade möjligheter att för närvarande utöva något inflytande på vårt ekonomiska läge. Tiden är så långt framskriden, att jag inte hinner följa hans anförande i denna del punkt för punkt, utan jag skall endast uppehålla mig vid ett par av dem.

Finansministern konstaterade till att börja med att i det läge av full sysselsättning, som vi ha för närvarande, finns det praktiskt taget ingen möjlighet för statsmakterna att på kort sikt inverka på produktionens storlek. Det är väl ur en synpunkt sett riktigt, men man kan väl utan vidare konstatera, att det finns *en* sak som statsmakterna i det läget kunna göra: man kan undvika att utforma den ekonomiska politiken på ett sådant sätt, att man nödgas införa restriktioner och kontrollåtgärder av olika slag, som i och för sig äro av den naturen, att de bidra till att minska produktiviteten. Hade man kunnat leda svensk ekonomisk politik på ett sådant sätt, att vi exempelvis i dag kunnat nöja oss med mindre långt gående ingripanden i importavseende, skulle vi säkerligen ha haft större möjlighet att hålla vårt näringslivs produktivitet uppe och därför med större förtröstan än nu är fallet kunnat se mot framtiden. Jag skall komma tillbaka till detta litet senare och komplettera det med exempel, hämtade från investeringsbegränsningens område, vilken jag skall beröra i annat sammanhang.

Över huvud taget kan man naturligtvis konstatera, att den mångfald av regleringar och restriktioner och hela den

flora av kontrollanordningar, som vi nu ha måst införa, verka hindrande på vårt näringslivs produktivitet, fördröja dess expansion och kunna i vissa situationer — det beröres för övrigt i konjunkturinstitutets rapport och finansministern är i finansplanen inte främmande för den synpunkten — till och med sänka produktiviteten under kommande år. Hade man styrt vårt lands öden på ett sådant sätt, att ingripandena i fråga om importen varit mindre omfattande än nu, hade man visserligen inte helt kunnat undvara dessa regleringar — det hade legat utanför våra möjligheter, det vill jag ärligt säga, ty man skall inte klandra mera än man har rätt till — hade vi styrt utvecklingen på ett sådant sätt, att vi haft litet mindre av kontroll och restriktioner, hade vi i produktivitetsavseende kunnat se litet ljusare på framtiden.

När herr finansministern kom till frågan om investeringsbegränsningen framhöll han, att det är knappt 50 procent av det som investeras här i landet, som statsmakterna över huvud taget ha någon möjlighet att öva inflytande på. Maskinsidan, reparationer o. d. kunna vi inte göra någonting åt. Skola vi då, sade finansministern med en vändning som jag inte kan undgå att finna vara demagogisk, draga åt skruven så oerhört hårt på de områden, som vi ha under vår kontroll, för att få den begränsning av investeringarna, som vi åsyfta, medan vi nödgas lämna övriga områden tämligen fria? Skola vi draga åt skruven och stoppa bostadsbyggandet?

Jag måste säga, att jag inte kan tänka mig att någon i denna kammare skulle vilja ifrågasätta något så huvudlöst som att stoppa bostadsbyggandet. För egen del kan jag konstatera, att min uppfattning i det avseendet står i full samklang med åskådningarna i det parti som jag tillhör. Vi betrakta bostadsfrågan som ett så betydelsefullt problem, att vi önska att vad som där över huvud taget kan göras skall göras, och vi önska inte begränsa bostadsbyggandet mera än som är oundgängligen nödvändigt.

Statsverkspropositionen.

Men tro verkligen regeringens ledamöter och ledamöterna i denna kammare, att vi får mera bostäder genom att först inte draga åt skruven alls och sedan göra det så mycket mera? Få vi över huvud taget på det här området en ökad produktivitet, om man ställer till så, att materielbrist vissa tider stoppar ett bygge, vilket leder till arbetskraftslöseri? Materielbrist hindrar arbetet, men man behåller arbetsstyrkan och då får man arbetskraftslöseri. Får man mera bostäder och får man flera ur vårt ekonomiska livs synpunkt värdefulla anläggningar, om man förfar på det sättet?

Jag tror att litet kraftigare tag i början skulle ha onödiggjort så starkt genomgripande åtgärder nu, och det skulle ha medfört att vi inte skulle ha skadat produktiviteten så mycket som vi nu ha gjort och att vi skulle sannerligen inte ha fått färre bostäder. Finansministerns hela formulering verkar på mig i högsta grad demagogisk.

När jag talar om investeringsbegränsningarna, kommer jag att tänka på en av fjolårets stora ekonomiska debatter. Jag minns hur statsministern, som nu är närvarande i kammaren, med stort eftertryck framförde vad han kallade regeringens program. Om inte mitt minne sviker mig — och jag tror det är pålitligt i det här fallet — upptog programmet tre punkter.

Den första punkten var begränsning av investeringarna. Hur har det gått med den? Ja, av statsverkspropositionen se vi, att åtgärderna enligt programmet i varje fall inte hade fått någon effekt så sent som på eftersommaren.

Den andra punkten upptog någonting som — om det inte anses alltför elakt och respektlöst att säga det — jag inte tror att regeringens ledamöter hade gjort fullt klart för sig vad det innebar, nämligen skärpt priskontroll. Jag har ingen speciell anledning att nu ge mig in på den frågan, men jag vill erinra om att de gamla direktiven för priskontrollen gingo ut på att inga prisökningar skulle tillåtas annat än i un-

dantagsfall, detta även vid ökade kostnader. Vad man då skall mena med skärpt priskontroll är i varje fall inte lättförståeligt. Jag skall som sagt inte ge mig närmare in på den saken, utan jag skall bara konstatera, att resultatet av denna skärpta priskontroll har blivit någonting som man kan utläsa ur statsverkspropositionen och som där med ett underligt uttryck kallas »automatiska» prisstegringar på sammanlagt en halv miljard kronor. Det skulle vara intressant att veta vad automatismen i det sammanhanget innebär. Den skärpta priskontrollen har på grund av omöjligheten under vissa ekonomiska förutsättningar att genom priskontroll hålla prisstegringen under en viss gräns resulterat i någonting som finansministern kallar automatiska prisstegringar. Jag vet inte om prisstegringar bli lättare att bära därför att de äro automatiska, eller varför man eljest har lagt till det där adjektivet.

Den tredje punkten skall jag inte beröra här, ty den gällde subventioner för förhindrande av utländskt inflytande på våra priser, och mot sådana subventioner ha vi kanske blivit litet betänksammare nu.

Även på importkontrollens område är finansministerns argumentering enligt min mening ohållbar. Han sade, att regeringen har klandrats för att den satte in åtgärderna så sent. Observera inte de herrar, sade han, som rikta kritik mot oss på den punkten, att den kritiken i realiteten betyder att herrarna tro på att staten bättre än enskilda är i stånd att dirigera importen, så att den kommer att bedrivas på lämpligaste sätt?

Inte heller detta uttalande av finansministern bär så särskilt långt. Just därför att vi misstro statens myndigheters förmåga att dirigera planmässigt hade vi ansett det riktigt om man hade bromsat på ett tidigare stadium, så fort faran började bli uppenbar, så att man inte hade behövt ta till storsläggan så som nu har måst ske. Som det nu är beklagar jag uppriktigt den regering och de statsmyndigheter, som skola handha

Statsverkspropositionen.

importkontrollen i dess nuvarande stränghet, ty det är sannernigen inte lätt och lämnar inte mycket utrymme övrigt till förnuftiga överväganden. Jag kan visserligen uppskatta den mentalitet, som har yttrat sig i ovilja att handla på detta område, men hade vi handlat något tidigare så hade vi kanske inte behövt gå så långt, och vi hade sluppit uppleva vad vi nu uppleva och som gäller både den enskilde individen och samhället som helhet, nämligen att erfara sanningen av satsen att den som är fattig måste köpa dyrt.

Jag vill gå tillbaka till investeringarna ett ögonblick och säga, att när finansministern konstaterar att en så stor del av investeringarna ligger utanför statsmakternas räckvidd, gör man sig ovillkorligen den frågan — och jag förmodar att man så småningom har gjort det även inom regeringen — om man, när man har insett investeringsbegränsningarnas nödvändighet, inte har undersökt eller närmare reflekterat över möjligheten att med penningpolitiska hjälpmedel åstadkoma någon effekt på de investeringar, som inte kunna göras till föremål för en direkt kontroll.

Vad lönefrågorna beträffar vill jag säga — och jag har gjort det mycket ofta tidigare här i kammaren — att jag tycker att den enda rimliga och förnuftiga positionen man över huvud taget kan intaga är den, att löntagarna, av vilka många ingalunda tillhöra de bäst ställda i samhället, skola ha sin skäligen andel i nationalinkomsten och i den förbättring, som denna undergår. Jag kan instämma med herr Wigforss i att det vore någonting utomordentligt beklagligt, om löntagarnas stora massa från statens sida skulle behandlas på ett sådant sätt, att de förlorade förtroendet för statsmakterna. Men, herr talman, det finns en mycket stor risk för att detta sker, nämligen om den politik, som man för, leder till prisstegringar, som indirekt ta ifrån löntagarna vad de ha trott sig ha fått genom nominella löneförhöjningar. Och den risken tycker jag att regeringen kanske inte har blicken så särskilt öppen för.

Jag önskar inte — och samma sak har deklarerats av den förste talesmannen för mitt parti — några ingripanden på detta område, men jag ber kammarens ledamöter studera vad finansministern och även den nu avlidne statsministern Per Albin Hansson i olika sammanhang ha sagt på lönefrontens område, och jag undrar om man efter dessa studier kan säga, att det har varit en klar, tydlig och fullständig upplysning om löneproblemets förutsättningar på det ekonomiska området, som har givits. Jag betonar än en gång, att jag inte tillhör dem som mena att det hade varit möjligt eller rimligt att utesluta alla lönehöjningar efter kriget, men jag tror att man kanske hade gjort de stora löntagarorganisationerna en tjänst om man hade klargjort lägets allvar på ett tidigare stadium. Ty som det nu är kunna löntagarna komma att på penningförsämringens väg mista de stora värden de ha lyckats erövra, och det är just sådant som bidrar till att undergräva förtroendet.

Nu vill jag inte profetera om framtiden. Herr Wigforss hade en mycket lustig tanke i det sammanhanget: han undrade, om det inte vore bättre för herr Elon Andersson att ansluta sig till den relativt optimistiska uppfattning, åt vilken finansministern har givit uttryck i statsverkspropositionen, än till den mera pessimistiska uppfattning, åt vilken konjunkturinstitutet har givit uttryck. För mig är detta en mycket underlig frågeställning. Man kan väl inte fråga, om det ligger närmare den ena eller andra personens temperament, om det är nyttigare för den ena eller andra personen att omfatta den ena eller andra uppfattningen, utan när det gäller en framtidsprognos måste man, såvitt jag kan förstå, sträva efter att måla den så troget efter den framtid man förutser som det över huvud taget är möjligt och inte snegla vare sig i den ena eller den andra riktningen. Även om min naturliga läggning alltid har varit och säkert kommer att förbli optimistens, så måste jag säga, att när finansministern gör en prognos, som är mera optimistisk än

Statsverkspropositionen.

någon av de alternativa prognoser som redovisas i konjunkturinstitutets rapport, och när han inte antyder att han på något sätt rustar sig för att möta en utveckling som till äventyrs blir ogynnsammare än den han har förutsatt, tycker jag att han experimenterar på ett ganska riskabelt sätt med framtiden. Vi ha all anledning att hoppas att det skall gå bra, men jag tror inte att man underlättar en gynnsam utveckling genom en alltför optimistisk målning av framtiden, lika litet som jag tror att några skräckmålningar äro till gagn. I varje fall tror jag att man bör rusta sig för något som är ogynnsammare än det allra gynnsammaste.

Herr HEIDING: Herr talman! Då man hörde finansministern i hans radiotal redogöra för det framlagda budgetförslaget, fick man den uppfattningen, att det låg ganska väl till. Budgeten var balanserad, och de extra skatter, som föreslagits, voro endast ett led i försöket att nedbringa köpkraften till riktiga proportioner.

Att budgeten nu kunde balanseras var emellertid beroende på de skatter, som beslutades vid förra årets riksdag, men därom nämner finansministern icke ett ord. Det skulle visserligen bliva betydligt minskade skatter för de lägre inkomstagarna genom förra årets beslut, och därmed var allt gott och väl. Ingen motsatte sig detta. Men säg den glädje, som varar beständigt. Redan nu tar finansministern igen detta genom indirekta skatter på tobak, sprit, vin, öl, läskedrycker, choklad och konfekt, tipskuponger, nöjen samt bilar och bensin m. m. Man har svårt att sätta tillit till vad finansministern lovar det ena året, när han nu redan året efteråt ökar skattetrycket.

Det kan diskuteras, huruvida extraskatteerna enligt finansministerns förslag tas ut på ett rättvist sätt. En del av de berörda konsumtionsvarorna anse sig många kunna undvara, och då slippa de ifrån den extra skatten. Bensinskatten, som måste anses vara tilltagen i överkant, kommer emellertid direkt eller in-

direkt att drabba alla. Ingen kan därför undgå att mer eller mindre få kännning av den. Vad den extra fordonsskatten beträffar kan denna icke betraktas som en rättvis skatt. De som bo i städer och samhällen med bekväma kommunikationer äro inte i så stort behov av att ha privata bilar. Däremot äro jordbrukare, som bo avlägset, liksom vissa tjänstemän, trädgårdsmästare och hantverkare av olika yrkesgrupper i stort behov av bilar. Det blir i första hand en isoleering av landsbygden, en återgång till äldre förhållanden, om den kraftiga förhöjningen av bensin- och fordonsskatten genomföres, och följderna blir den, att många måste ställa in sina fordon. Även en jordbrukare som har en rätt liten egendom är i mycket stort behov av bil. Han har ont om arbetskraft och behöver ofta på en kortare tid utföra en för gårdens behov angelägen resa. En tjänsteman har kanske skaffat sig en bostad så belägen, att han dagligen är i behov av bil för att komma till arbetet. Bostaden går icke att avyttra, och bostad inne i staden eller samhället finnes ej att uppbibringa. Flertalet trädgårdsmästare t. ex. hålla sig med bilar, och många få svårigheter att komma in till staden eller avsättningsorten med sina produkter. Hantverkare få i regel färdas långa vägar till sitt arbete, och för dem blir det svårt att undvara bilen, som numera kommit till stor användning.

Produktionen kommer att fördyras, och den tilltänkta vinsten med de föreslagna åtgärderna kommer att bliva av ringa värde eller rent av förbytt i förlust. Att det var dåligt ställt med våra valutaförhållanden har man allt eftersom tiden gått fått vetskap om, men ingen kunde gärna ha trott att regeringen skulle komma med så drastiska åtgärder som den nu har föreslagit. Läget måste verka att vara betydligt sämre än regeringen vill upplysa om. Genom inställandet av den s. k. söndagskörningen har en rätt stor mängd bensin kunnat sparas. Till följd av de föreslagna skatteerna blir det endast de större inkomstagarna och de mera förmögna som få råd att hålla sig med bil. Det

Statsverkspropositionen.

vore bättre med en bensinransonering i stället för den förhöjda bensin- och fordonsskatten. En grundkvantitet bensin kunde lämnas till var och en som har bil. Sedan kunde efter ansökan bensin utdelas extra till dem, som kunna påvisa, att de äro i stort behov därav. En ransonering vore bättre än den nu tillämpade begränsade körningsrätten och den genom de nu föreslagna skatterna åsyftade minskningen av biltrafiken. Jag hoppas emellertid att riksdagen kommer att avslå Kungl. Maj:ts förslag om extra bensin- och fordonsskatt.

Den beslutade höjningen av inträdesavgiften för installation av telefon från 100 till 200 kronor och förhöjningen av årsavgiften med 25 procent äro alltför högt tilltagna. Särskilt inträdesavgiften, som före kriget var nere i 20 kronor, är avskräckande hög. Det blir endast de mest kapitalstarka som ha möjlighet att betala en så hög inträdesavgift. Landsbygdens folk kommer att drabbas hårt av denna taxeförhöjning. På många orter har telefonen icke fått den utbredning som varit önskvärd, och med nu beslutad inträdesavgift komma nyinstallationerna att nästan helt upphöra. Det talas så mycket om landsbygdens isolering, men regeringen synes icke vilja vara med om att göra något för att avhjälpa densamma. Telefonen är ett medel till att bryta landsbygdens isolering, och samtidigt spar den många resor och även dyrbar arbetstid. De långa avstånden bli liksom förkortade, och trevanden blir större i en bygd där telefonen vinner utbredning. Staten borde undvika att föregå med exempel, då det gäller prisförhöjningar av olika slag. I detta fall synes priskontrollen ha betraktats som obehövlig. Det vore bättre att hålla prisstoppet, vilket är nödvändigt om normala tider åter skola skönjas. Nu går priskurvan uppåt varje vecka, och vad beträffar telefonen med många skruvtag på en gång. Ingen kan se slutet, men det hela måste medföra oanade konsekvenser.

En annan fråga som jag skall be att få beröra är vägbyggnadsverksamheten. Såväl under det sistförflutna budgetåret

som under det innevarande har vägbyggnadsverksamheten haft en mycket begränsad omfattning. Endast en obetydlig del av de anslag, som anvisats för vägbyggnadsändamål, har kunnat förbrukas. Stora reservationer finnas tillgängliga, men endast i ringa utsträckning har arbetskraft kunnat anvisas för utförande av dessa arbeten. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framhåller, att vägarnas standard icke tillnärmelsevis svarar mot trafikens krav, och det är enligt styrelsens mening synnerligen påkallat, att åtgärder snarast vidtagas för vägarnas upprustning. Styrelsen saknar emellertid möjlighet att förstärka och förbättra vägnätet i erforderlig omfattning, därest icke en ökning av vägväsendets arbetsstyrka kan ske.

Arbetsmarknadsstyrelsen anser, att det otvivelaktigt finnes arbetskraftsreserver i vissa delar av landet men att dessa behöva tagas i anspråk för andra ändamål än för vägväsendet.

Överrevisorerna ha i sin föregående årsberättelse framhållit att det ute i orterna finnes viss arbetskraft, som är villig att åtaga sig vägarbeten i orten men som icke står till förfogande för arbetsmarknaden i övrigt. Riktigheten av detta påpekande finner stöd även i överrevisionens iakttagelser under det senaste året. Sådan dold arbetskraftsreserv finnes särskilt i Norrland, men även på åtskilliga håll längre söderut. Denna arbetskraftsreserv bör åtminstone kunna få tagas i anspråk för smärre vägbyggnadsföretag. I hela landet finnas åtskilliga vägbyggnadsföretag, som avbrutits och för vilkas färdigställande icke erfordras mycket arbetskraft. Det finnes vidare på sina håll i landet broar, som färdigbyggt men som icke kunna tagas i bruk därför att tillfartsvägarna icke kunnat göras i ordning. Dylika mindre vägbyggnadsföretag böra kunna färdigställas med anlåtande av nu nämnd arbetskraftsreserv.

Vidare kan stundom för vägunderhållet avsedd arbetskraft på grund av väderleksförhållanden eller eljest under kortare tid frigöras från underhållet. Dylig arbetskraft bör efter vägförvalt-

Statsverkspropositionen.

ningens bestämmande kunna tagas i anspråk för vägbyggnadsarbeten. Enligt nu gällande föreskrifter får detta icke ske utan särskilt tillstånd. Detta synes innebära en onödig omgång och ett misstroende mot den statliga vägorganisationen. Vägförvaltningarna böra därför enligt överrevisorernas mening få generellt tillstånd att med den av arbetsmarknadsmyndigheterna maximalt bestämda underhållspersonalen utföra vägbyggnadsföretag.

Det synes således icke vara alldeles omöjligt att få en del mindre förbättringsarbeten utförda. Livsfarliga kurvor kunde rätas till, broar kunde ses om och vissa förstärkningsarbeten kunde utföras. Att dessa mindre arbeten skola vara beroende av tillståndsgivning kan väl icke vara nödvändigt. Någon ökning av valutavårigheterna kunna dessa mindre arbeten icke förorsaka. Det behövs inga importerade maskiner, ingen asfalt eller klorkalcium för att få en förbättring i detta avseende till stånd. Om byggnadsinvesteringarna, vilket redan signalerats, komma att avsevärt skäras ner måste en stor del arbetskraft lösgröas för andra arbeten. Under en del av året borde således vägförbättringsarbeten kunna upptagas i betydligt större omfattning än som nu är fallet.

Att gå in för högre anslag än statsrådet begärt i den kungl. propositionen vill jag icke vara med om, men vi böra gå in för en förbättring av vägarna och vägunderhållet så långt sig göra låter.

Det är nödvändigt att hålla på sparsamhetslinjen i all den utsträckning som är möjlig för att vi skola undvika att ytterligare höja skatterna. Kunna vi spara på något område, är detta mycket önskvärt, och jag skall till sist be att få hänvisa till ett avsnitt, där det utan olägenhet kan sparas in flera miljoner.

Kan det vara lämpligt att nu genomföra det stora rationaliseringsprogrammet beträffande jordbruket? Kostnaderna komma att bli oerhört höga, vilket man redan nu kan få en föreställning om. Sammanlagda antalet befattningshavare i lantbruksnämnderna skall uppgå till 500 stycken. Detta är endast en början.

Hur kommer det att se ut om några år? Den vanliga gången brukar vara den, att personalstyrkan kommer att svälla, och detta i all synnerhet sedan staten inköpt ett antal gårdar, som skola förvaltas och som kräva tillsyn. Det blir alltför många, som komma att dragas ifrån det produktiva arbetet. Papperskvarnen sättes i gång på allt flera områden, trots uppmaningar att spara papper. Att redan från början tillskapa en så pass stor organisation förefaller allt för optimistiskt. I en medelstor lantbruksnämnd skola finnas fyra avdelningar enligt utredningens förslag, vilket således medför, att fyra avdelningschefer skola anställas. Förutom högskoleutbildade agronomer och biträdespersonal med jordbruksutbildning fordras enligt utredningskommitténs förslag även byggnadstekniskt utbildade tjänstemän och tillgång till juridisk sakkunskap.

En nyhet, som utredningskommittén kommit med, är anställande av en förste konsulent hos varje lantbruksnämnd. Denne konsulent skulle placeras tre lönegrader högre än övriga konsulenter i lantbruksnämnder och hushållningssällskap. På vilken avdelning denne konsulent skulle placeras har jag icke erhållit kännedom om, men nog förefaller det egendomligt att föreslå dessa tjänster, då det i riksdagsarbetet aldrig varit tal därom.

Kostnaderna för denna tillskapade organisation, plus de dessutom tilltänkta boställsnämnderna, måste bli oerhört höga och komma knappast att lämna full valuta. Att statsrådet Sköld till varje pris vill ha igenom sitt förslag förstår jag mycket väl, men det kan vara behövt, att riksdagen ännu en gång överväger, om det kan vara klokt att under nuvarande förhållanden gå in för det vid förra riksdagen genomtrufade principbeslutet.

Att nu gå in för en nedskärning av jordbruksproduktionen skulle vara olyckligt. Det råder för närvarande stor brist på livsmedel i stora delar, sannolikt i större delen av världen, och det ser ut som om denna knapphet skulle bli rådande lång tid framåt.

Statsverkspropositionen.

Mot bakgrunden av 1942 års jordbrukskommittés betänkande, som bildar underlag för den beslutade, nu planerade rationaliseringen och omdaning av vårt jordbruk, ställer man sig frågan, varför jordbruksministern och majoriteten i särskilda utskottet så hårt höll på beredskapssynpunkten. Att begränsa vårt jordbruks omfattning och dess produktion låg som en uppdragen linje i hela förslaget till jordbrukets rationalisering. Förslaget skulle trumfas igenom hur gallet det än var. Jag tror, att de, som hävdade en annan mening, fått rätt. Världskriget har helt förändrat den internationella marknaden och med den vårt handelspolitiska läge. Vi bliva troligen beroende av import utifrån under flera år framåt och då till priser, som med det dubbla överstiga de priser, som jordbrukarna erhålla inom vårt eget land. I sitt radiotal om budgeten talade finansministern om nödvändigheten av att öka produktionen för att kunna stegra exporten, men jag anser för min del att det är minst lika nödvändigt, att vi i den mån det är möjligt öka produktionen av sådana nödvändighetsvaror som livsmedel, så att vi ej behöva importera för mycket därav.

Är det meningen att gå in för amerikanska jordbruksmetoder, där en man anses kunna sköta en egendom om 50 å 60 har? Hur skulle då skördesiffrorna te sig om några år? Sveriges medelskörd av vete per har, under normala år, är dubbelt så stor som i Förenta staterna. Därute finnes god tillgång på jord, och jordvärdena äro låga, varför jordbrukarna där kunna nöja sig med en lägre avkastning. Med de högre jordvärden, som äro rådande inom vårt land, måste var och en sträva efter att uppnå högsta möjliga skörd. Det är också en stor fördel att så är fallet. Med de begränsade jordområden, som finnas, vore vi i annat fall allt för mycket beroende av import utifrån. De mindre jordbruken lämna i regel en mycket god avkastning per har räknat, och denna höga produktionsavkastning ha vi i dessa tider inte råd att undvara.

Att nu tala om och ordna med rationalisering och mekanisering av det svenska jordbruket förefaller som ett slag i luften. Det finnes otillräckligt med maskiner av skilda slag, det är brist på byggnadsmaterial, och framför allt skall det sparas och investeringarna begränsas.

Som jag förut framhållit bör riksdagen ta sig en allvarlig funderare på om det nu kan vara en lämplig tid att sätta igång denna stora rationaliseringsapparat.

Jag skall till sist be att få säga några ord med anledning av att herr andre vice talmannen här framställde en fråga i nästan gråtmild ton. Han frågade: varför ha de borgerliga lagt sin kritik så bestämt mot regeringen? Han upplyste om att efter de socialdemokratiska riksdagsmännens konferens i höstas inbjödos de borgerliga till samarbete, men detta hade de borgerliga inte velat vara med om.

Jag vill säga att jag undrar om det skulle ha blivit några resultat av ett sådant samarbete. Det tycks ju vara så, att man på socialdemokratiskt håll inte tar någon hänsyn till de förslag som framkomma. Vi veta hur det låg till vid förra riksdagen. Herr andre vice talmannen nämnde den stora skattereformen, och då vill jag erinra om riksdagsbehandlingen av förslaget till kvarlåtenskapsskatt. Från socialdemokratiskt håll tog man då inte den minsta hänsyn. Hur var det för övrigt med de andra stora frågorna, rationaliseringsfrågorna och avgörandet beträffande hushållningssällskapen o. s. v.? Överläggningar fördes för att nå en sammanjämkning, men det var lönlöst, ty det kom bara besked, att så och så skall det vara.

Därför anser jag att det är orätt av herr andre vice talmannen att här tala om att viljan till samarbete skulle vara så god på socialdemokratiskt håll, men att man på borgerligt håll inte vill höra talas därom. Under nuvarande förhållanden lönar det sig inte. Sedan samlingsregeringen upphörde har det inte varit möjligt att få till stånd något sam-

Statsverkspropositionen.

arbete, och nu blir det att se tiden an. I framtiden kunna förhållandena möjligen bli annorlunda.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande ärende skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 25 och 26.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 28, av herr *Fahlander*, om anslag till anordnande i Sverige av ett ungdomens världsparlament för freden;

nr 29, av herr *Bergh*, angående vidgad rätt till flyttningersättning för vissa beställningshavare vid Norrbottens flygbaskår;

nr 30, av herrar *Anderberg* och *Löfvander*, om rätt för kommun till ersättning för kostnader för kommunal brandkårs deltagande i släckning av brand i viss staten tillhörig egendom m. m.;

nr 31, av herr *Björnsson* m. fl., om återupprättande av en fyraårig reallinje vid högre allmänna läroverket i Borås;

nr 32, av herr *Ohlön*, angående pensionerad lärares avlöning vid vikarierande tjänstgöring vid de allmänna läroverken och motsvarande läroanstalter;

nr 33, av herr *Elofsson*, *Gustaf*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskild automobils katt, m. m.;

nr 34, av herr *Elofsson*, *Gustaf*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskild automobils katt, m. m.;

nr 35, av herr *Linderot* m. fl., om uttagande av en engångsskatt på större förmögenheter;

nr 36, av herr *Linderot* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskild automobils katt, m. m.;

nr 37, av herr *Linderot* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition

med förslag till lag om ändrad lydelse av 16 § lagen den 11 juni 1943 (nr 346) angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror;

nr 38, av herr *Linderot* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omställnings- och utskänkningskatt å spritdrycker samt om fortsatt giltighet av förordningen, m. m.;

nr 39, av herr *Linderot* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjesskatt;

nr 40, av herr *Petersson*, om pensionsförbättring för f. d. kontoristen vid örlogsvärvet i Karlskrona S. Söderström;

nr 41, av herr *Petersson*, om årlig livränta åt makarna *Gustaf* och *Ester Johansson* med anledning av deras son *Sven Estbjörns* förolyckande under värnpliktstjänstgöring;

nr 42, av herr *Andersson*, *Birger*, m. fl., om höjning av minimiåldern för erhållande av tillstånd att föra automobil och tyngre motorcykel;

nr 43, av herr *Uhlén* m. fl., om beredande av ökad ersättning åt silikossjuka arbetare;

nr 44, av herr *Damström*, angående viss ändring av lagen om semester;

nr 45, av herr *Damström* m. fl., angående en översyn av lagen om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete;

nr 46, av herr *Svedberg* m. fl., angående statens övertagande av vintervägunderhållet på vissa enskilda vägar, som användas för allmän trafik;

nr 47, av herr *Grym* m. fl., om anslag till fraktlindring för frukt till Norrbottens och Västerbottens län;

nr 48, av herr *Sundberg*, *Carl*, angående kassören hos skogsvårdsstyrelsen inom Kalmar läns norra del C. Bergenhems löneklassplacering; samt

nr 49, av herr *Leander* m. fl., om inskränkning av den s. k. taxereducerade tiden för telefonsamtal.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll.

Protokoll, hållet vid sammanträde med kamrarnas herrar talmän och vice talmän samt de ledamöter, vilka blivit utsedda att hava inseende över riksdagens kansli, den 16 januari 1948.

Jämlikt § 17 reglementariska föreskrifter för riksdagen företogs till behandling anställandet av tjänstemän inom riksdagens kansli, och beslöts därvid till en början på av herrar kansli-deputerade framställt förslag, att å kansliet skulle anställas en sekreterare, en tjänsteman såsom biträde åt tryckeriexpeditionens föreståndare och tio korrekturläsare. Härefter antogs till sekreterare f. hovrättsfiskalen N. Liliequist, biträdande föreståndare å tryckeriexpeditionen revisorn Hugo Klingwall, samt

korrekturläsare:
förste kammarskrivaren Claes Swedner,
byråsekreteraren filosofie kandidaten Valdemar Personne,
redaktören Sten-Olof Halldén,

filosofie licentiaten A. Folke Daniels-son,
kammarskrivaren Nils E. Personne,
byråsekreteraren Nils C. Lindquist,
e. o. hovrättsnotarien Folke Thorvall,
kamreraren Harry Anderson,
juris studeranden Lars Lindquist samt
f. d. kamreraren T. von Schreeb.

In fidem:

N. Liliequist.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 14, till Konungen angående utseende av ledamöter och suppleanter i utrikesutskottet och utrikesnämnden.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Lundgren* för tiden den 22 innevarande månad—den 3 nästkommande februari.

Justerades ett protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.18 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Måndagen den 19 januari eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Herr statsrådet *Zetterberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 19, med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 1 § rättegångsbalken;

nr 20, med förslag till lag med särskilda bestämmelser om fastighetsbildning inom vissa områden av stad m. m.;

nr 22, med förslag till upphävande av kap. 5 kyrkolagen m. m.; samt

nr 23, med förslag till lag om upphävande av 17 § förordningen den 16 juni 1875 (nr 42) angående lagfart å fång till fast egendom.

Statsverkspropositionen.

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts proposition nr 1.

Herr WAHLUND: Herr talman! Jag skulle vilja återföra diskussionen till finansplanen. Jag skall inte tala om orsakerna till att vi kommit i det prekära läget, och jag skall inte heller alls försöka fastlägga regeringens ansvar härvidlag. Det är kanske inte heller så behövligt nu efter de medgivanden som finansministern har gjort i samband med diskussionen om statsverkspropositionen. För resten, varför skola vi bara sucka och klanka? Jag tycker att det är rimligt, att vi i stället söka se sanningen klart som den är och försöka bilda oss en uppfattning av de framtida möjligheterna.

Herr Domö hade i förmiddags rätt hårda ord att säga om nationalbudgetberäkningarna, och det finns de som utanför denna kammare ha drivit klandret ännu längre än vad herr Domö gjorde. Man har sagt så här: nu börjar statsrådet Wigforss att planera för allas

inkomster och utgifter, när han upprättar sin nationalbudget! Ha vi kommit så långt i planhushållningen? Jag menar för min del, att det är fördelaktigt, att vi nu fått fram kalkylerna från konjunkturinstitutet, och — det skall jag villigt medge — även regeringens korrekationer. De senare äro säkerligen till en del fullt berättigade, men i andra fall representera de något som jag tveklöst skulle vilja beteckna som önskedrömmar.

Om vi titta på alternativ II i bilagan till statsverkspropositionen — det enda alternativ till en nationalbudgetberäkning som så till vida kan diskuteras som det faktiskt balanserar utan konjunkturgap — och undersöker motivationen för det alternativet, kunna vi ganska nära följa vad statsrådet Wigforss sade i förmiddags. Statsrådet Wigforss resonerar så här: det är klart att importrestriktionerna komma att verka oförmånligt på vårt näringsliv, men å andra sidan ha vi en del gamla investeringar, som mogna fram under år 1948, och vi få räkna med att näringslivet har en viss inneboende tendens till effektivisering; låt oss utgå från att det hela balanserar.

Jag kan tyvärr inte vara fullt så optimistisk. Jag skulle *vilja* ha samma tro som statsrådet Wigforss, men de statistiska siffror vi ha från den senaste tiden rörande produktionsutvecklingen tala ett annat språk. Jag påminner också om elransoneringen, som ju för all del började under år 1947 men som vi komma att få behålla en god bit in på 1948, om inte nederbördssituationen alldeles förändras, jag påminner om den dåliga skörden under föregående år o. s. v.

Men statsrådet Wigforss fortsätter och säger, att när vi nu i vår import få övergå från dollarländer till andra, blir na-

Statsverkspropositionen.

turligtvis vår import dyrare, men, tillägger han, vi kunna nog hoppas att få ut ganska mycket pengar för våra exportvaror, och han kan peka på en del siffror, som — ytligt sett — tyda på någonting sådant. Men vi få komma ihåg en sak: det är inte bara vi i vårt land, som ha brist på dollar; den bristen finns också i andra länder. I andra länder företager man också importregleringar, och tyvärr får man nog i en sådan situation inte hoppas för mycket, i varje fall inte hoppas att få ökade priser på våra exportartiklar.

Statsrådet Wigforss påminner om våra med utlandet ingångna handelsavtal med deras kreditutfästelser och säger att det är möjligt, att vi kunna länka kapitalrörelserna så att dessa kreditavtal icke påverka vår nationalbudget under 1948. Det är möjligt, säger han, men på den punkten — det framgår tydligt av propositionen — är statsrådet Wigforss själv långt ifrån säker.

Till sist — och detta är det viktigaste — förutsätter alternativ II — det enda balanserade — att det »inte skall ske några lönejusteringar uppåt på arbetsmarknaden». Det är väl ingen människa som tror på den hypotesen. Herr andre vice talmannen var inne på ämnet i förmiddags, och jag håller honom räkning för att han klart och tydligt sade ifrån, att avtalsituationen väcker stora bekymmer. Jag vill minnas att han sade någonting sådant som att det är underligt, vad det i lönefrågor är svårt att få ut vidspekseln ur hjärnorna på folk; jag instämmer.

Trots de optimistiska förutsättningarna är det i alla fall nödvändigt för att få nationalbudgeten att balansera att på något sätt plocka fram 1 300 miljoner kronor, och vi veta ju att de 500 miljonerna erhållits genom ökade konsumtionsskatter. Herr Heiding var inne på den saken i sitt anförande. Jag kan i stort sett instämma i vad han sade om fordonsskatten, och jag vill tillägga, att just denna fordonsskatt säkerligen kommer att bli i mycket hög grad inflationsdrivande; det borde ligga i öppen dag.

Så återstår det 800 miljoner, och de täckas på så sätt, att man räknar med att den ökning av lagerhållningen som skett under 1947 skall upphöra. Man tänker sig i stället en minskning av varulagren under 1948 med ett värde av 500 miljoner kronor. Man tänker sig alltså en liknande utveckling här som när det gällde riksbankens valutareserver. Man tog av de reserverna; till slut fanns det inga valutareserver att ta längre: det kom ett år 1948. Men i fråga om varulagren får man väl också räkna med att det kommer ett år 1949 och ett år 1950.

De konklusioner man kan dra av detta äro, vare sig man ställer sig på finansministerns mera optimistiska ståndpunkt eller på den mer pessimistiska som jag har, att staten nu måste iakttaga sträng sparsamhet. Staten säger att den enskilde skall spara; staten kanske inte kan förmå medborgaren till det, men staten vill det. Då skall staten naturligtvis själv spara, och det är ju ingen som här i kammaren säger någonting annat. Men jag tycker ändå att det där talet om statens sparande är en smula onyanserat. Vi skola komma ihåg *varför* vi i dag vilja att staten skall draga in på sina utgifter. Det är i år inte av det vanliga skälet, att man vill hålla skatterna nere. Tvärtom är ju avsikten, att vi skola öka våra skatter. Nej, i år är skälet ett annat: vi vilja motarbeta inflationstendenserna, dämna upp köpkraftsöverskottet. Och när staten skall spara på sina utgifter i denna situation, då är det klart — och det bestrider heller ingen — att staten i första hand skall spara på investeringarna och dessutom på sådana ting som innebära en standardhöjning för medborgarna i gemen. Det är ju självklart, att man skall göra så i en situation, då det svenska folket lever över sina tillgångar. Men det är inte lika säkert, herr talman, att man skall spara på sådana utgifter som icke innebära någon standardhöjning i allmänhet utan innebära en överflyttning av inkomster eller värden från vissa grupper i samhället till andra grupper, alltså sådana utgifter, där egentligen

Statsverkspropositionen.

statens budget på inkomst- och utgifts- sidan innebär ett slags bokföring över de penningar som föras över från vissa medborgargrupper till andra. Det är klart att jag i detta sammanhang i första hand tänker på befolkningspolitiken, som där den är renodlad innebär en inkomstöverflyttning i riktningen barnlösa—barnfattiga—barnrika. Nu vill jag omedelbart säga ifrån, att jag för min del i år inte kommer med några yrkanden på en utvidgning av familjepolitiken utom vad beträffar ett par detaljer, men skälen till detta ligga icke på det ekonomisk-inflatoriska området. För mig ter det sig så här: nu på nyåret få stora delar av Sveriges barnfamiljer en avsevärt bättre ekonomisk situation än förut. Om man mycket hastigt förbättrar ekonomien för barnfamiljerna, kan det hos dessa familjer uppstå ett momentant kassaöverskott, som kan skapa en inkomstanvändning, som åtminstone utifrån sett ter sig mindre lämplig. Man kommer då att säga: »Se där! Barnbidragspengarna slösas bort!» Det är alltså risk för att om man höjer barnbidragen och över huvud taget familjehjälpen för kraftigt *på en gång*, detta kan bringa hela den familjevårdande socialpolitiken i vanrykte. Jag menar alltså, att barnfamiljerna böra få en viss — som jag hoppas kort — tid på sig att anpassa sig efter den nya radikalt förändrade ekonomiska situationen. Däremot skulle jag vilja säga — och det önskar jag understryka här i dag — att vi på långt när icke äro färdiga med den familjevårdande socialpolitiken, men jag säger det, herr talman, icke som ett krav för dagen utan som ett mål.

Om vi se på övriga delar av den sociala budgeten, har här iakttagits mycket stark sparsamhet. Det är klart att utgifterna ökats, men det beror på beslut som vi fattat tidigare i denna riksdag. På vissa håll har geddesyxan gått hårdare fram, på andra håll mindre hårt. Jag konstaterar att när det gäller åldringarna, har det praktiskt taget inte skett några nedprutningar, och det är en sak som jag noterar med tillfredsställelse. För mig, som är ivrig att få

fram ett stöd för barnen, ter det sig självklart att också ivra för stöd åt åldringarna. Det gäller ju i båda fallen individer i samhället, som befinna sig i en åldersgrupp, där man inte genom sitt eget arbete bidrar till sin försörjning. När barnbidragen och de förhöjda folkpensionerna nu på nyåret genomföres, ter det sig för mig som två sidor av samma sak. Folkpensionerna representera ett tack för en avslutad livsgärning, barnbidragen representera ett löfte för en kommande.

En grupp som blivit utsatt för ganska hårda prutningar i budgeten är landsbygdsbefolkningen. Herr förste vice talmannen var inne på det temat under förmiddagens plenum. Jag påminner om hur behovet av bostadsbyggande i propositionen i långt mindre grad täckts för landsbygdsbefolkningens del än för stadsbygdens, jag påminner om att när det gäller statsbidrag till badinrättningar för landsbygden, föreslår pensionsstyrelsen oförändrat 600 000 kronor, men i statsverkspropositionen upptagas endast 200 000, jag påminner om att vi under nästa år enligt propositionen icke skola få nya provinsialläkardistrikt, och detta är bara några stickprov ur de sociala huvudtitlarna. Jag vill säga ifrån, att vi från vårt håll komma med motioner, som innebära kostnadsförhöjningar, men vi försöka att, när vi på vissa håll yrka en kostnadsökning, vi också samtidigt anvisa kostnadsminskning på andra håll.

Herr talman! Jag vill säga, att det inte är precis så upplyftande för en som ivrar för socialpolitik, nu när vi kommit in i denna svåra ekonomiska situation, men jag vill också säga att dessa besvärligheter säkerligen äro övergående. Vi komma att få ett svårt år 1948 och kanske ett svårt år 1949, men på lång sikt måste det hela reda upp sig. Vi ha ju, som herr förste vice talmannen sade, ett blomstrande näringsliv, och jag tror dock att vi ganska snart skola komma ifrån denna paus i de sociala reformerna och komma in i en tid, då vi återigen kunna göra något verkligt effektivt för de eftersatta folkgrupperna i

Statsverkspropositionen.

samhället. Till dem räknar jag då främst landsbygdens befolkning och barnfamiljerna.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Allt sedan sommaren 1945 har jag många gånger tänkt, att det för en teoretisk marxist måste kännas ganska skönt att få sätta sig till styret och börja laborera med en del sådant som ingår i socialismens ingredienser. Det har ju på grund av kriget och dess efterverkningar varit betydligt lättare än annars att få fullmakter, som möjliggöra centraldirigering och kontroll över näringslivet och över medborgarna i allmänhet. Har en teoretisk marxist väl en sådan makt i sin hand, måste han ju enligt sin tro med glädje gripa sig an med sådant som man kan säga är en begynnelse till det kommande riket. Det är därför man ibland blir misstänksam mot regleringsanordningarna och tycker att de ibland komma till för sin egen skull. Det är naturligtvis inte motiverat att ha den misstanken mot alla som sitta i regeringen, men man har i alla fall rättighet att sätta marxismens läror i ett visst samband med det som framföres av dess företrädare här i vårt politiska liv.

Sedan finns det ju andra, som med socialism — visserligen emot de rätta dogmerna, som kanske flertalet inte så noga har studerat — mena socialpolitik och sociallagstiftning av olika slag. Jag har tyckt mig märka, att även bland dem som äro socialdemokrater finnas många som i socialism icke lägga in stort mera än detta. Och hos dem som anse att socialismen är en för vår framtida utveckling här i landet oerhört farlig sak väcker det helt andra känslor, när man ser detta läge, som till stor del — det erkänner jag — nödvändiggjort vissa regleringar, även om jag menar att det icke hade behövt göra det i så stor omfattning. Man är bland annat rädd för att dessa regleringar skola medföra en stagnation i den ekonomiska utvecklingen. Denna har ju i stort sett varit ganska jämn och god här i landet under det borgerliga samhällsskick som vi hittills levat under, men

det är ytterligt farligt att ge sig till att peta för mycket på en så fin mekanism som näringslivet i dess olika branscher och förgreningar är, och det skulle vara ganska märkvärdigt, om det inte skulle ha rätt besvärliga följdverkningar, om man, vare sig det är nödvändigt eller inte, griper in med regleringar hit och dit. Det är en alldeles för svår sak att gripa in i sådana ting centralt, och det är därför som man kan ha befogade farhågor, som jag tycker delvis ha be-sannats.

Det är inte alltid så lätt att rätt tolka och bedöma vad som sker i det som synes ske, och ändå torde just det vara det viktigaste att kunna. Under många år och i åtskilliga debatter bland annat i denna kammare har man sagt, att de farhågor som ha framförts emot en del åtgärder under de gångna åren icke ha slagit in, och vi ha blivit beskyllda för svartmålningar, då vi ibland ha varnat för att den socialpolitiska utvecklingen och handhavandet av statens finanser icke ha hållit sig inom den ram som den tekniska och ekonomiska utvecklingen och befolkningsutvecklingen skulle ha betingat. Det finns ju inte någon säker grund för att bedöma, hur sådana av vissa grupper här befarade bakslag i verkligheten gestalta sig. Eftersom vårt land har varit ett väl konsoliderat samhälle, så måste det taga lång tid, innan verkningarna framträda för envar, även om det särskilt hos dem som syssla med näringslivet länge har visat sig en del misstänkta verkningar, som man haft anledning tro skulle få fortsättning. Man kan i varje fall ha rätt att ställa den frågan, om det inte möjligen kan vara så att följderna av låt oss säga de senaste 15 årens expansion av statsutgifterna, sociallagstiftningen, byråkratiens utvidgning och en allmän förflackning av de äldre uppfattningar, som bland annat inrymde begreppen arbete och sparsamhet, kunna under ganska många år döljas med anlitande av reserver och med olika andra medel, tills låt oss säga en smula otur i händelseutvecklingen plötsligt framkallar de ackumulerade verkning-

Statsverkspropositionen.

arna. Jag kan inte bevisa att så är fallet, men det är mycket som talar för att det är så det förhåller sig, och motbevisen äro inte heller så lätta att framlägga. Man måste då bland annat svara på några frågor, t. ex. om man utan risk för bakslag kan belasta produktionen, näringslivet och dess företagare och även dess arbetare med ständigt ökade utgifter för statliga ändamål med de kostnader — de äro förvisso inte små — som sammanhånga med sociallagstiftningen, och om man kan undandraga så mycket arbetskraft ifrån produktionen till improduktiva uppgifter som har skett under det senaste decenniet. Kan man göra detta, om inte teknik och rationalisering gå fram i minst lika snabb takt som behöves för att finansiera den belastning som näringslivet får på de sätt jag här antytt?

Man måste också ge svar på en sådan fråga som om den ekonomiska utvecklingen och produktionen kan drivas framåt i tillräckligt snabb takt, där hot om statsingripande eller straff är den huvudsakliga drivfjädern och andra moment i varje fall i stor utsträckning äro eliminerade, eller om det inte är så att den mänskliga naturens beskaffenhet måste betraktas på ett verklighetsbetonat sätt. Eftersom det ryska systemet väl i allmänhet inte anses vara ett gott system, då det använder slavarbete, då det innebär en polisstat, kanske värre än världen sett på många tusen år, och då det inte tycks ha kunnat åstadkomma någon standardhöjning i takt med den västerländska eller den amerikanska organisationen — eftersom det är så, vilket jag förmodar att man anser inom socialdemokratien, måste man även svara på frågan: kan man stanna någonstans halvvägs mellan ett i princip fritt organiserat näringsliv och det fullt genomförda marxistiska systemet och ändå få ut full effekt i konkurrens med de andra systemen? Finansministern har här i dag menat att man kan det och att det just är det som den svenska socialdemokratien strävar efter: att få fram någonting som eliminerar de nackdelar som vårt förutva-

rande system har haft, men ändå inte råkar ut för de nackdelar som låt oss säga det ryska systemet har. Det är naturligtvis ett slags linje och en linje som man har rättighet att tro på, om man är lagd åt det hållet. Men så har man ju vissa erfarenheter, som göra att man frågar sig: kan man stanna där man vill? Det är svårt att exakt svara på det; vad man har sett hittills av vårt av krig och kris och sådant framkallade regleringssystem tyder på att man inte kan ha en egen vilja i alla lägen, utan att de åtgärder man själv vidtar åstadkomma att man måste vidtaga flera åtgärder av samma art, även sådana som man inte önskar och själv sagt att man inte önskar. Man måste då också svara på den frågan: kan man inte löpa en ganska stor risk att bli lurad så långt bort från sin egen ursprungliga tanke, att man till slut kommer i lägen som äro så låsta, att man måste gå ännu längre, om man inte skall direkt erkänna att man har gått in på fel system?

Jag för min del är klar med hur man skall svara på alla dessa frågor, som jag ställt upp, och därav kan man också få en ledning till botandet av det sjukdomstillstånd, som vi nu ha inom landet. Även om det i rätt stor utsträckning förnekas här i dag av finansministern, tror jag att det åtminstone ute i landet råder ganska stor klarhet om att tillståndet för närvarande inte är bra, utan att det är ett slags sjukdomstillstånd. Dettas botande skulle då innebära, att man undviker att gå fram snabbare än vad som är möjligt genom att utnyttja vetenskapens resultat och att man hela tiden ser till att man har tillräckliga finansiella reserver, innan man diskonterar någonting.

Herr andre vice talmannen nämnde i dag från denna plats, att det inte är rätt, när man säger, att det bara är regeringen, som har felbedömt läget, utan att alla de politiska partierna ha felbedömt situationen och varit för optimistiska. Jag tror inte att man kan säga så. Jag vet att åtminstone jag och mina meningsfränder alldeles bestämt på den tid, när herr Myrdals kommitté arbetade,

Statsverkspropositionen.

menade att det var ett bortkastat arbete, just därför att det hade inriktats åt fel håll, och jag tror att man kan säga, att vi ha blivit skällda för olycks- korpar så pass mycket att vi därigenom ha skaffat oss åtminstone något alibi.

Herr Åkerberg nämnde något, som förvånade mig ytterligt mycket, nämligen att industriens investeringar blevo så stora, att det är de som ha uttömt våra valutatillgångar. Jag vågar påstå, att han faktiskt sade så, ty jag skrev genast upp det. Han menade förmodligen inte, att det var enbart detta, som åstadkommit denna uttömning, men att det kanske var den största faktorn därvidlag. Först och främst förhöll det sig emellertid så, att när man efter kriget befarade en lågkonjunktur, ansågs det vara synnerligen välbehagligt ur det allmännas synpunkt att industrien beredde sig på att kunna upptaga en lågkonjunktur och att hjälpa till att bemästra den. Vidare är det väl så att det i största utsträckning är importen av rena konsumtionsvaror, som har åstadkommit den nuvarande akuta krisen.

Herr Åkerberg sade också, att högerpartiet, när vi 1946 diskuterade folkpensionerna, var så optimistiskt, att det berömde sig av att ha skapat fram den nya folkpensionen. Det ha vi aldrig gjort gällande. Vi ha bara gjort gällande, att vi ha starkt bidragit till att få en förnuftig form på pensionerna, så att de icke skulle avskräcka människorna från arbetsamhet, vilket så väl det gamla systemet som det då föreslagna visat sig göra. Vi voro nämligen på det klara med att det i vår tid behövs så många arbetande armar som möjligt. Det var till detta vi ha sagt, att vi kanske ha bidragit och det är så, kanske t. o. m. till 100 %.

Att företagen ha haft väldiga inkomster — vilket både finansministern och andre vice talmannen omnämnt — är ju inte sant annat än i viss utsträckning. Undersöker man hur företagens inkomster fördela sig på de olika företagen, finner man att några av de större företagen ha haft god vinst. Men det

finns en mycket stor mängd halvstora företag, som faktiskt dras med besvärligheter beträffande likviditeten. För övrigt är det väl så, att överskott på rörelsen äro nödvändiga för ett företag åtminstone under vissa perioder av dess liv. Företagarna veta nämligen att tider kunna komma, då rörelsen inte kan ge överskott, och hur skulle de för övrigt annars kunna utnyttja resultaten av vetenskapens alltjämt fortgående arbete? Det är därför farligt att direkt ha som princip att aldrig tillåta några kraftiga överskott.

Jag tänkte, herr talman, i någon mån orda en smula om det som regeringen huvudsakligen har sysslat med, nämligen med att plåstra en del med sjukdomssymtomen. Jag undrar då först och främst, om det inte regeras alldeles för mycket här i landet och om det inte vore bättre, att regeringen vore en smula latare, åtminstone i vissa avseenden, men kanske inte alla. Det finns ju undantag därvidlag, bland annat det att jag för min del under senare år vid sysslande i utskott och statsrevision och även när jag träffat folk i deras enskilda näring kunnat förmärka att det vid skötseln av detaljfrågor i departementen slarvats en hel del från departementschefernas sida i övervakandet av att allting fungerar väl och rätt, sedan besluten äro fattade. Jag tror att denna övervakning var noggrannare förr i tiden, då inte statsråden sysslade så mycket med agitation och inte reste så mycket med föredrag ute i landet. Det är kanske riktigare att andra få sköta huvuddelen av agitationen och att statsråden tänka mera på av vilken orsak de uppbära sina löner.

Men i övrigt undrar jag, om man inte faktiskt lägger sig i en del saker för mycket. Man skyller ofta på ingångna handelsavtal, när ingripanden i exporten och importen motiveras. Jag tror att det länge har varit till skada för landet att handelsavtalen göras upp inte av branschens män, som ofta inte ens rådfrågas, utan av tjänstemän i utrikesdepartementet, i handelsdepartementet eller andra. Man har tyvärr nödgats kon-

Statsverkspropositionen.

statera — även om vederbörande inte själva inse det, så måste branschernas folk märka det — att det har blivit ett klåperi av detta, vilket haft mindre lyckliga föjder. Detta är ganska onödigt, eftersom det faktiskt i de olika branscherna finns gott om duktigt folk, som kunna sina saker. Det vore bättre om dessa finge stå för själva förhandlandet och göra upp affärerna — sedan må de statliga organen hjälpa till med att tillse, att de riktiga formerna i utrikesumgänget iakttagas. På trävarumarknaden bör det exempelvis inte längre få fortgå på samma sätt som hittills. Det är inte så underligt att vår valutaställning blivit så besvärlig som den är, när faktiskt så mycket har försummats i fråga om både merkantil påpasslighet — det kanske är det förnämsta — och det därefter följande tekniska verkställandet, som inte har kunnat försiggå enligt gamla, väl utprovade normer. Även regleringen i fråga om trävarumarknaden inom landet är till förfång för produktionen och bör enligt min mening snarast möjligt avskaffas. Man bör avskaffa den, både därför att den är direkt till förfång nu och därför att man bör begagna varje tillfälle att slippa ifrån åtminstone någon reglering, när man kan bedöma att så kan ske utan påtaglig risk. Här finns faktiskt så mycken lojalitet kvar, åtminstone ännu, hos branschorganisationerna och deras män, att de kunde ges förtroendet att på egen hand genomföra de intentioner, som man gemensamt skulle kunna komma överens om. Som det nu är, blir allting så låst, så stelt och så tungt och statiskt, att folk, som skall syssla med dessa saker, tröttnar därpå. Men därtill kommer också att den aldrig stillastående utvecklingen våldföres. Har man t. ex. klart för sig, vilka verkningar den omständigheten torde medföra, att vi i södra Sverige för närvarande, även om vi fortsätta att öka kubikmassan per hektar av södra Sveriges skogsbestånd, kunna leverera råvara till de sydsvenska pappersmassfabrikerna till nästan den dubbla kapaciteten, d. v. s. ett överskott, som är så stort, att det förmodlingen täcker

hela det underskott, som finns i Norrland för närvarande? Det skulle kunna möjliggöra en mycket större export än vad regeringen anar.

Med hot och med alla möjliga konstter tvingar man nu fram kartelleringar och prisområden och en tungrodd tabulatur både vid exportförsäljningarna och för den inhemska handeln, vilket inte bara skadar exportmöjligheterna, valutaläget och den tekniska apparaten, utan dessutom för dem, som skola syssla med sådant, är mer eller mindre direkt förhatligt. Det är inte någon bra anda att arbeta i.

Jag skulle vilja föreslå att regeringen för en gångs skull gjorde ett djärvt försök att släppa loss reglerandet på detta område. Då tror jag att man skulle få se krafter vakna, som kunde klara av sådant som myndigheterna anse vara omöjligt att klara av.

Varför har man inte begagnat tillfället att lätta på regleringssystemet beträffande slakteri- och charkuteribranschen? Jag tror mig veta vad det beror på, nämligen att landsorganisationen har satt sig emot det steget, fastän till och med livsmedelskommissionen var beredd att ta det. Man frågar sig då hur stora möjligheter LO väl kan ha för att bedöma dessa saker. Därtill fordras inte bara statistiska uppgifter på hur mycket djur som beräknas tillföras slaktmarknaden, utan mycket av det som behövs för bedömandet är av sådan art att det så att säga måste kännas i fingrarna, och detta lär endast den, som har, skulle jag vilja säga, livslång erfarenhet inom branscherna, verkligen kunna bedöma. En enig bransch med företrädare för alla de grupper, som annars ibland tvista inbördes, har här anfört verklighetsbetonade skäl för ett slopande av hela denna reglering och lovat att svara för tillförselns fördelning och för prisstabiliteten. Men, nej! Precis som Motvalls käring går man och gör tvärt emot. Man inte bara underlåter att begagna detta gynnsamma tillfälle att börja komma in på litet friare förhållanden, utan man skärper dem i stället och inför anordningar, som kom-

Statsverkspropositionen.

ma att bli oerhört betungande, med nya kontrollanter både vid slakterierna och i byarna, varvid det egendomliga är att de kontrollerade dessutom skola betala kontrollanterna för detta onödiga arbete. Det väntas väl att man inte blott skall bli hängd, utan ock hövlig vara — men det tror jag blir svårare att åstadkomma.

Ungefär på samma sätt har man förfarit beträffande motortrafiken. Företrädare för motorismens olika organisationer ha uppvaktat regeringen i saken. De ha inte begärt att ingenting skall göras, utan de ha i lojal förståelse för läget, fastän de inte ha någon skuld till dess uppkomst, — skulden ligger ju mera hos regeringen — framställt vissa förslag och avrått från förbud mot körning på lördagskvällar och söndagar. Nej! Regeringen valde på, som jag också tycker, tämligen svag laglig grund det orättvisa och föga bensinbesparande sätt, som nu tillämpas och som har ställt till så mycket ohägn även för direkt nödvändig och nyttig trafik. Så beslutar regeringen sig emellertid för att låta en smula nåd falla över undersåtarna i landet och ger dem tillstånd att i sina egna bilar hälsa på varandra under juldagarna. Men för nyårsaftonen räckte inte nåden till, utan den skulle sluta den 29 december — då kröp despoten fram igen, och taxibilarna.

Det har gått ganska långt, tycker jag, när man väljer för en reglering sådan som denna ett tillvägagångssätt, som hindrar människorna från att fara i bil till kyrkan på söndagarna, vilket man just brukar göra på landsbygden i ett mycket stort antal fall. Det gäller ju någonting som inte kan uppskjutas till andra dagar, såsom man kan göra med bilresor för annat ändamål. Så sker också i stor utsträckning, vilket bidrar till att bensinbesparingen inte blir så stor.

Man borde tänka på sådana behov hos folk som att kunna få besöka gudstjänsterna på söndagarna. Eftersom sekulariseringen här i Sverige har brett ut sig på ett oroväckande sätt, behöver man vårda och värna alla kristna värden och intressen och därvid snarare hellre

försöka vidtaga åtgärder, som kunna bidra till att den hedniska strömmen vändes och att man låter parollen från krigsåren, att den kristna linjen är den svenska linjen, vara ledstjärnan. I min hembygd gick det faktiskt så långt — det kanske inte var nödvändigt, men det blev ändå så — att man på grund av den skarpa elransoneringen inte ansåg sig kunna kosta på sig att ha fläkten till orgelverket i gång, utan fick låta bli att spela orgel till gudstjänsten på söndagen.

Det finns flera andra saker av sådan betydelse att de kunde vara värda att påtala i detta sammanhang, eftersom jag inte hört någonting därom i debatten i dag. En sådan sak gäller systemet med arbetstillståndsgivningen. Jag vänder mig då inte mot den sammanlagda omfattningen av investeringsprogrammet nu — därtill kanske det kan bli tillfälle längre fram — utan jag vänder mig mot själva verkställandet av olika i princip beslutade åtgärder, eftersom verkställandet därav kan ha lika stor betydelse som det principiella beslutet.

Länsarbetsnämnderna skola numera inte få ha något verkligt inflytande på urvalet av arbetstillstånd ens för mindre anläggningsarbeten. I fjol förekom bland annat i mitt hemlän att ärenden, som under två år hade legat i arbetsmarknadskommissionen, plötsligt plockades fram av byggnadsberedningen och beviljades utan att länsarbetsnämnden hade en aning om saken. Mycket angelägnare arbeten, som äro direkt nödvändiga för det produktiva livet, höllos tillbaka och ha ännu icke beviljats.

Jag tycker det vore riktigare att man inte bara när det gäller bostadsbyggen utan även i fråga om andra anläggningar gäve länsarbetsnämnderna en ram inom vilken de kunde röra sig för att med hjälp av den lokala kännedom de besitta men som absolut inte finns här uppe i huvudstaden, fördela tillstånden inom denna ram; jag förstår att det är nödvändigt att fastställa en sådan ram för att man skall kunna kontrollera summan av tillstånden för hela riket. Det skulle göra tillvaron gladare för de män-

Statsverkspropositionen.

niskor, som skola tillämpa besluten ute i landets olika delar. De känna sig nu betryckta över att behöva se på en del sådana galenskaper utan att kunna hindra dem och utan att få ta något initiativ och själva göra något då det gäller sådana saker, som de veta att de kunna göra bättre.

En sak, som ligger på ett annat plan men som är ganska besvärlig och så viktig att jag kanske bör säga något om den, är att man ibland tycker sig ha anledning att betvivla ovärlden i besluten här uppe, antingen av AK eller i byggnadsberedningen, t. ex. när man på samma plats kan få se att tillstånd ges till en mycket stor nybyggnad för en tidningsofficin och en charkuterifabrik, fastän lokaler finnas för båda dessa saker, visserligen inte moderna men dock fullt användbara, samtidigt som mycket stora produktiva behov bli eftersatta.

En av olägenheterna med allt slags tillståndsgivning och licensiering är just, när det hållit på tillräckligt länge, vilket det snart har gjort här i landet, att tendenserna till ett mer eller mindre utpräglat favoriseringssystem — och jag tror att det också börjar bli risk för ett visst mutsystem — bli allt påtagligare i vårt i det avseendet tidigare så sunda land. Jag tror att man måste ta vissa risker och begagna varje tänkbart tillfälle att komma ur regleringssystemet även av denna orsak. Men hos dem, som ha en allmänt marxistisk tro, förefinns naturligtvis inte denna strävan lika frisk som hos dem, som inte ha den tron — inte förrän på grund av bistra erfarenheter tron börjat slocka ut. I motsats till finansministern skulle jag vilja säga, att jag tycker att man börjar märka att den gör det litet varstans i den del av Europa, där människorna få tänka själva.

Till sist skulle jag också vilja be herr statsrådet och chefen för finansdepartementet styra om, att finansplanen blir skriven på ett sådant språk, att man kan utläsa vad som verkligen menas och att åtminstone nationalekonomiskt bildade människor utanför den lilla kretsen kring finansministern kunna läsa den utan oerhört stor tankemöda. Helst bor-

de den vara skriven så, att vanliga människor — sådana som ha gått lagom länge i skola — finge full klarhet om meningen. Men det kanske är att begära för mycket.

Jag har här inte gjort någon uppräknings av alla de saker, beträffande vilka man vill ha ändring och bättring, utan jag har bara visat en provkarta på sådant. Var och en av oss här i kammaren kan inte tala om alla sådana saker. Det viktigaste är att ändra inställningen till produktivkrafterna här i landet. Utan dessa äro vi dömda till att sjunka tillbaka till en sämre tillvaro och till att herr Möllers stolta socialstat blir vad den redan delvis börjar på att bli, nämligen en chimär, en bluff inför världen och en bluff inför dem, som den är avsedd att hjälpa. Men det hindrar inte att även sättet för de olika detaljernas handhavande är mycket viktigt och i många fall nästan avgörande.

Jag tror att tiden är inne att göra den ändringen att riksdagen minskar litet på fullmakterna till regeringen, så att den inte kommer i frestelse att tangera gränsen för sin befogenhet, vilket nu tycks börja ske i för stor skala. Det är dock så, herr talman, att vaksamheten kring rättssamhället aldrig får slappna i ett land, som vill ha en västerländskt demokratisk styrelseform.

Ingen har här faktiskt yrkat på att denna statsverksproposition, proposition nr 1, skall remitteras till vederbörande utskott, och eftersom jag tycker att det vore synd om den inte skulle komma dit, ber jag, herr talman, att få framställa ett sådant yrkande.

Statsrådet KOCK: Herr talman! Den kalkyl rörande förändringar i tillgång och efterfrågan under år 1948, som utarbetats inom kanslihuset och som återgivits i statsverkspropositionen, har omnämnts i flera anföranden här i dag. Bland andra har herr förste vice talmannen frågat, hur det kan komma sig, att dessa siffror skilja sig från konjunkturinstitutets beräkningar och ligga lägre än de av institutet angivna siffrorna.

Konjunkturinstitutet har kommit fram

Statsverkspropositionen.

till en försämring i relationerna mellan tillgång och efterfrågan på 3 400 miljoner kronor. Man bygger på vissa prognoser rörande utvecklingen av produktionen, utrikeshandeln m. m. under det kommande året. Man räknar med en minskning i produktionen på 500 miljoner kronor, en försämring genom bytesbalansförändringar på 1 700 miljoner och en ökning i efterfrågan på konsumtionsvaror av 1 200 miljoner kronor. Dessa siffror förekomma fullständigt oförändrade utan justeringar i det alternativ som är betecknat som nr 1 i kanslihuskalkylen, om jag får kalla den så.

Men konjunkturinstitutet har inte, och det betonas särskilt i texten till konjunkturinstitutets kalkyler, tagit med i beräkningen verkningarna av de ekonomiskt-politiska åtgärder, som kunna komma att vidtagas.

När man gör upp en budget, är det emellertid klart att man måste ta med verkningar av sådana redan beslutade eller redan planerade åtgärder, som kunna ha inflytande på tillgång och efterfrågan. Därför måste man föra in i kalkylen den signalerade minskningen av investeringarna, som i nämnda alternativ har uppskattats till 650 miljoner kronor. Vidare ha verkningarna av de planerade nya indirekta skatterna satts till 500 miljoner kronor. Dessa betyda en prisstegring av de varor, som säljas till konsumenter och andra, och böra sålunda komma med i kalkylen som en ökning av tillgångssidans värden. Man kan ju också räkna med att skatterna medföra en minskning i konsumtionen, men vi ha funnit det vara enklare att justera tillgångssidans värden med denna förutsedda höjning av de indirekta skatterna. Härvid ha statsverkspropositionens siffror använts.

I dessa kalkyler har vidare tagits upp en post, som flera gånger återkommit i dagens debatt, nämligen den som gäller lagerminskningen. Vi ha för närvarande inte i detta land någon lagerstatistik. Det är därför ytterligt svårt att konstatera, vad som hänt med lagren under år 1947. Konjunkturinstitutet har

uppskattat ökningen av de färdiga lagren av importerade textilvaror till 300 miljoner kronor. Detta är, kan man säga, det minimum för lagerökningen under år 1947, som man har att utgå från. Den kan vara större, både 200 och 300 miljoner mer. Vi hoppas kunna få säkrare siffror med ledning av den lagerinventering på begränsade områden, som göres vid årsskiftet.

Om man har ökat lagren med 300—500 miljoner under 1947, betyder enbart det förhållandet, att man bibehåller lagren oförändrade, en förbättring i varutillgången med detta belopp. När konjunkturinstitutet inte har tagit med denna siffra i sin kalkyl på 3 400 miljoner, innebär det, att man i verkligheten räknar med en fortsatt ökning av lagren av samma storleksordning som under 1947. Konjunkturinstitutet säger i texten till sina tabeller, att om man hade tagit hänsyn härtill, skulle de 3 400 miljonerna minskats med kanske upp till 500 miljoner kronor. I kanslihuskalkylen har man utgått från minisiffran på 300 miljoner. Här ha vi sålunda omedelbart en förbättring i tillgången, jämfört med 1947, på 300 miljoner.

Vidare har i kanslihuskalkylen antagits, att lagren av textilvaror, som antagligen äro större än normalt, skulle kunna minskas under 1948, utan att det därigenom uppstode någon risk för samhällsekonomin. Därigenom kommer man fram till en total förbättring på 600 miljoner. Det tolkas i pressen, som om denna siffra innebure en lagerminskning på 600 miljoner, men det gör det inte, utan endast på 300 miljoner.

Det är en annan post, som man inom kanslihuset har ansett böra föras in i denna kalkyl och som herr Bergvall drog fram i sitt anförande. Han frågade, vad som menades med en automatisk prisstegring på 500 miljoner. Vad kan man mena med att en prisstegring är automatisk? Under 1947 har utvecklingen gått i den riktningen, att lönerna ha stigit. Flera avtal slötos först under årets lopp. Vi kommo sålunda upp i en högre inkomstnivå vid årets slut än medelni-

Statsverkspropositionen.

vån för 1947. Man måste alltså räkna med en ökning i efterfrågan under 1948, som motsvarar denna inkomstökning. Denna har uppskattats till brutto 500 miljoner kronor, varifrån avdrag måste göras för skatter och eventuellt sparande. Man kommer då ned till ett något mindre belopp såsom tillskott till efterfrågan. Denna justering av efterfrågan, således av inkomstbildningen under 1948, på grund av en redan inträdd lönestegring under senare delen av 1947 har accepterats av konjunkturinstitutet och ingår i de 1 200 miljonerna.

Men lika väl som man har haft en dylik ökning av inkomsterna under 1947, har det också förelegat en ökning av priserna, som för upp prisnivån vid 1947 års slut utöver den medelnivå för 1947, vilken användes för konjunkturinstitutets kalkyler för det året. Det förefaller åtminstone mig fullkomligt logiskt, att om man räknar med en sådan justering för redan inträdda inkomststegringar, som automatiskt komma att höja inkomstnivån under 1948 i jämförelse med 1947, oavsett vad som händer på avtalsfronten, måste man också räkna med sådana prisstegringar, som ha inträffat under senare delen av 1947 och som gälla under 1948. Vi komma ju inte ifrån, att värdet av de producerade varorna räknas i dessa högre priser under 1948. Det är detta som åsyftas med vad som kallats »automatisk» prisstegring. Det är således den prisstegring, som har inträtt under senare delen av 1947 och som höjer 1948 års priser, även om det inte blir några andra förändringar, över 1947 års medelnivå.

Dessa olika justeringar, som till största delen bero på att man tar hänsyn till de planerade ekonomisk-politiska åtgärderna, förklara skillnaden mellan alternativ 1 i kanslihuskalkylen och konjunkturinstitutets siffror.

I alternativ 2, som kommer ned till praktiskt taget balans, har man utgått från att man erhåller en medverkan från de enskilda företagen för att undvika standardhöjande reparationer och förbättringsarbeten, kanske även en del maskininvesteringar, som inte äro alldeles

nödvändiga, vidare att man erhåller de enskilda konsumenternas medverkan i form av ett ökat sparande, att lagerställningen är sådan, att man kan ta ut något mer av lagren än vad som har beräknats i den första kalkylen och att förhållandet mellan våra exportpriser och importpriser ställer sig gynnsammare än man beräknade i det första alternativet. Då skulle man komma fram till balans mellan tillgång och efterfrågan. Alternativ 2 är sålunda icke en prognos, utan det har bara gällt att klargöra storleksordningen av de verkningar, som skulle kunna åstadkommas genom en dylik medverkan från olika folkgruppers sida.

Jag vill tillägga, att när man gjort upp en preliminär kalkyl, som vi här ha gjort, har man knappast kunnat ta hänsyn till vissa indirekta verkningar av exempelvis investeringsbegränsningarna i form av inkomstminskningar på olika håll. Som situationen nu är, räkna vi med att arbetskraften skall kunna överföras till andra områden, men det kan hända, att det blir längre perioder av omsättningsarbetslöshet, övergång från höglöneyrken till lägre avlönade yrken och andra faktorer, som kunna påverka inkomsterna. Det är detta, som man under normala tider räknar med som de kumulativa effekterna av en investeringsbegränsning men som i nuvarande situation blir av mera underordnad betydelse. En sådan finkalkyl ha vi inte kunnat göra, och den möter också mycket stora svårigheter.

Över huvud taget skulle jag, innan jag slutar, vilja understryka, att de beräkningar, som här ha gjorts, och den diskussion, som jag här har fört rörande dessa beräkningar, visa, hur oerhört vanskligt det är att komma fram till ett kvantitativt mått på detta s. k. köpkraftsöverskott, som även teoretiskt sett kan diskuteras. Men kalkylerna ha ett värde, om man icke pressar deras numeriska betydelse för långt. De ha ett värde, därför att de ange, på vilka områden ingripanden kunna göras från det allmänna sida, och de ange också storleksordningen av verkningarna på dessa områden samt storleksordningen av de tendenser,

Statsverkspropositionen.

som man ansett sig kunna konstatera inom det ekonomiska livet. De kunna sålunda vara en riktlinje för den ekonomiska politiken.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN (kort genmäle): Herr talman! Statsrådet Kock räknade med de allra gynnsammaste fallen i av statsrådet berörda avseenden, men det kan ju uppstå andra förhållanden. Statsrådet Kock räknade här med att priserna vid 1947 års slut lågo inte så obetydligt över genomsnittsprisnivån för hela år 1947 och att man på grund därav måste räkna med ett något större inkomstbelopp för år 1948 än för år 1947, om samma löner skulle utgå. Men när man räknar med att priserna ha stigit, kan man nog också räkna med att även lönerna i någon mån kunna komma att stiga. Även om det inte blir någon allmän löneökning, så känna nog alla till, hur svårt det är att hålla lönerna nere under en varuprisstegring. Därför behöver man nog någon marginal för att kunna vara riktigt säker på att det håller.

Konjunkturinstitutets chef professor Lundberg har ju för övrigt tagit del av den av finansdepartementet gjorda beräkningen och ansett, att de beräkningar, som konjunkturinstitutet tidigare gjort, bort följas. Man behöver ju inte ta det ogynnsammaste av konjunkturinstitutets alternativ, utan man kan ta det gynnsammaste. I varje fall har statsrådet Kock här pressat siffrorna så hårt, att jag inte kan se, att det finns någon marginal, om utvecklingen i något avseende skulle bli ogynnsam. Statsrådet har pressat dem till det yttersta och därigenom inte iakttagit den försiktighet, som man bör tillämpa, när man upprättar en kalkyl av denna beskaffenhet. Jag sätter därför i tvivelsmål, om denna senare beräkning kommer att bli hållbar.

Statsrådet KOCK: Herr talman! Jag får tillägga, vilket jag kanske inte gjorde i mitt anförande, att kanslihuskalkylerna som utgångspunkt ta mellanalternativet i konjunkturinstitutets beräkningar, icke det allra ogynnsammaste och inte heller

det gynnsammaste, utan det mellanalternativ, som kanske är det sannolikaste. I detta alternativ räknas med en minskning av produktionen, med en försämring av vårt bytesförhållande till utlandet genom en stegring av importpriserna eller ett fall i exportpriserna samt en lägre skörd än normalt. Det är således icke något gynnsamt alternativ. De siffror, som konjunkturinstitutet kommer fram till, ha oförändrade förts in i alternativ 1. De ingå sålunda i vårt första alternativ.

Vi ha som jag nyss nämnde utgått från att den prisnivå, som rådde vid 1947 års slut, skall fortsätta att råda under 1948, naturligtvis under förutsättning, att man uppnår ekonomisk balans. Vi ha själva sagt i denna bilaga, att ett underskott av tillgången i förhållande till efterfrågan på 1 150 miljoner betyder en primär prisstegring på 5 procent, om man inte kan vinna en utjämning.

I fråga om inkomstutvecklingen under 1948 ha vi utgått från de överflyttningar av inkomster, som äga rum genom de sociala reformerna, och den ökning av inkomster, som beror på att lönenivån vid 1947 års slut låg högre än medelnivån för detta år. Slutsatsen härav är att det blir en brist i nationalbalansen på 1 150 miljoner, så vitt icke några nya lönestegringar inträffa. Vi ha icke uttalat oss om huruvida några sådana komma att inträffa eller inte — det är omöjligt att göra i denna stund. Bristen i nationalbalansen är sålunda beräknad under förutsättning, att icke några nya lönestegringar äga rum, men vi ha icke förbisett den möjligheten. Oundvikliga lönestegringar på grund av tvåårsavtalen ingå i den förutsedda ökningen på 500 miljoner, som tagits med i kalkylen.

Jag kan således icke acceptera den uppfattningen, att alternativ 1 i kanslihuskalkylen skulle bygga på gynnsammare förutsättningar än konjunkturinstitutets mellanalternativ. Institutet, jag vill upprepa det, har icke gjort upp en budget för 1948. Det har gjort en prognos för den ekonomiska utvecklingen, för den händelse inga nya åtgärder vidtas. Det är den huvudsakliga skillnaden mellan de två kalkylerna.

Statsverkspropositionen.

Herr VON HELAND: Herr talman! Författaren Vilhelm Moberg skrev en gång i fjol en artikel i en stockholms-tidning under rubriken Svenska frihetens smala spång. Herr Moberg syftade här på det faktum, att vi nu ha så många lagar, förordningar och regleringar på samhällslivets olika områden, att en medborgare icke kan hålla reda på dem alla. Man kan bli en lagbrytare utan att själv veta om det. Icke sällan händer det för övrigt, att vad en förordning tillåter förbjuder en annan. Herr Moberg anförde i sin artikel ett exempel på detta.

En person i en mellansvensk stad hade vänt sig till vederbörande länsstyrelse för att få hjälp ur följande belägenhet. Mannen i fråga hade av arbetsmarknadskommissionen fått avslag på en ansökan om tillstånd att reparera en honom tillhörig fastighet. Hälsovårdsnämnden däremot hade ålagt honom att vid laga påföljd låta utföra en reparation av samma fastighet. Om han utförde arbetet, riskerade han att få böta för brott mot bestämmelserna om byggnadstillstånd, och om han icke utförde det, riskerade han att få böta för överträdelse av bestämmelserna i hälsovårdsstadgan.

Herr Moberg hade otvivelaktigt rätt i att en laglydig medborgare lätt kan halka på den svenska frihetens smala spång. Begreppet Krängel-Sverige utgör sannerligen en allvarlig realitet, vilket har påtalats här tidigare. Tillvaron har blivit så krånglig för de enskilda medborgarna, att de snart sagt veta varken ut eller in. De sitta insnörda i ett nät av förordningar och föreskrifter, ur vilket det är svårt att komma ut. Den statliga dirigeringen sänder sina griparmar allt längre och längre ut. Blanketter och formulär av alla de slag måste fyllas i och sändas in till myndigheterna. Ofta äro författningarna också så oklart formulerade, att det för medborgarna är svårt för att inte säga omöjligt att veta, lur den eller den bestämmelsen skall tolkas.

Min partikamrat från Dalarna har i dag på förmiddagen redogjort för förbittringen bland allmänheten över all

onödig byråkrati. Denna förbittring växer från dag till dag. Nu har ju statsrådet Danielson åtagit sig att försöka reda ut en hel del av detta Krängel-Sverige. Det är beklagligt, att han inte, trots att han åtog sig uppdraget redan år 1946, ännu har delgett allmänheten vad han har åtgjort. Det skulle naturligtvis vara värdefullt, om han så ville göra, och ändå värdefullare skulle det vara, om han också kunde ändra på en del förhållanden.

Självfallet skall man i en sådan här debatt inte bara komma med allmänna fraser, utan man bör kanske också komma med exempel. Jag har tidigare år anfört flera exempel på Krängel-Sverige i försvarsförvaltningen, sedan krigsmaterielverket satts i gång. Jag skall inte nu debattera krigsmaterielverket igen, då jag ju har den tvivelaktiga förmånen att vara med i den utredning, som skall försöka hitta på nya former för försvarsförvaltningen, utan jag skall gå in på helt andra områden. Jag skall trots att jag är landsortsbo ta ett exempel från Stockholm.

Det gäller folkbokföringen. Jag har här två blanketter. Det är två personakter av stockholmsmodell. Upe i övre högra hörnet är den s. k. namnplåten tryckt med födelsedatum och år. Här står det alltså »8 okt. 1918—78» — det sista talet är personens nummer. Nu fordrar riksbyrån för folkbokföringen med hänvisning till den allmänna författningen, att i rum nr 4, som finns omedelbart under den plats, där plåten är tryckt, man skall på pastorsexpeditionerna här i Stockholm skriva om precis vad som står tryckt ovanför, och man skall helst skriva det med skrivmaskin. Naturligtvis har man undrat, varför man skall behöva skriva om samma sak som står tryckt på blanketten. Man har tänkt: är det bara därför att det står i författningen, som det skall skrivas om, eller kan det möjligtvis bero på att man på landsbygden inte har fått samma förnämliga plåtar, utan där stå siffrorna i följd: 8 10 12 72 — detta kan vara litet oklart, och därför äro myndigheterna ålagda att skriva det mera begripligt inunder.

Statsverkspropositionen.

När man fått se denna bestämmelse, har man tillfrågat följande myndigheter: folkbokföringsinspektören, mantalskommisarien eller mantalsintendenten i Stockholm, folkbokföringsdelegationen i Stockholm, riksbyrån för folkbokföringen. Alla dessa myndigheter ha sagt, att det naturligtvis är tokigt med detta dubbelarbete. Men det står i författningen. Dessa myndigheter ha inte en gång kunnat ringa till regeringen och säga: kunna vi inte få en ändring? Man skall alltså på pastorexpeditionerna i Stockholm skriva om dessa siffror, som stå på raden ovanför, för över 700 000 människor. Statsrådet Danielson är inte närvarande, men jag kan kanske få den här besynnerligheten förmedlad till honom. Här finns ett område för statsrådet Danielson. Han skulle kanske redan i morgon kunna ringa exempelvis till folkbokföringsinspektören och säga: »Stoppa denna galenskap!»

Detta var ett enda exempel. Det gällde alltså folkbokföringen på pastorexpeditionerna. Jag tog ett exempel från folkbokföringen i Stockholm, jag skulle kunna dra många fler. Det skulle kanske trötta första kammaren. Men här äro många tidningsredaktörer närvarande. Jag skulle vilja uppmana dem att verkligen granska, hur ett ärende, som jag nu skall redogöra för, ligger till, hur lång tid det tar och hur många personer som sysselsättas för det. Jag blev uppmärksamgjord på det häromdagen. En person hade varit tjugo år utomlands och flyttade tillbaka till Sverige. Han tog då med sig fyra liter lättvin av det främmande landets produktion. Detta motades emellertid i den svenska tullen, och sedan sattes hela apparaten i gång för dessa fyra liter. De närvarande kunna gissa, herr Bergvall kan det kanske, hur många instanser ärendet skulle passera och hur de pengar han skulle betala — en å två kronor — cirkulerade fram och tillbaka samt hur man även skulle räkna ut handelsvinsten på dessa fyra liter. Jag skall inte dra hela den långa raden av personer, som detta passerade, eller skildra vilket besvär det var. Jag rekommenderar redaktörer, som äro roade av sådant, att verkligen göra en undersök-

ning. Det kan helt säkert bli en mycket lustig artikel i någon tidning.

Nu skall jag inte mer uppehålla mig vid detta Krängel-Sverige, eftersom min partikamrat talat så bra om det på förmiddagen. Jag kan endast sammanfattningsvis säga om detta Krängel-Sverige, att det är löjligt, det är ruskigt, ja, det är hemskt. Men, herr talman, det är tyvärr typiskt svenskt.

En annan fråga, som djupt upprör svenska folket, är naturligtvis den pågående inflationen. Det ständiga talet och det ständiga skriveriet härom gör, att jag inte skall ta lång tid i anspråk för den frågan. Det må emellertid tillåtas mig att konstatera, att det parti jag tillhör tyvärr fått rätt i sina varningar och att dessa lämnats vid upprepade tillfällen ända från och med den Myrdalska handelspolitikens begynnelse. Regeringen förklarar emellertid nu, att man på allvar önskar gripa in mot inflationen. Jag skall endast beröra ett avsnitt i denna kamp mot inflationen, men ett synnerligen viktigt avsnitt, som i högsta grad även berör landsbygdens folk. Jag kan göra det i anknytning till statsrådet Kocks anförande angående den ekonomiska balansen. Jag avser köpkraftsbegränsningen genom inkomststopp.

I efterkrigsplaneringskommissionen, där bland annat LO var starkt representerad, liksom vid 1944 och 1945 års riksdagar ha vi varit ense om pris- och lönestopp, det sista då med undantag för de sämst ställda samhällsgrupperna. Emellertid ha regeringen och LO-ledningen tydligen inte kunnat stå emot det kommunistiska trycket, utan hela köpkraftsfrågan glider fram som ett fartyg utan vare sig rorgångare eller styrförmåga. Just nu är ju denna fråga i högsta grad aktuell med hänsyn till den väldiga löneaktionen från industriarbetarna. LO har varnat arbetarna för alltför stora anspråk, och arbetsgivarna ha sagt nej till löneökningar. Från jordbrukarhåll äro vi givetvis intresserade av om dessa parter hålla vad som sagts. Jordbruksorganisationerna ha vid kompromissen i höstas sagt ifrån, att om nu pågående avtalsförhandlingar ge till

Statsverkspropositionen.

resultat märkbara lönehöjningar, så står sig inte jordbruksöverenskommelsen. Ha regeringen och LO-ledningen inte den auktoritet, herr statsminister, att man kan förklara för industriarbetarna, att det för oss alla, alltså även för industriarbetarna, är bäst med ett lönestopp, varvid dock skäligheten bör medge någon förbättring åt de sämst ställda? Kommunistchefen herr Linderot brukar vara vänlig att ibland hålla med mig i jordbruksfrågorna. Jag vill fråga honom, om inte mitt resonemang även i denna sak är riktigt. Han har ju ordet nu om en stund, så han bör kunna svara mig. Kommunistpartiet är dock den pådrivande kraften i löneaktionerna. Så illa som regeringen nu sitter och i den nöd, som den nu befinner sig i, borde den påminna kommunistpartiet och arbetarmassorna om skaldens ord: »Var snar att nöden bistånd giva. Betänk att efter ödets skick du själv i nödens ögonblick kan i behov av bistånd bliva.»

Jag nämnde, att de sämst ställda borde trots inflationen få en förbättrad inkomststandard, och detta är berättigat inte enbart ur rättvisesynpunkt utan även ur produktionssynpunkt. Det är enligt mitt förmenande råvaruproduktionen som nu är viktig, för att förädlingsindustrin skall kunna bibehålla sin kapacitet. Mina damer och herrar, vart skall det ta vägen här, om vi inte få råvaror till verkstadsindustrin, som tydligen LO mest slår vakt om? Riktigt torde sålunda vara att höja lönerna inom den produktion, dit arbetarna inte vilja, alltså den produktion, där man anser, att man blir smutsig. Man skulle således höja lönerna exempelvis vid järnbruken, då man ju har svårt att få tillräckligt med järn för verkstadsproduktionen och man har svårt att få tillräckligt med arbetskraft för att kunna utnyttja järnbrukens kapacitet. Om det skall höjas någonstans, skall man, för att ta ett exempel, höja inom den industrin, men absolut inte inom verkstadsindustrin. Jag är ändå rädd för att det blir så galet, att man börjar med att höja inom verkstadsindustrin. Inte heller tycker jag, att det är riktigt, att man

nu skall höja lönerna för byggnadsindustrin. Jag ömmar alltså för den produktion, där man har svårt att få arbetskraft och där arbetarna ha det sämst. Det är därför som jag är litet tveksam, om det kan vara klokt att här i Stockholm höja spårvägsmännens löner.

Jag skall göra några lönejämförelser. Vi ha ett aktuellt fall inom jordbruksnäringen, nämligen avtalsrörelsen inom mejerihanteringen. Där har Stockholm kommit i förgrunden. Vad har nu en manlig mejeriarbetare inom Mjölkcentralen, vars styrelse jag representerar? Jo, han har 394 kr. 33 öre som grundlön plus 80 kr. 95 öre i dyrtidstillägg, alltså sammanlagt 475 kr. 28 öre. Arbetarna begära nu en avsevärd löneökning. Inom MC begära de en ökning, som skulle kosta MC 2,5 miljoner kronor i ökade utgifter. Jag återkommer till detta om en stund. Att arbetarna nu begära en lönehöjning kan naturligtvis förklaras, om man ser, hur Stockholms stad ger löneökning åt spårvägsmännen. Vad hade en ordinarie konduktör före höjningen? Han hade en begynnelselön av 365 kronor i grundlön plus 96 kr. 75 öre i dyrtidstillägg, d. v. s. sammanlagt 461 kr. 75 öre. Efter några år åker hans lön upp. Han hade alltså ungefär detsamma som en mejeriarbetare i Stockholm. Men begripa inte industriarbetarna, vart det bär hän? Om nu den ene får höjt, skall den andre jämställas med honom, och så fortsätter det. Jag frågar ännu en gång socialdemokraterna och kommunistiska partiet: ha ni inte en stor uppgift att fylla genom att förklara för dem, att det här går galet?

Jag skulle också kunna läsa upp, vilka andra förmåner mejeriarbetarna ha i fråga om vissa fria kläder o. s. v., vilken övertidsersättning de få etc., men jag skall inte belasta kammarens protokoll därmed. Jag har bara tagit detta som ett litet exempel för att förklara, hur jag principiellt ser på denna fråga.

Sedan skulle jag vilja gå in på en annan fråga. Nu kanske man kommer att tycka, att jag återigen står och pratar i egen sak, men det må vara hänt

Statsverkspropositionen.

— vi syssla gärna med de saker som intressera oss mest. Med vetskap om den besvärliga livsmedelssituationen i världen, en situation, som säkerligen inte på många, många år kommer att bli fördelaktig för vårt land heller, undrar jag, om det inte vore mycket viktigt, statsrådet Gjöres, att också slå vakt om den inhemska livsmedelsproduktionen. Men vad gör man? Man påstår, att man ger jordbruket en subvention, men det är ett fullständigt falskt påstående. Subventionen ges ju åt konsumenterna. Man håller nere jordbrukets inkomster, och därigenom håller man jordbrukets arbetskraft på en lägre lönestandard.

Nu antecknar jag tacksamt till protokollet, att det blir en förbättring år efter år för jordbrukets arbetskraft, vilket vi ju sträva efter. Hur är läget för dagen? Efter den sista uppgörelsen, som slöts för några veckor sedan, skulle den genomsnittliga lantarbetarlönen — jag har då inte vägt med hänsyn till antal i olika befattningar, utan jag har tagit medelsiffran utan hänsyn härtill — vara 1 krona 68 öre i timmen. Om jag ser på de officiella siffrorna för genomsnittslönen för samtliga industriarbetargrupper, finner jag, att den är 2 kronor 10 öre i timmen. Vi ha alltså för dagen minskat löneklyftan, men den är ännu för stor, och man har ännu inte fått den rättvisa som riksdagen har utlovat. Då kan man möjligtvis säga, att lantarbetarna fortfarande ha en naturaförmån. Det är en viss dold inkomst, nämligen bostäderna. Ja, à la bonne heure, men även om vi omräkna denna förmån i kontanter, komma vi i alla fall inte upp till medellönen för industriarbetarna, och dock är livsmedelsproduktionen nu en av de produktionsgrenar i vårt land, som äro av största vikt för att inte svenska folket skall få en alltför dålig levnadsstandard.

Man borde vidare, tycker jag, här i riksdagen hjälpa till med att förklara, att talet om att jordbrukets folk nu tillskansas sig fördelar är fullständigt felaktigt. Hur är det med dessa siffror? Jag kan inte underlåta att även i den

här remissdebatten ta några sådana siffror, ty jag reagerar mot sådant tal som föres, att det är på grund av att jordbrukarna pressa upp livsmedelspriserna som man måste ge högre löner. Vårt lands 2 miljoner löntagare ha ju 9 miljarder kronor i lön. En procents förhöjning skulle betyda 90 miljoner kronor i köpkraftsökning. Det är ju också någonting för statsrådet Kock att besinna under nu pågående avtalsrörelser. Hur mycket har de manliga industriarbetarnas nominallön ökat sedan år 1939? Den har ökat med 75 procent. De kvinnliga industriarbetarnas nominallön har under samma tid stigit med 89 procent. Men levnadskostnadsindex har icke ökat mer än 56 procent. Reallöneökningen för dessa grupper har alltså under kriget varit 12 respektive 21 procent. Man kan alltså inte påstå, att standarden inte har ökat. Men belasta jordbrukarna livsmedelskostnaderna för en normalfamilj så mycket som det här talas om? Nej, det göra de visst inte. Om man går till socialstyrelsens indexstatistik för en normalfamiljs levnadskostnader, kan man finna, att livsmedelsprocenten av dessa kostnader var före kriget 36,6 och i mars 1947 38,7 procent. Då räknar jag med dem som icke hade rabattkort före den 1 januari. Men av denna procent var jordbruksprisernas del endast 18,4 procent före år 1939, och den hade sjunkit i mars 1947 till 17,9. Det svenska jordbrukets del av kostnaderna för ett normalhushåll har alltså sjunkit under kriget, och efter mars 1947 har jordbrukets del trots förbättringen för jordbruket ytterligare sjunkit, nämligen till 17,6 procent. Ärade socialdemokrater, jag tycker det vore mycket glädjande, om ni ville tala om sådana här saker för era valmän, så att de inte få en felaktig uppfattning om det faktiska läget.

Hur mycket ha då de prisförhöjningar, som jordbruket fick i juni och september, betytt i kronor? Landsorganisationen har beräknat, att den ökade utgiften för en normalfamilj var 96 kronor. Låt oss då i anslutning till statsrådet Kocks anförande fundera över hur

Statsverkspropositionen.

stor lönehöjningen varit för samhällsgrupperna utanför jordbruket. Den har varit 11 procent. Tar man 11 procent på årsinkomsten för en normalfamilj — förut 5 800 kronor — finner man, att ett sådant hushåll förra året fick 600 kronor i ökad inkomst, men den fick i ökad utgift för jordbruket endast 96 kronor. Omräknat per månad fick familjen en inkomstökning på 50 kronor, men en utgiftsökning på 8 kronor.

Herr talman! Jag önskar även säga några ord om den ökade skatten på trafikmedlen. Jag hoppas verkligen, herr statsminister, att vid bekämpandet av inflationen inte de största bördorna läggas på landsbygdens folk. Man befarar, att så kommer att bli fallet. Och varför befarar man det just nu? Jo, det är på grund av den ökade beskattningen på trafikmedlen, som ju främst äro nödvändiga på landsbygden, där man har långa avstånd och bor avlägset. Som landsbygdsrepresentant måste man alltså kraftigt reagera mot körtillståndsin- dragningarna i landsorten och mot förslaget om höjd fordons- och bensinskatt. Denna skatt kommer ju nämligen att hårt belasta landsbygdens folk. Jag har förut tagit exempel från mitt eget verksamhetsområde, och jag skall göra det nu också. Jag skall alltså ta Mjölkcen- tralen. Vi ha där räknat ut, att bensinskatten skulle medföra en merutgift för våra egna fordon på minst 300 000 kronor om året och en merutgift för de engagerade mjölkskjutsarna i våra fem län på minst 700 000 kronor. Vi skulle alltså få en merutgift för mjölkfrakterna på en miljon kronor bara inom Mjölkcen- tralen. Läger jag så till de 2,5 mil- joner kronor, som mejeriarbetarna begä- ra i lönehöjning, skulle vi kunna emotse, om även denna höjning beviljades, ökade utgifter bara inom vår förening på 3,5 miljoner kronor. Jag skulle vilja fråga herr jordbruksministern: vem skall betala detta? Skall jordbrukets ar- betskraft, som redan har den lägsta stan- darden, betala det? Jag skulle reagera ofantligt, om det skulle bli så i år, att man vidgade klyftan mellan jordbrukets folk och de andra, dels genom att höja

lönerna för de andra grupperna och dels genom att belasta jordbruket med ökade kostnader, så att inkomsterna för jord- brukets arbetskraft skulle sjunka. Men jag kan försäkra, att blir detta genom- fört — jag vänder mig nu till statsrådet Sköld, som sitter närmast mig — då är det alldeles givet, att vi återkomma både från MC och andra organisationer och kräva, för att använda ett ord, som må- hända skorrar i regeringens öron, kom- pensation för dessa ökade kostnader, kanske genom ett högre mjölkpris. Då ha vi åter skruven i gång. Herr Manner- skantz talade om att det ena för med det andra o. s. v. Här är ett tydligt exempel på detta.

Nu skall jag inte kritisera vad som kanske regeringen kan bära ansvaret för, jag skall i stället vända mig lite till högerpartiet. Statsrådet Domö — för- låt mig, ja, jag vet inte om jag tänkte på att han gärna vill bli det eller inte, men det var ju en felsägning — herr Domö, ledaren för högerpartiet, var i dag på morgonen mycket försiktig, när han berörde försvarsfrågan, men hans anförande föreföll mig i alla fall litet egendomligt. Han sade, att högern inte kan gilla försvarskommitténs betänkan- de, utan kommer med säryrkanden, som givetvis komma att kosta betydligt mera än som rymmes inom den ram som försvarskommittén har föreslagit. Sam- tidigt sade han: »Men vi vilja inte dra- ga upp någon strid i år.» Det tycker jag var rätt egendomligt, ty om ett po- litiskt parti inte gillar vad de andra partierna besluta, då trodde jag det var en tvist som pågick, alltså en strid, även om man förklarar, att det inte är någon strid. Först när man får samförstånd i frågan, kan man väl säga, att det inte är någon strid. Därför skall jag beröra försvarsfrågan en smula.

Menar man verkligen, att det kan vara nyttigt för försvaret, att man återigen sätter i gång med en politisk tvist — för att inte använda ordet strid — om försvaret? Det borde knappast behöva erinras om hur gångna politiska för- svarsstrider skadat landets försvar och att när år 1936 högern gjorde politik i

Statsverkspropositionen.

försvarsfrågan, mellanpartiernas bud var 148 miljoner kronor och högerns 160 miljoner kronor, alltså endast 12 miljoner kronor mera. Dessa 148 miljoner kronor betyda i nuvarande penningvärde omkring 210 miljoner kronor.

Om man jämför dessa 210 miljoner kronor med de av försvarskommittén nu föreslagna 810 miljoner kronorna, så synes det mig, att man måste erkänna, att vi kompromissat fram en relativt god kostnadsram. Jag hoppas för min del, att denna kompromiss skall hålla — och då värdjar jag till regeringen — även om högern och vissa andra kretsar nu göra en hel del för att vi inte skola få samförstånd kring försvaret. Under världskriget har väl svenska folket lärt sig vad frihet betyder och att det gäller att försvara denna frihet. Detta har skapat samling kring vår försvarsmakt, och en god försvarsmakt kan bestå endast om folkets breda massor stå bakom med välvilja och intresse. Ur den synpunkten har jag anslutit mig till majoritetens förslag i stort och finner det ytterst värdefullt, att majoriteten utgöres av fyra partiers ledamöter. Jag beklagar verkligen, herr Ewerlöf, att inte herr Ewerlöf kunde ansluta sig eller försöka få fram en något högre kompromiss, vilket kanske varit en möjlighet, om herr Ewerlöf varit kompromissvillig. Efter herr Domös uttalande i dag, att man inte vill någon försvarsstrid, tycker jag, att man bör ta upp till allmänt begrundande, om man inte även inom högern skulle kunna ansluta sig till en kompromiss.

»Försvaret raseras av försvarskommittén», har varit en omtyckt fras i vissa tidningar. Jag påstår med stöd av överbefälhavarens och försvarsministerns flerfaldiga uttalanden, att vi i stället under de sista åren hållit på att försvaga vår krigsmakt. För att upprätthålla den nuvarande försvarsorganisationen erfordras på fjärde huvudtiteln cirka 1 100 miljoner kronor om året. Men riksdagen har beviljat 900 miljoner kronor respektive 798 miljoner kronor under de två sista åren, och för nästa år ha föreslagits 736 miljoner kronor.

Försvarsministern redovisar, att i år finnas i reserverade medel cirka 900 miljoner kronor, varav huvuddelen skulle användas för nyanskaffning av materiel åt krigsmakten, men som inte kunnat tagas i anspråk. Om herrarna vilja besvara sig med att läsa mitt särskilda yttrande i försvarskommitténs betänkande, finna ni därav, vilka väldiga materielbrister det föreligger för armén. Den nuvarande försvarsorganisationen håller enligt mitt förmenande på att bli ett försvar på papperet. Man kan alltså inte låta påskina stor försvarsvänlighet genom att förkasta kommitténs förslag och hålla på nuvarande försvarsorganisation, samtidigt som man i stället för de nödvändiga 1 100 miljoner kronorna anvisar 740 miljoner kronor. Tvärtom är man nu mera försvarsvänlig, om man stöder försvarskommitténs förslag och ser till, att det blir effektivt genomfört. Det säger sig väl självt, att man genom 810-miljonersförslaget måste erhålla ett bättre försvar än genom att anslå 736 miljoner kronor för en organisation som erfordrar 1 100 miljoner kronor.

Sedan är det mig en gåta, hur det kan finnas officerare, som blotta en sådan okunnighet, att de för att hävda ortsintrussen kunna påstå, att om ett arméregemente lägges ned, betyder detta ovillkorligen en försvagning av krigsorganisationen. Antalet fredsförband har ju med fredsutbildningen att göra, och inom försvarskommittén diskuterades möjligheterna att kunna rationalisera och förbättra utbildningen genom att enligt amerikanskt mönster draga ihop de närpliktiga till stora utbildningscentraler. Om ej byggnadsfrågan och lokalpatriotismen lade hinder i vägen för ett sådant system, skulle detta, även om det blev massdöd på regementen, vara rationellt ur försvarssynpunkt. Det vore sålunda synnerligen önskvärt, att ej lokala intressen finge lägga hinder i vägen för en sådan bortrationalisering av förband som riksdagen kan anse vara riktig med hänsyn till besparingar och med hänsyn till effektiv utbildning. Jag kan inte gilla dessa lokala aktioner, som redan nu sät-

Statsverkspropositionen.

tas i gång. Frågan om Gotlandsförbanden får väl emellertid bedömas även ur annan synpunkt.

På en punkt instämmer jag emellertid i den kritik, som riktats mot försvarskommittén. Det gäller kritiken mot den av kommittén föreslagna, alltför traditionsbundna organisationen. Det är just mot detta, som även jag har riktat min kritik i mitt särskilda yttrande. Jag är mycket belåten med att såväl herrarna Andersson som herrar Hagberg och Silverberg uttalat sig för mera lokalt arméförsvar, vilken linje jag tog upp i kommittén och kanske mer än någon annan förfäktade. Då denna linje även har beaktats i sådana organisationer som bl. a. Landsorganisationen och Lantbruksförbundet, synes det mig finnas anledning, att försvarsministern med intresse tar upp detta i sin proposition.

Jag beklagar å andra sidan, att man inte i kommittén löst avvägningsfrågan mellan de olika vapenslagen. Detta berodde väl främst på att de militära sakkunniga inte ville bli osams i kommittén. I mitt särskilda yttrande anför jag emellertid, att jag i likhet med överbefälhavaren anser, att det icke är möjligt att inom en begränsad kostnadsram tillgodose alla i och för sig motiverade krav, utan att man måste koncentrera sig på de effektivaste. Jag vill alltså gå radikallare vägar än majoriteten, och hade överste Kleen och andra likasinnade kritiker läst mitt yttrande, skulle de ha funnit, att det inom kommittén hävdats liknande synpunkter som de som förts fram i olika tidningar och tidskrifter. Jag hoppas emellertid, att överbefälhavaren lika frejdigt som i de till kommittén överlämnade lägre kostnadsalternativen skall yttra sig på ett sätt, som är till gagn för fortsatt behandling av försvarskommitténs 810-miljonersalternativ.

Det är självklart, att officerarna, som ha ett brinnande intresse för sitt kall, vilja göra krigsmakten så effektiv som möjligt. Erfarenheten borde emellertid ha lärt, att man även har att taga hänsyn till andra spörsmål än de rent militära och icke minst till den kostnadsram som det finns riksdagsmajoritet för. När

det säkerligen icke finns några möjligheter att få majoritet för en nämnvärt högre kostnadsram än den föreslagna, borde ansträngningarna riktas på att få fram förslag som ge försvaret den största effekten inom denna ram. En sådan diskussion är befruktande, och det är denna diskussion som jag hade hoppats kunna stimulera genom de radikallare synpunkter, som återfinnas i mitt särskilda yttrande.

Jag hoppas alltså, herr talman, på fortsatt samförstånd i försvarsfrågan — i denna önskan innesluter jag även högerpartiet — och att vi vid årets riksdag skola kunna besluta om en ny försvarsorganisation, som skänker större effekt än den nuvarande, vilken aldrig hann bli färdig och nu håller på att raseras.

Herr DOMÖ (kort genmäle): Herr talman! Herr von Heland har i sin omsorg om högerpartiet förmanat oss att inte söka gå till storms mot försvarskommitténs förslag. Jag uttalade på förmiddagen just den förhoppningen, att det inte skulle behöva komma till en stor strid i försvarsfrågan, och jag uttryckte min glädje över att samtliga i kommittén deltagande partier hade intagit en i stort sett positiv ställning till försvaret. Men det är väl ganska självfallet, att en så stor fråga som den kan i vissa låt mig säga detaljer eller avsnitt bedömas olika. Jag behöver ju bara hänvisa till den mångfald av reservationer som bilagts kommitténs förslag. Herr von Heland är visserligen inte själv reservant, tror jag, men han har ju ett eget yttrande och har framfört egna uppfattningar. Varför skola vi inte där kunna förfäkta vår egen mening om vad som i det eller det hänseendet är det lämpligaste? Jag tar upp en sådan fråga som exempelvis kategoriklyvningen. Det är väl ganska naturligt, att den kan bli föremål för delade meningar. Jag har kommit till den uppfattningen, att läget i världen tyvärr är sådant, att det nu framför allt är angeläget att inte försvaga vår försvarsmakt, utan hålla den så stark som möjligt. Detta, herr talman, är orsaken till att

Statsverkspropositionen.

vi för vår del måste anmäla betänkligheter i vissa avseenden mot försvarskommitténs förslag.

Herr von Heland kallade mig — jag trodde först att det var ett misstag, men sedan kom det fram från honom själv, att det var i viss mån medvetet — »statsrådet» Domö. Han förmenade, att han hade råkat göra det, därför att han trodde, att jag så gärna ville bli det. Jag har rätt lång tids erfarenhet av det arbetet — och alltför stor kännedom om det, för att trängta åter till det — och jag väddar till kammarens ledamöter att avgöra, om det är herr von Heland eller jag som mest trängtar till statsrådsbänken.

Herr VON HELAND (kort genmäle): Herr talman! Jag misstänker, att herr Domö förstod, att mitt lilla tal om statsråd var en missägning som jag försökte ändra till ett skämt. Jag tycker alltså, att det var onödigt av honom att vara elak. Men herr Domö och jag ha ju tidigare varit elaka mot varandra här i kammaren, så var så god, herr Domö! Jag skall i dag inte ge igen.

Den inställning till försvarsfrågan, som kom fram i herr Domös sista anförande, gladdde mig. Är det så, att högern blott vill ha ryggen fri för att i detaljer komma med ändringsyrkanden, är det bara bra, ty det är väl ingen här i kammaren som inte önskar få det bästa förslaget inom en viss kostnadsram. Gäller det exempelvis den där kategoriklyvningen, som även jag har berört i mitt särskilda yttrande — alltså de 700 mannar om året, tillhörande grupp 2, som inte skola vapenutbildas — är jag överens med högerpartiet på den punkten. Jag var emellertid rädd för att högern ville tvista om det som är det väsentliga inom riksdagen, nämligen kostnadsramen och exempelvis övningstiden. Det är två sådana punkter som äro mycket känsliga och som man alltså bör söka nå samförstånd om, och efter herr Domös anförande här utgår jag från att högerpartiet vid årets riksdag kommer att försöka nå samförstånd även på de punkterna.

Herr NORDENSON: Herr talman! När politiskt intresserade medborgare i dessa dagar slå sig ned för att studera budgetförslaget, är det särskilt två frågor som de vilja ha svar på. Den ena frågan är: hur ha vi kommit i det nuvarande läget? Den andra frågan är: hur skola vi kunna komma ur det? Det är emellertid ganska svårt att finna ett adekvat svar på dessa frågor, inte minst därför att den framlagda budgeten, såsom här redan har påpekats, erbjuder en utomordentligt svårsmält läsning. Det fordras stor träning för att kunna följa finansministern och nationalekonomerna i deras bollande med siffror, hypoteser och antaganden. Vi måste nog konstatera, att budgetförslagen alltmer tendera att bli en bok för de kallade, utvalda och invigda. Det är enligt min mening angeläget, att det här om möjligt åstadkommes en förenkling.

För att återgå till de båda frågorna, som man ställer sig vid läsningen av budgetförslaget, är det viktigt att försöka få svar på dem. Den första frågan, hur ha vi kommit i detta läge, behöva vi ha besvarad för att kunna få svar på den andra, hur skola vi kunna komma ur det. Det har givits flera svar här i dag. Jag skall stanna vid det anförande som har hållits av herr finansministern.

Herr Wigforss framhöll, att man inte kan säga, att vårt läge är så dåligt som det har gjorts gällande i diskussionen. Han underströk vidare kraftigt, hur litet statsmakterna förmå på detta område, och hävdade att utvecklingen måste anses vara beroende av krafter, över vilka vi icke råda. Utvecklingen skulle således, som det numera ofta säges, vara ödesbestämd.

Jag ger herr finansministern rätt i att vårt läge icke är sämre än vad det är på många andra håll. Men jag undrar, om detta är en riktig jämförelse. Vi böra enligt min mening i stället jämföra vårt läge nu med vårt läge, sådant det var när kriget upphörde, och se efter, hur andra länders utveckling har fortlupit under samma tidsperiod. Då måste vi nog säga oss, att man exempelvis i våra

Statsverkspropositionen.

närmaste grannländer, Danmark och Norge, har haft en relativt gynnsam utveckling. Detsamma gäller Holland. I Belgien har, såsom vi veta, utvecklingen varit mycket gynnsam, och i Schweiz ha förhållandena i varje fall inte försämrats. Skola vi vara uppriktiga mot oss själva, måste vi emellertid konstatera, att förhållandena här i Sverige i hög grad försämrats. Man kan då fråga sig, om det finns några särskilda omständigheter som ha drabbat oss men som inte ha drabbat andra länder. Jag kan inte finna, att så är fallet, och kan då icke se någon annan förklaring till läget än att det måste vara våra egna åtgärder och försummelse som ha bragt oss i den situation, vari vi nu befinna oss.

När jag hörde herr Wigforss tala om statsmakternas stora oförmåga att påverka utvecklingen, gjorde jag, liksom herr Bergvall, den reflexionen, att detta är andra toner än vad vi tidigare fått höra. Vi ha under de senaste åren fått höra många stolta uttalanden om hur betydelsefulla statsmakternas ingripanden voro mot depressionen på 1930-talet. Man har sagt, att det var de åtgärder, som de svenska statsmakterna då vidtogo — vilka i själva verket voro ganska begränsade och insattes mycket sent — som vände konjunkturen och hävde depressionen. Det är ganska märkligt, att statsmakternas förmåga att påverka utvecklingen nu skulle ha undergått en så radikal förändring under de gångna femton åren, att man nu från samma håll måste konstatera, att man knappast kan påverka utvecklingen alls, och det fastän vi ha samme finansminister.

Det är säkerligen ett mera realistiskt betraktelsesätt att säga, att vi *kunna* påverka utvecklingen, men att det gäller för oss att konstatera, vilka misstag vi ha begått, och försöka rätta till dem. Man kan då fråga sig, om vi ha gjort några enstaka större missgrepp eller om det varit en genomgående systematisk felinriktning av vår politik. Jag tror att man faktiskt kan spåra en viss genomgående tendens i vår politik efter kri-

get, som har bidragit till det tillstånd, i vilket vi ha kommit. Det är helt enkelt den isolationistiska tendens som har gjort sig gällande. Vi ha alltför mycket intalat oss, vi skulle kunna isolera oss från den övriga världen, fortsätta och ytterligare utveckla vår välfärds politik och skapa en välfärdsö mitt i det av kriget sargade och härjade Europa. Det är en tankegång som, synes det mig, hela vägen har gått igenom i våra åtgärder. Jag ber att få belysa detta med några exempel.

När Myrdalskommissionen skulle planera för förhållandena efter kriget, inriktade man sig framför allt på att lösa problemet, hur man skulle kunna möta en väntad stor arbetslöshet. Diskussionen om de stora ekonomiska problemen och relationerna till utlandet fingo träda i bakgrunden, trots att detta flera gånger påtalades av en del medlemmar av kommissionen. Även våra handelsavtal ha i hög grad fått sin betoning av våra inrikespolitiska förhållanden. Jag erinrar särskilt om ryssavtalet. Gentemot de invändningar, som gjordes mot detta avtal, framhölls det såsom främsta argument, att vi på detta sätt borde försäkra oss om möjlighet att avsätta våra varor vid en kommande kris. Denna synpunkt fick bli så dominerande, att man bortsåg från en mängd andra verkningar av avtalet som kunde väntas bli ogynnsamma.

Ta vi apprecieringen år 1946, motive-rades den i främsta rummet med att det hade uppstått en prisstegring i Amerika, och man ville hindra den att tränga in på vår marknad. Det blev det dominerande skälet för apprecieringen, och man bortsåg från de verkningar som denna måste få på våra relationer till utlandet. Man bortsåg tydligen från att man här vidtog en åtgärd som stod hårt i strid mot det program som i Bretton Woods-förslaget uppdragits för ekonomisk samverkan i världen. Där strävade man ju efter att rubbningar i valutorna i möjligaste grad skulle undvikas. Att det var omvårdnaden om prisnivån i vårt land, som var den utslagsgivande faktorn, framgår av den grad, i vilken

Statsverkspropositionen.

vi apprecierade. Man satte sig ned och räknade ut, hur stor prisstegringen i Amerika var. Man kom till att den var 14 procent. Då gjorde man apprecieringen exakt till 14 procent. Detta är dock rätt märkligt, ty det innebar att vi sänkte dollarkursen från 4:20 till 3:60. Det hade väl varit rimligt, om man vid en dylik appreciering hade stannat vid det gamla paritetsvärdet, 3:73, så att man så att säga hade ställt kronan i jämnbredd med dollarn. Nu gick man ytterligare ett steg längre ned, d. v. s. till 3:60. Därmed markerade man i själva verket, att man ansåg att kronan skulle stå ett trappsteg högre upp än till och med det stora världsmyntet dollarn. Det är klart, att vårt handlings sätt måste väcka stor förvåning, inte minst hos amerikanerna. När de sedan efter så pass kort tid fingo se vår stolta valuta smälta ned till ett ganska mjukt vax, är det naturligt, att detta i hög grad måste återverka på den prestige som vi till äventyrs kunna ha i främmande länder.

Går man till en sådan faktor som räntan, veta vi ju, att den konstanta räntenivå, som har hållits under dessa år, har motiverats med att man har velat undvika stegringar på hyresmarknaden. Räntan har emellertid betydelse på alla ekonomiska områden, och det är då egendomligt, att man har valt ut en enda sektor av samhällslivet och låtit önskemålen på det området ensamma få bli avgörande för den räntepolitik som man beslutat sig för att föra.

Samma förhållanden gälla för prisåterhållningen på våra träprodukter. Där var det också omsorgen om den inhemska prisnivån som dikterade regeringens handlande. Man ville undvika, att de stegrade priserna utomlands skulle slå igenom på den svenska trävarumarknaden. Därför höll man tillbaka priserna och hindrade företagen att på exportmarknaden ta ut de priser som de kunde. Detta hade den beklagliga effekten, att vi inte fingo in så mycket valutor som vi faktiskt skulle ha kunnat få, vilket vi nu få känna de tråkiga verkningarna av.

Alla dessa åtgärder tyda på att vi i

alltför hög grad ha ställt omsorgen om den inre välfärden, om de gynnsamma sociala förhållanden som vi ha uppnått, i förgrunden och låtit dessa hänsyn nästan ensamt bli avgörande för vår ekonomiska politik. Vi ha alltför mycket bortsett från de verkningar, som våra åtgärder kunde få i andra avseenden, inte minst i våra relationer till andra länder.

Nu säges det, att vi icke kunna påverka förhållandena. Jag kan då inte finna annat än att man här har gjort en betydande frontförändring. Man har tidigare handlat med utgångspunkt från en stark övertro på vårt oberoende av förhållandena i andra länder. Nu däremot har man hamnat i en defaitistisk tro på att vi äro helt beroende av förhållandena utanför vårt land. Det förhåller sig naturligtvis så att vi ha möjligheter att påverka förhållandena och utvecklingen, men att det självfallet är nödvändigt att ta hänsyn till hur utvecklingen förlöper i andra länder.

När det nu gäller för oss att komma ut ur det läge, vari vi råkat, måste vi framför allt ha ett program att uppställa för vår ekonomiska politik. Det har ju framkommit ett program från regeringens sida, och alternativ ha framlagts från olika håll. Det har emellertid inte varit möjligt att uppnå samling kring ett gemensamt program. På en punkt tycks det dock råda en viss enighet, nämligen därom, att det vore önskvärt, om vi i detta allvarliga läge kunde komma fram till *samverkan* mellan olika parter för att åstadkomma en rättelse på våra förhållanden. Jag delar den uppfattningen, att det vore önskvärt med en dylik samverkan, men jag tror att det är nödvändigt att göra klart för sig, att det föreligger allvarliga motsättningar i inställningen till problemen. Om jag nu här något ämnar uppehålla mig vid dessa motsättningar, så gör jag det inte därför att jag vill förhindra en samverkan, utan därför att jag tror, att om den skall leda till resultat, är det nödvändigt, att vi ha klart för oss, var de olika parterna stå.

Regeringen har vid flera tillfällen

Statsverkspropositionen.

gjort gällande, att det egentligen inte har framkommit något alternativ till dess förslag. Jag tycker nog, att regeringen därvidlag har alltför mycket nonchalerat de olika propäer som framförts. Jag erinrar särskilt om det förslag som i våras efter rundabordskonferensen framlades av ett antal näringsorganisationer. Det finns många punkter som äro gemensamma för detta och regeringens förslag. Men regeringen har också flera önskemål och krav som man från näringsorganisationernas sida icke kan acceptera. Regeringen vill utöva en hårdare priskontroll, genomföra utdelningsbegränsning och sterilisering och framför allt tillgripa skärpta regleringar. Näringslivet framlade såsom *förslag*, som borde tagas i övervägande, frågan om återinförande av en allmän omsättnings-skatt, uppskov med vissa reformer, räntestegring, en delvis lättad priskontroll och, eventuellt, åtgärder till tvångssparande. Det var inga kategoriska krav, utan förslag som man ansåg borde övervägas. Dessa förslag avvisades emellertid omedelbart och kategoriskt av regeringen. Jag minns att statsrådet Kock höll ett anförande samma dag som näringsorganisationerna framlade sitt förslag. Hon avvisade bestämt diskussion på de punkter som jag här omnämnt. Regeringen har därvidlag intagit en hård inställning, vilken, såvitt jag förstår, åter kommit till synes under hösten. Men det är inte bara inställningen till dessa olika projekt som skiljer oss åt, utan det finns en viss skillnad i hela grundtonen. Regeringen har uttryckligen sagt ifrån, att man vill undvika vissa åtgärder, medan man däremot är beredd att vidta ganska hårda åtgärder på övriga områden. Grundtonen i näringsorganisationernas program är, att vi böra använda *alla* medel, som stå till buds, och framför allt sådana som ha en mer allmän verkan. Det ena medlet, mena vi, kan inte ersätta det andra. Man kan inte undvara att åstadkomma en inkomstbegränsning och klara av det med en hård priskontroll; en räntestegring kan inte helt ersättas med kreditrestriktioner, frivilligt sparande med skatter o. s. v. Enligt vår

uppfattning ha de olika medlen också olika verkan. De rekommenderade medlen kunna dessutom i vissa fall medföra skadeverkningar, nämligen om de insättas alltför hårt. Det är därför angeläget, att de medel, som vi tillgripa, insättas *samtidigt, likformigt* och *i måttlig omfattning*. Just genom att sätta in dem *samtliga* och *på en gång* kan man slippa sätta in dem i alltför hård grad och undvika skadeverkningar som lätt följa med rigorösa ingripanden.

När diskussionen har höljat omkring de olika programmen har det — jag tror att det är i »Myten om vanstyret» — gjorts gällande, att avsikten med det program, som framlades från näringsorganisationerna, var att söka vältra över bördan på småfolket, samtidigt som man sökte skydda andra grupper. Här slog, sade man, regeringen vakt om småfolkets intressen, då den avvisade näringsorganisationernas förslag. Detta är emellertid icke en riktig skildring av våra avsikter. Man är från näringsorganisationernas sida fullt på det klara med att även det s. k. storfolket självfallet måste drabbas av åtgärderna. Skillnaden ligger nog däri, att vi anse att de rubbningar, som ha inträtt i det ekonomiska livet, äro så allvarliga, att åtgärder, som bara drabba en mindre grupp, låt vara att denna grupp i och för sig är bärkraftig, icke äro tillräckliga för att åstadkomma den önskvärda balansen. Rubbningarna i det ekonomiska livet äro så stora, att åtgärderna måste gripa djupare ned. De breda folklagren i vårt land utgöra dock den vida övervägande delen av befolkningen, och de penningbelopp, som de breda lagren omsätta, äro så vida övervägande, att även dessa befolkningsskikt måste påverkas av åtgärderna, om resultat skall kunna uppnås. Det är således på grund av att rubbningarna äro så djupgående nödvändigt att åtgärderna bli kraftiga och djupgående.

För att kunna åstadkomma samarbete behöver man enligt min uppfattning få en viss klarhet även på en annan punkt. Det gäller inställningen till restriktionssystemet. Enligt vår mening är det an-

Statsverkspropositionen.

geläget att försöka komma ifrån det nuvarande restriktionssystemet. Vi måste söka komma fram till en fri prisbildning på marknaden, där tillgång och efterfrågan på ett naturligt sätt bestämma marknadsläget. Vi ha med glädje konstaterat, att åtminstone en röst inom regeringen har gjort liknande uttalanden, men vi känna oss inte övertygade om att regeringen på den punkten är enig. Från andra håll ha vi fått höra, att de ingripanden, som nu göras i näringslivet, i själva verket äro att betrakta såsom landvinningar från de utgångspunkter som man där har, nämligen att man där strävar efter ett centraldirigerat näringsliv. På den punkten måste klarhet lämnas, ifall det skall kunna bli en samverkan. Jag hör inte till dem som tro, att restriktionerna omedelbart kunna slopas. Jag tror heller inte, att om restriktionerna handhas på ett olyckligt och tafatt sätt, så kommer det hela att leda till en katastrof, ur vilken sedan ett samhälle utan restriktioner plötsligt skulle uppstå såsom en fågel Fenix. Jag anser fastmer, att ett ogynnsamt restriktionssystem, som skötes på ett olyckligt sätt, bara kommer att skärpa stagnationen inom vårt näringsliv, så att vi komma att hamna i en farlig stelkramp. Vi måste i tid inse att successivt komma ifrån restriktionssystemet. Ett restriktionssystem's främsta mål skall vara att avskaffa sig självt.

Finansministern fann det anmärkningsvärt, att man från näringslivets håll beklagat, att importrestriktionerna inte införts på ett tidigare stadium. Han ansåg, att detta gav anledning till vissa reflexioner. Jag vill då säga, att den stora import, som har ägt rum under de senaste åren, i själva verket är ett utslag av den stora köpkraftsansvällningen. När folk inte i den utsträckning, som man önskat, kunnat få köpa varor, som producerats inom landet, och haft pengar till sitt förfogande, har man inriktat sin efterfrågan på importvaror. Därigenom har importen undergått denna väldiga ansvällning. Hade man med andra och helst allmänt verkande medel kunnat hämma denna köp-

kraftsansvällning, så hade detta enligt min mening varit den lyckligaste lösningen på problemet. Men då detta nu inte har skett, anser jag, att man blir tvungen att här liksom på andra områden tillgripa restriktioner. Då är det emellertid angeläget att restriktionerna tillgripas på ett tidigt stadium, medan vi ännu ha några valutor att ransonera, således innan våra resurser äro uttömda.

Herr Wigforss var också inne på lönefrågan. Han gjorde gällande, att stegringen av lönerna visserligen rent monetärt vore mycket kraftig, men att man, om jag förstod honom rätt, i själva verket inte skulle ha kommit längre än till en återhämnning av reallönerna år 1939. Jag vill då erinra om att Landsorganisationen har gjort en beräkning av lönenivån som publicerades i höstas. Enligt Landsorganisationens beräkningar uppgår lönestegringen inom industrien under åren 1939—1947 i genomsnitt för manliga arbetare till 75 procent och för kvinnliga arbetare till 89 procent. Tar man hänsyn till stegringen i levnads-kostnadsindex och omräknar lönestegringen med hänsyn därtill, kommer man till det resultatet, att det sedan år 1939 har inträtt en reallöneökning på 12 procent för manliga arbetare och 21 procent för kvinnliga. Det är naturligtvis ingenting att anmärka häremot, där-est vår produktivitet verkligen stegrats i lika hög grad, så att det finns en bärig grund för denna lönestegring. Om så inte är fallet, måste ju lönestegringen innebära en stark köpkraftsökning som inte motsvaras av tillräckliga kvantiteter varor.

Herr Wigforss talade om hur litet regeringen kan påverka utvecklingen. På en punkt ansåg han sig dock kunna göra gällande, att regeringen har en stark ställning. Den har nämligen, sade han, ett stort förtroende och kan utöva ett betydande inflytande på stora delar av de breda lagren i detta land. Jag ger på den punkten herr finansministern fullkomligt rätt. Jag delar till fullo hans uppfattning om att han har mycket stor auktoritet inom de breda lagren.

Statsverkspropositionen.

Jag har också vid upprepade tillfällen värdjat till honom, att han skulle begagna sig av sin utomordentligt stora auktoritet för att vända sig till arbetarna och hemställa till dem att i möjligaste mån hålla tillbaka sina krav. Detta hade ju varit i full överensstämmelse med det penningpolitiska program som vi en gång alla enades om, och det är icke utan förvåning som jag nödgas konstatera, att herr Wigforss har gått en annan väg. Jag kan inte komma ifrån, att herr Wigforss har använt sin stora auktoritet närmast i rakt motsatt riktning. Det är han, som kanske mer än någon annan har pekat på att han ansåg, att det fanns möjligheter till löneökningar. Man kan då inte förvåna sig över om svenska arbetare pressa upp sina krav, när de från ett så auktoritativt håll få en nära nog direkt anmaning att komma med skärpta lönekrav. Det är först på sistone som herr Wigforss har svängt på den punkten. Nu först förklarar han, att det inte finns utrymme för löneökningar. Men jag kan inte värja mig för den känslan, att hans uppmaningar till återhållsamhet inte ha varit lika energiska som hans tidigare uppträdande.

Vid tidigare tillfällen då frågan om relationen mellan lönerna och priser behandlats har jag då alltid mötts av den repliken, att det endast var enkla och primitiva arbetsgivarsynpunkter att vilja hålla nere lönerna. Jag skulle vilja vädja till mina ärade kamrater i kamraren att ett ögonblick försöka föreställa sig att även en annan synpunkt här kan ha varit ledande, nämligen den att problemet om relationen mellan köpkraft och priser är av en utomordentlig vikt, kanske t. o. m. det centrala problemet, då det gäller att uppehålla den samhällsekonomiska balansen. I den mån inkomststegringar äga rum, medan priserna hållas konstanta, få vi självfallet en ökad spänning mellan köpkraft och varutillgång och därmed också ökade svårigheter att komma tillbaka till ett läge med sådan balans mellan köpkraft och varutillgång, att prisbildningen kan släppas fri. Varje gång vi registrera en inkomstökning,

medan priserna fortfarande hållas nere, avlägsna vi oss från den tidpunkt, då vi kunna ge handeln fri och häva kontrollen. Det är därför att detta är ett av våra mest betydelsefulla problem, som jag anser att vi måste ägna det en alldeles särskild uppmärksamhet.

Det finns även en annan svårighet för det samarbete som skulle vara önskvärt. Jag erinrar om att statsministern, när vi i våra debatterade dessa frågor, ganska bestämt vinkade bort de alternativ som framkommit från olika håll. Man kunde inte undgå ett intryck av att det samarbete, vartill han också förklarade sig beredd, av regeringen egentligen kunde accepteras endast på regeringens egna villkor. Detta synes mig även ha kommit till uttryck i det stora anförande, som statsministern höll i höstas, där han visserligen förklarade samverkan önskvärd, men omedelbart därefter uttalade, att om ingen samverkan kunde komma till stånd, så var man på socialdemokratiskt håll beredd att kämpa en strid med arbetarrörelsens alla resurser. Benägenheten att gå motparten till mötes är inte särskilt framträdande.

Vi ha heller inte kunnat underlåta att ta intryck av händelserna i somras — jag tänker då på skatteförslaget. Det förslaget möttes ju av en utomordentligt kraftig kritik från olika instanser. Det hade varit att förvänta, att åtminstone några av dessa invändningar kunnat beaktas, men vi veta ju alla att förslaget genomfördes i oförändrat skick. Det måste ge oss i oppositionen den känslan, att regeringen sätter likhetstecken mellan samverkan och underkastelse, och då är det klart att det är mycket svårt att etablera samarbete.

När jag emellertid förklarar, att ett samarbete skulle vara önskvärt, så är det därför, att jag tror att vi inte bara stå inför problemet att nu rätta till vissa missgrepp som äro gjorda, utan sannolikt även ha att vänta ytterligare svårigheter. Det finns tecken på att den kris, som man så mycket har talat om, icke är alltför avlägsen. Men jag tror vi ha anledning göra klart för oss att

Statsverkspropositionen.

den kris, som härnäst kan väntas sätta in, får en annan karaktär än de som vi tidigare mött. Vi komma sannolikt att drabbas av arbetslöshet, men om det blir i så stor omfattning som vi fruktat, vill jag lämna därhän. Visserligen äro vi nu bättre rustade att skapa sysselsättning, men möjligheterna att göra det genom omflyttning av arbetskraft och skapande av nya sysselsättningar bli sannolikt mindre än förra gången, på grund av brist på vissa viktiga strategiska varor. Förra gången hade vi riklig tillgång och t. o. m. överskott på varor. Nu få vi räkna med en kris, där en del av de råvaror, som äro angelägna för oss, icke komma att stå till förfogande. Vi ha också anledning vänta oss att den kris, som härnäst träder in, blir karakteriserad av stort köpkraftsöverskott.

Vi få sålunda motse helt andra förhållanden än vi tidigare mött, och att bemästra en sådan kris blir ett annat problem än vi förberett oss för på ett tidigare stadium. Allt detta gör det angeläget att man verkligen ingående behandlar dessa problem.

Jag har vid flera tillfällen påtalat det oegentliga och otillfredsställande i att de stora ekonomiska frågorna behandlas i skilda sammanhang och av skilda instanser. Vi ha inte inom riksdagen något organ, som på ett kontinuerligt sätt följer de stora ekonomiska problemen. Behandlingen av de ekonomiska ärendena är ytterligt splittrad och sporadisk. Med hänsyn till detta har jag med mycket stor glädje konstaterat att man i det förslag till ändrade arbetsformer för riksdagen, som nyligen framlagts, tagit upp denna fråga och tänkt sig att bankoutskottet skulle i främsta rummet syssla med dessa allmänna ekonomiska problem. Problemet existerar emellertid dessförinnan, och jag skulle därför vilja ansluta mig till den tanke, som här framförts av herr Domö och som ligger helt i linje med mina tidigare funderingar, nämligen att man vid denna riksdag tillsatte ett särskilt utskott som fick kontinuerligt behandla dessa frågor.

Jag vill sluta med att understryka önskvärdheten av samverkan för att lösa dagens problem, men för att kunna komma till positiva resultat är det nödvändigt att regeringen visar en ökad förståelse och ett ökat tillmötesgående mot oppositionens förslag och önskemål.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**: Herr talman! Jag har uppehållit mig i andra kammaren och därför haft relativt små möjligheter att följa diskussionen i första kammaren under denna remissdebatt. Jag har nu med stort intresse lyssnat till herr Nordenssons anförande, som i motsats till det mesta som — kanske framför allt utanför dessa väggar — har sagts om regeringen och kampen mot inflationen uttryckte en allvarlig vilja till sakt Diskussion, en allvarlig vilja, som jag för min del gärna skall besvara med ett lika allvarligt menat försök till inlägg i debatten.

Innan jag gör det, skulle jag emellertid vilja säga ett par ord som svar på en fråga, som enligt ett referat, som kommit mig till handa, riktats av herr Elon Andersson till mig i min egenskap av det socialdemokratiska partiets ordförande. Enligt det referat, som stuckits i min hand, har herr Elon Andersson frågat om det socialdemokratiska partiets ställning till kommunisterna och där begärt ett otvetydigt och klarläggande besked, eftersom ett sådant hittills enligt hans mening skulle ha saknats. Jag kan inte besvara den frågan bättre än genom att meddela kammaren, att den socialdemokratiska partistyrelsen vid sitt sammanträde i går bl. a. behandlade ett förslag ifrån det kommunistiska partiet om samverkan vid 1948 års val och ett förslag om gemensamma förstamajdemonstrationer. I den socialdemokratiska partistyrelsen höjdes icke en röst för tillmötesgående av kommunisterna i något av dessa avseenden.

Det är ett klart besked, ett besked som jag också tillät mig att ge i förhand; jag tror det var redan den 3 november 1946, som jag förklarade att, såvitt jag

Statsverkspropositionen.

kunde bedöma det, den oro, som man på borgerligt håll låtsar sig hysa för en samverkan mellan de två partierna till vänster vid 1948 års val, är oberättigad. Partistyrelsen bekräftade, som sagt, denna min förmodan enhälligt.

Jag vill också, när man alltjämt även från så välinitierat håll som herr Elon Anderssons envisas att påstå att vi inte givit en klar deklaration om vårt ställningstagande till kommunisterna, läsa upp vad partiets sekreterare, Sven Andersson, har uttalat i en broschyr som är så auktoritativ som möjligt. I broschyren »Vår politik» skriver Sven Andersson: »Den som efter dessa och andra liknande uttalanden av ledande kommunister alltjämt tror att det kommunistiska partiet är ett parti, som accepterar svensk demokrati och parlamentarism, får skylla sig själv. Då det inte går att slå bryggor mellan demokrati och diktatur finns det inte heller någon möjlighet att förena två så diametralt motsatta ideologier som socialdemokratien och kommunismen företräder. Det måste ligga i hela arbetarklassens intresse att striden för frihet och socialism föres efter de beprövade linjer som fört fram arbetarrörelsen till dess nuvarande maktställning. Att inlåta sig på samarbete med ett parti som företräder fullständigt främmande principer om styrelseform och mänsklig samlevnad vore att ge avkall på vår rörelses viktigaste idéer. Och därtill är socialdemokratin inte beredd.»

Herr talman! Jag har velat så klart som möjligt upprepa det besked som jag lämnade första kammaren vid fjolårets remissdebatt, då jag avgav exakt lika bestämda deklarationer om det parti, vars ordförande jag har äran vara, och dess ställningstagande till de kommunistiska splittrarna på vänsterkanten.

Om jag sedan övergår till vad jag lyckats uppsnappa av den ekonomiska debatten här i första kammaren, så har jag funnit att både herr Bergvall och herr Nordenson givit ungefär följande skildring. Det socialdemokratiska partiet var — enligt sin egen uppfattning — inflytelserikt under 1930-talets arbets-

löshetskris. Då kunde man öva inflytande på den ekonomiska utvecklingen. Men nu har man blivit så anspråkslös. Nu säger man, att andra faktorer än de som en regering och ett parti kunna påverka, ha ställt oss i det läge, där vi befinna oss. Herr Bergvall ironiserade på ett för honom karakteristiskt och — jag måste bekänna det — mycket sympatiskt sätt över detta parti, som förr i tiden var ett missnöjets parti men som nu blivit närmast ett förnöjsamhetens parti, som accepterade förhållanden som det inte kunde göra någonting åt. Det tyckte han var vackert, blygsamt och klädsamt, även om han inte tyckte att det riktigt passade ihop med vissa av våra andra åthävor.

Herrar Bergvalls och Nordensons tolkning av våra uttalanden är nog inte alldeles riktig. Vi ha sagt så här. Om nuan tar vissa data, som belysa Sveriges ekonomiska läge, får man en mycket ljus bild av situationen. Det är här vår förnöjsamma sida visar sig. Vi äro glada över att vi ha stigande produktionsiffror — det är ju egentligen ganska förbluffande, hur starkt det svenska näringslivet har ökat sin produktivitet sedan 1939. Siffrorna finnas i statsverkspropositionen, och jag skall inte trötta med dem. Vi äro också glada över att det inte råder någon arbetslöshet, och vi äro glada över att prisutvecklingen trots alla spådomar i motsatt riktning har gått så gynnsamt som den gjort. Jag undrar, ärade oppositionsledamöter, om ni vid fjolårets remissdebatt, när ni talade om de väldiga farhågorna för en inflatorisk utveckling, verkligen trodde att prisstegringen den 19 januari 1948 inte skulle ha blivit större än den i dag har blivit.

Det är vår förnöjsamma sida, herr Bergvall. Men vi ha en annan också. Vi säga inte, att vi äro nöjda med den nuvarande situationen, ty alla dessa hälso-tecken få inte invagga vårt folk eller oss själva i den tron att det svenska samhällsmaskineriet är vid god hälsa. Det finns andra saker, som vi inte äro belåtna med. Vi befinna oss i en likviditetskris beträffande vår valuta. Vår han-

Statsverkspropositionen.

delsbalans med utlandet är långt ifrån tillfredsställande. Vi kunna konstatera ett köpkraftsoverskott, som under 1948 kommer att växa, och inför detta växande köpkraftsoverskott måste vi fråga oss, om inte nu allt det, som profeterades för 1947, kommer att bli verklighet. När oppositionen kommer med sin kritik, säga vi alltså inte att allt är väl beställt, utan vi säga, att vi gärna lyssna till kritiken, därför att riskerna för 1948 äro stora.

Men hur förhåller det sig då med påståendet att vi skylla allt på utländska förhållanden och inte såsom under 30-talets kris våga säga, att vi skola försöka för landet igenom krisen?

Ja, svårigheterna bero på de internationella förhållandena — det kan väl inte heller oppositionen komma ifrån. Vi kunna ju se, hur man i land efter land, där olika former av politik ha prövats, möter samma bekymmer, samma risker för en inflatorisk utveckling. Man möter dem t. o. m. i Amerika, t. o. m. i de sydamerikanska staterna, som icke ha varit med i kriget, som icke ha drabbats av den risk för allmän fattigdom som det måste medföra att ligga i ett fattigt Europa, som Sverige gör.

När herr Nordenson talade om orsakerna till att vi ha kommit i det nuvarande läget, nämnde han apprecieringen, räntepolitiken och andra ting. Ja, allt detta kan diskuteras. Men man kan ju också jämföra den svenska utvecklingen med exempelvis den kanadensiska. Gör man det, tror jag man kommer underfund med att här råda stora internationella sammanhang, som kunna te sig tämligen opåverkbara av de enskilda staternas eget handlande.

Svårigheterna ha alltså uppstått på grund av de internationella förhållandena. Dollarbristen, prisstegringsriskerna, allt detta beror på omständigheter som — det få vi väl vara överens om — äro följderna av världskriget. Men vad vi göra av dessa förutsättningar, det beror på oss själva. Vi äro alla inte blygsamma på den punkten. Vi ha ingenting emot att man konstaterar att vi ha råkat ut för svårigheter, som göra att vi få spänna våra krafter för att resa oss igen.

Om vi inte göra det, utan låta allting gå utan att ta ett krafttag, utan att ta ett initiativ, då sjunka vi ner i den allmänna fattigdomen. Det är precis, som om samhället hade råkat ut för en jordbävning eller en eldsvåda. Svårigheterna vållas av jordbävningen eller eldsvådan, men om man vill resa det ur ruinerna och höja välståndet igen, då får man inte acceptera situationen och säga att det är omöjligt att handla. Men man får utgå ifrån andra förutsättningar för sitt handlande än om dessa olyckor inte hade inträffat.

Det kan väl ändå inte vara svårt för oppositionen att se de sammanhang, som jag här har försökt att skildra.

Sedan komma vi in på den frågeställning, som herr Nordenson drog upp i sitt anförande: finns det någonting i vår hittills förda politik, som har gjort det svårare för oss att övervinna följderna av den här jordbävningen eller eldsvådan? Ha vi kanske, när allt kommer omkring, förbrukat för mycket av våra resurser på ett tidigare stadium, så att vår rörelsefrihet nu är väsentligt minskad? Det är en riktig frågeställning, och det är en frågeställning, som vi även på regeringens sida ha tagit upp. Vi svara utan vidare: det är klart att vi skulle ha varit i en annan position, om vi exempelvis hade drivit en försiktigare politik.

Jag skall ta ett exempel, som jag tog i andra kammaren men som där blev föremål för en missuppfattning som jag vill begagna tillfället för att rätta till. Jag sade i andra kammaren: samlingsregeringen beviljade krediter, framför allt till våra nordiska grannländer men även till vissa andra stater, som den 30 juni 1947 belöpte sig till 1 421 miljoner kronor. Därtill kommo gåvor till utlandet på 922 miljoner. För dessa två och en halv miljarder är icke denna regering ansvarig, men vi undandra oss icke den del av ansvaret som följer av att det socialdemokratiska partiet deltog i samlingsregeringen. Det är alldeles självklart, att om vi hade haft dessa två och en halv miljarder i vår valutareserv, då hade vi kunnat möta den internationella

Statsverkspropositionen.

krisens svårigheter med en betydande elasticitet och kunnat behålla vår rörelsefrihet mycket längre. Vi skulle haft större frihet att välja vilka varor vi ville köpa och med vilka länder vi ville handla.

Herr Ohlin svarade mig, att han inte riktigt förstod resonemanget, ty dessa krediter, som beviljades av samlingsregeringen, hade ju redan tagits i anspråk, när den stora utströmningen av valutor började. Men det betyder ju ingenting för mitt resonemang. Hade vi haft dessa två och en halv miljarder, hade vi uppenbarligen tålt en valutautströmning på ett helt annat sätt än vi gjorde, när vi inte hade dem. Jag hoppas ingen av kammarens ledamöter får den missuppfattningen att jag här har sagt, att det icke är bristen på balans i vår utrikeshandel som varit den primära anledningen till valutautströmningen. Att den primära anledningen till att valutorna strömmat ut var dessa krediter och dessa gåvor, har jag heller aldrig sagt. Jag har bara sagt, att vi skulle ha tålt utströmningen av valutor bättre, om vi hade haft dessa 2,5 miljarder.

Nu frågar jag: är det någon i den svenska riksdagen, som ångrar att vi på det sättet minskade vår rörelsefrihet? Jag tror det inte. Jag tror alla äro överens om att det var en riktig och klok politik att vi bidrogo till Europas rekonstruktion. Det var en klok politik, helt enkelt därför att den var det kraftigaste beviset för att vi förstodo det samband, som herrarna nu tyckas ha så lätt att glömma, sambandet mellan vårt välstånd och Europas välstånd.

Jag tog ett annat exempel i andra kammaren. Jag sade, att vår investeringsverksamhet uppenbarligen har inneburet att vi ha minskat vår rörelsefrihet. Vi ha köpt en massa maskiner, vi ha byggt fastigheter och vi ha byggt fabriker. För att göra allt detta ha vi fått växla hundratals och åter hundratals miljoner ur vår valutareserv mot kol, armeringsjärn och maskiner ifrån utlandet. Om vi inte hade drivit denna investeringsverksamhet så hårt som vi gjorde, så skulle vi i dag haft färre bo-

städer, färre maskiner och färre fabriker, men vi hade haft ytterligare, låt oss säga, en halv miljard i vår valutareserv.

Om det är en klok eller en dåraktig politik att ha gjort på det här sättet, kan i dag varken herr Nordenson eller herr Bergvall ge ett besked om, ty för den frågans besvarande blir den kommande utvecklingen helt och hållet avgörande. Om det finns en marknad för de varor, som maskinerna skola producera, och vi till relativt höga priser kunna sälja det som vår utbyggda produktionsapparat kommer att vräka ut, när dessa maskiner komma i funktion, ja, då var det klokt att förvandla valutorna till dessa fasta inventarier. Men om vi gå mot en allmän ekonomisk kris och man inte kan få sälja de ting, som det svenska näringslivet skall producera, då hade det varit mycket bättre att ha guld- och dollarreserven kvar, och då var det en oklok politik.

Men oavsett om det var en klok eller en oklok politik att på detta sätt förvandla en del av vår valutareserv till maskiner och byggnader, kunna vi vara alldeles överens om att denna förvandlingsakt har minskat vår rörelsefrihet. Så länge vi ha dollarvaluta i riksbanken, kunna vi köpa vad vi vilja: apelsiner, kaffe, jordbruksmaskiner och annat som Sverige behöver. Men i det ögonblick, då vi ha gjort vårt val och förvandlat vår rörliga reserv i riksbanken till en fast tillgång i det svenska näringslivet, är valfriheten borta. Vår rörelsefrihet har uppenbarligen minskats. Och om vi ha kommit till botten och inte längre kunna hålla på att förvandla valutareserven till nya fastigheter och till nya maskiner, då äro vi i ett läge, där vi få säga: »Det må vara en klok eller dåraktig politik som är förd; nu kunna vi inte gå längre, ty vi kunna inte köpa mer än vi kunna betala.» Jag tror att det är nödvändigt att man gör klart för sig dessa ytterligt elementära sammanhang, innan man ger sig in på de mera subtila ting, som herr Nordenson tog upp i sitt anförande.

Herr Nordenson talade inte om dessa

Statsverkspropositionen.

ting. Han talade i stället om andra saker, om vår isolerade politik, apprecieringen av vår valuta, räntepolitiken och prispolitiken. Allt detta kunna vi säkerligen diskutera i lugn och ro. Det har naturligtvis sin betydelse, men jämfört med de två stora ting, som jag har resonerat om, kunna dessa saker inte nämnvärt — kanske med ett par tiotal miljoner kronor — påverka vår valuta-reserv.

Det är ytterligare en sak som jag gärna skulle vilja fästa uppmärksamheten på. Vi ha, som jag nyss erinrade om, investerat mycket under efterkrigstiden, men vi ha samtidigt försökt att höja levnadsstandarden för stora grupper i vårt land. Jag skulle vilja fråga företrädarna för oppositionen, om ni inte ha varit med om allt detta, de stora sociala reformerna, skattesänkningarna och, i allt väsentligt, bostadspolitikens utformning, om ni inte i själva verket ha accepterat den förda lönepolitiken och om ni inte, när allt kommer omkring, även ha varit med om inkomststegringarna för våra jordbrukare. Där ha vi en ny orsakskedja av mycket större betydelse än praktiskt taget alla de ting som herr Nordenson ville föra fram i blickfältet.

Min uppfattning är helt enkelt den, att vi ha gjort ett försök att både bygga för framtiden genom investeringarna och att leva för nuet genom standardhöjningarna. Båda dessa saker ha minskat marginalerna. Hade allting gått normalt och tillfrisknandet ute i Europa hade gått steg för steg på det sätt som vi hoppats, hade kanske denna expansiva politik icke medfört några risker. Men nu, när vi mötts av den olyckliga internationella utvecklingen, har den expansiva politik, som vi alla varit med om och som vi alla bära gemensamt ansvar för, minskat säkerhetsmarginalerna. När vi nu skola möta krisens svårigheter, måste vi därför säga oss: »Vi få skära ned både investeringarna och konsumtionen.»

Nu ha herr Nordenson och i någon mån herr Bergvall men i ännu större utsträckning herrar Mannerskantz och

von Heland undvikit en diskussion om det som jag tror är det väsentliga, nämligen denna expansiva politik som vi varit överens om. Man har i stället sagt, att den socialdemokratiska regeringen har ingripit produktionshämmande genom en massa olika ransoneringar och regleringar. De ha inte sagt så ordagrant, men jag föreställer mig att den tankegång, som legat bakom dessa resonemang, har varit den, att när vi accepterade en expansiv socialpolitik, en liberal skattepolitik och dessa krediter och allt det övriga, gjorde vi det i den föreställningen, att näringslivets produktivitet skulle komma att ökas och att det därför inte skulle finnas några risker för oss. Men nu, säger man, har den här regeringen snört in näringslivet i en tvångströja och pressar därigenom tillbaka produktiviteten och förstör förutsättningarna för den expansiva politik, som vi annars gärna skulle ha varit med om.

Herr Mannerskantz gav, herr talman, en snabbkurs i marxistisk teori, som nog med fördel skulle kunna göras till föremål för en analys av en skarpsinnigare marxist än jag är. Jag tror emellertid att herr Mannerskantz' analys av marxismen innehöll ett riktigt påpekande. Han sade, att flertalet förstår ingenting av den. Det gav hans anförande ett starkt intryck av.

Han trodde att den regering, som nu sitter, är så behärskad av marxistiskt tänkande, att det är därför den centraldirigerar, inför ransoneringar och experimenterar med näringslivet. Det skulle, herr Mannerskantz, ha varit rätt roligt att få några exempel på det där experimenterandet med näringslivet. Jag har letat i mitt minne efter vad det är för socialistiska experiment som vi ha gjort under den tid vi ha suttit i regeringsställning. Vi ha byggt ut Norrbottens järnverk med kraftigt understöd av folkpartiets ledare herr Bertil Ohlin. Vi övertogo de privata järnvägarna, varvid principförslaget lades fram av den förre folkpartiledaren herr Andersson i Rasjön. Vi ha byggt ut en del ersättningsindustrier med stöd av exempelvis

Statsverkspropositionen.

den dåvarande bränsleministern, högerledaren herr Domö. Jag kan inte komma ihåg att våra marxistiska teorier ha tvingat fram ett socialistiskt handlande i andra än dessa fall, och där ha vi väl ändå en rätt god borgen av sådana som inte hämtat sitt vetande ur Marx' analyser av samhället. Om det svenska näringslivet är så dåligt underrättat, att det tror att den nu sittande regeringen har begagnat tiden till marxistiskt inspirerade experiment med näringslivet, då känner jag inte det svenska näringslivet rätt, ty dess företrädare bruka eljest ta reda på fakta, innan de yttra sig.

Men det är kanske *utredningarna* som ha irriterat. Jag skall inte ge mig in på någon närmare diskussion om dessa utredningar, förrän jag har fått reda på om de äro det stora oroselementet. Av de två viktigaste utredningar, som den socialdemokratiska regeringen har tillsatt, behandlar den ena frågan om näringslivets lokalisering. Den har mötts av sympatier åtminstone i folkpartipress, och jag skulle också tro av framskjutna bondeförbundare. Det måste ju ändå ligga så till, att man i vårt land med en sjunkande produktiv befolkning kan ha anledning att undersöka, hur man skall använda landets produktiva resurser. Det kan väl inte ligga något konstigt däri. I varje fall tror jag inte man kan säga att den utredningen är särskilt marxistiskt inspirerad.

Den andra stora och betydelsefulla utredning, som pågår, gäller elektricitetsindustrin. Där bränns det kanskelitet mera, men jag vill erinra om huru som bondeförbundets representanter — åtminstone flera av dem — mycket ivrigt anslöto sig till samma ståndpunkt som vi och sade, att elförsörjningen i vårt land är en angelägenhet som samhället på ett eller annat sätt bör intressera sig för.

Sedan ha vi bankutredningen och försäkringsutredningen. Jag kan inte föreställa mig, att jag tar fel, om jag säger att intresset för ett ökat samhälleligt inflytande över bankerna och försäkringsbolagen, dessa väldiga företag, icke är

koncentrerat till vare sig det socialdemokratiska eller det kommunistiska partiet utan är till finnandes hos stora grupper av dem som för närvarande anse sig vara borgerliga.

Jag vågar påstå, att de utredningar, som pågå, icke kunna sägas ha befordrat oron inom det svenska näringslivet. Däremot ha naturligtvis både herr von Heland och herr Mannerskantz rätt i att ransoneringar inte äro någonting som stimulerar företagsamheten. Men varför ransonera vi? Det sker faktiskt inte av den anledningen, att vi tycka att det är så trevligt att ransonera. Vi äro fullt på det klara med att ransoneringar och regleringar äro ett otyg, som minskar företagarnas arbetsglädje och som vi därför gärna skulle vilja avskaffa så fort som möjligt. Men det är ju bristen på förnödenheter som framtvingar ransoneringarna. Man kan exempelvis inte klara elkraftsbristen utan att ransonera. Om vi inte gjorde det, skulle produktionen lamslös i mycket större utsträckning än genom ransoneringen. Detta tror jag är så självklart, att vi kunna lämna den saken. Jag vill bara göra den deklarationen — eftersom herr Nordenson liksom begärde det — att det i regeringen inte finns några delade meningar om att bristransoneringar och bristregleringar icke skola vara kvar en enda dag längre än vad som är oundgängligen nödvändigt. Om några ha väl vi visat, att vi förstå att näringslivet behöver rörelsefrihet. Om vi tänka på investeringskontrollen, är det klart att det var ett visst lättsinne, när vi så länge låto stora områden av investeringsverksamheten vara utan någon kontroll från samhällets sida. Landsbygdens byggnadsverksamhet, som tar en så stor andel av våra produktiva resurser i anspråk, låg när det gällde bostadsbyggandet i allt väsentligt utanför den statliga kontrollen. Detsamma gällde de s. k. tremansbyggena. Det är givet, att om vi hade haft en regering, som gärna skulle — med bortseende från frihetsynpunkten — tillgripa ransoneringar och regleringar, skulle den icke ha tagit de risker som vi gjorde, när vi låto

Statsverkspropositionen.

småbyggena och landsbygdens byggnadsverksamhet vara fria i så stor utsträckning som vi gjorde. Detsamma gäller importregleringarna. Vi uppskötö dem ju så länge det över huvud taget var möjligt, för att låta handelns folk känna att vi icke ville ingripa, förrän det var oundgängligen nödvändigt.

Herr Bergvall gjorde, om jag fattade honom rätt, ett egendomligt uttalande om att vi hade bort ingripa tidigare med importregleringarna än vi gjorde. Herr Bergvall saknar ju inte kontakt med bankofullmäktige. Deras förslag förelåg den 12 mars 1947, och den 14 i samma månad fattade regeringen sitt beslut. 48 timmar efter det bankofullmäktige vaknat var regeringen färdig med sitt ställningstagande. Snabbare lär det inte kunna gå.

Jag skulle, när vi diskutera ransonerings- och regleringarna, vilja säga: om ni inte tro på min försäkran att det är bristsituationen som framtvingar ransonerings- och regleringsåtgärderna, tror jag att ni skulle ha mycket att lära av exempelvis president Trumans deklaration till den amerikanska kongressen i november i fjol. I Amerika, detta väldiga land med sin oerhörda produktionsapparat, brottas man med samma avvägningsproblem som vi ha att brottas med. Hur skall man kunna förena kravet på hushållning med nationens resurser med det lika berättigade kravet på frihet för näringsliv och frihet för medborgarna? I Amerika har man gjort ett försök att släppa priserna fria och slopa ransonerings- och regleringarna. Truman har funnit att det försöket inte har slagit väl ut. Truman föreslår nu införande av prisstopp och vissa regleringar och ransonerings- och regleringar. Han säger bl. a. i sitt budskap, att »antiinflationsprogrammets andra del innebär att man vill försäkra sig om det mest effektiva bruket av sparsamt förekommande varor och att man vill leda varuströmmen så, att det inflatoriska trycket lättas». Enligt Trumans mening är en lösning nödvändig som bemyndigar till en fördelning av sådana knappa varor, som fundamentalt påverka levnadskostnaderna eller den

industriella produktionen. Inom dessa begränsade områden är därför också kontroll av nöden. Befogenheten att fördela transporttjänsterna borde ökas, och därtill borde den redan förekommande exportkontrollen fortsättas och stärkas. Oskäligen exportprofiter måste förhindras o. s. v. Jag skulle kunna fortsätta. Jag tror att Trumans budskap är ett svar på praktiskt taget allt det som här anförts om det ransonerings- och regleringsraseri, som har gripit den nu sittande regeringen. Sedan är det en annan sak, att det ligger någonting i att vi svenskar skola taga oss i akt, ty vi ha ett perfektraseri i kroppen, som socialministern en gång har uttryckt det. Allting skall göras så exakt. Det medför risker för att även i och för sig nödvändiga saker kunna få en onödigt tung utformning. Om det är detta man opponerar sig emot, skola vi gärna vara med, såvida det inte göres till en principfråga, där man å ena sidan talar om ett socialistiskt regleringsraseri och å andra sidan om de borgerliga frihetsprinciperna. Om alla bara erkänna, att det här är ett avvägningsproblem, som vi skola ta ställning till, och att det är den praktiska utformningen av detta avvägningsproblem saken gäller, tror jag nog att vi skulle kunna hjälpas åt att komma till rätta därmed.

Jag skall inte här upprepa vad jag sade i andra kammaren rörande mina försök att åstadkomma en avspänning i den politiska striden. Jag vill bara här säga, att försöken från regeringens sida gjordes från den utgångspunkten, att det här föreläge ett avvägningsproblem, där företrädare för olika intressen skulle ha nytta av att vara med vid avvägningen. När jag här lyssnar till exempelvis herrar Heiding, von Heland och Wahlund och hör dem föra fram landsbygdens synpunkter, säger jag mig: ja, i långa stycken ha de ju rätt. De ha rätt i att här borde man försöka att få till stånd en annan avvägning. Men så fort man har tänkt det, säger man sig: om vi nu skola göra dem till viljes och göra en annan avvägning, måste vi ta från andra det vi ge dem. Vi kunna inte komma

Statsverkspropositionen.

ifrån, att det här gäller en avvägning mellan olika intressegrupper och mellan olika samhällsgrupper. Jag tillåter mig att fråga framför allt bondeförbundets representanter: hade det inte varit rimligt att bondeförbundet, när ni nu föra fram dessa synpunkter, som i och för sig äro så berättigade, hade accepterat inviten till en samverkan, där ni hade fått vara med att göra den avvägning, varvid olika samhällsgruppers intressen skola slipas emot varandra? Jag tror att de hade varit en väg till politiskt inflytande, som landets jordbrukare skulle ha förstått bättre än den något egendomliga demonstrationspolitik, som ni nu ha hamnat i.

Jag vill sluta, herr talman, med att beröra herr Nordensons analys av förutsättningarna för en samverkan. Han sade att den viktigaste förutsättningen är att regeringen slutar att diktera och i stället verkligen vill resonera, och han tog såsom ett exempel på, att vi inte äro höjda för resonemang, utan hellre diktera, slutorden imitt anförande i Konserthuset. Men, herr Nordenson, dem har herr Nordenson fått återgivna alldeles felaktigt. Han sade, att jag förklarar, att vi äro villiga till samverkan, men blir det inte samverkan, så skola vi ta en strid med arbetarrörelsens alla resurser. Det har jag inte sagt. Vad jag sade var i stället, att vi äro villiga till samverkan, men om man som villkor för denna samverkan vill tvinga oss att driva en politik, som på de svagaste elementen i samhället vältrar över att ensamma bära krisens bördor, då ämna vi ta en strid med arbetarrörelsens alla resurser. Inte har väl herr Nordenson i sin politiska gärning gjort sig till talesman för en politik som innebär, att han vill försöka vältra över krisens bördor på de svagaste i samhället?

Herr BERGWALL (kort genmäle): Herr talman! För ett kort genmäle har man ju bara tre minuter på sig, och jag måste därför inskränka mig till att göra en fråga och några påpekanden.

Herr statsministern underströk med

yttersta eftertryck och med stor välta- lighet, att den krissituation, i vilken vi råkat, beror på de internationella förhållandenas utveckling; vi måste naturligtvis anpassa vår politik efter denna, sade han, men det var i alla fall den som var roten och upphovet och anledningen till det onda.

I anledning av detta uttalande skulle jag vilja göra en enda fråga: vill inte hans excellens herr statsministern ge oss en liten redogörelse för hur det nu existerande köpkraftsoverskottet, vars verkningar vi frukta ganska allvarligt, har uppkommit? Ger han oss den redogörelsen här i dag eller i morgon, så tror jag att han, sedan han har avlevererat den, i någon mån själv måste modifiera sitt påstående.

När jag hörde, med vilket eftertryck han betonade att regeringen inte har vidtagit några åtgärder, som kunna rubriceras som socialistisk politik, hur han avsvor sig nästan allt ansvar i den vägen, kunde jag inte frigöra mig från en känsla av att vad som stundar i höst i någon mån bidrager till att fjärma hans excellens herr statsministern från hans gamla socialistiska tro. Hans kärlek till näringslivets frihet var utomordentligt stor, och det var denna kärlek som hade föranlett honom och regeringen att så länge skjuta på investeringsbegränsningen och importkontrollen. Ja, det är möjligt att det var en sådan kärlek som var orsaken. Jag kan bara säga, att den kärlek han har hängivit sig åt har burit ur näringslivets synpunkt tråkiga frukter, ty den har lett till den nu införda, utomordentligt hårda, mycket besvärande investeringsbegränsningen och till den icke mindre, utan ännu mera besvärande, utomordentligt hårda importkontrollen.

I sitt anförande frågade statsministern också med mycket starkt eftertryck: kunna herrarna ärligt säga, att ni, när vi stodo här och diskuterade i fjolårets remissdebatt, väntade att prisstegringen under det år, som nu har gått till ända, skulle bli så liten som den nu faktiskt har blivit? Jag skall inte diskutera hur stor prisstegringen verk-

Statsverkspropositionen.

ligen har blivit; jag lämnar därhän hur mycket av den verkliga prisstegringen som har redovisats såsom prisstegring. Men à la bonne heure, jag är beredd att medge, att prisstegringen kanske blivit mindre än jag för min del befarade. Under detta år har det emellertid hänt någonting annat, som jag inte väntade mig, nämligen att regeringen utan att göra någonting åt saken lät oss göra av med nära nog hela vår valutareserv. Det är klart, att när man gick till väga på det sättet kunde man slippa undan med mindre prisstegring än som eljest skulle ha varit ofrånkomligt.

Herr HOLMBÄCK: Herr talman! När jag begärde ordet var det inte min avsikt att försöka göra något inlägg i debatten om de stora finansiella problem, som här ha behandlats, alltså problemen om utgifter och skatter, om valutaläget och utrikeshandeln och om inflationen. Dessa frågor ha nu behandlats från skilda håll och sist av hans excellens statsministern. Det är bara den kommunistiske ledaren, som ännu inte har varit uppe, men han kommer att yttra sig efter mig, som jag skulle förmoda inte förrän i morgon. Jag skall därför endast med några minuter förlänga debatten om de olika spörsmål som jag här har nämnt.

När hans excellens herr statsministern bemötte herr Bergvall, så var det en punkt han inte tog upp. Herr Bergvall hade bland annat sagt, att statsministern hade uttalat att det socialdemokratiska partiet åren 1932 och 1933 genom sina åtgöranden lyckades bemästra den kommande krisen. Vad herr Bergvall då syftade på var, skulle jag förmoda, herr statsministerns tal i Konserthuset. Statsministern bemötte inte vad herr Bergvall sade, nämligen att denna kris redan mycket väsentligt hade mildrats då den socialdemokratiska regeringens åtgärder kunde sättas in. Hans excellens erinrar sig kanske en socialdemokratisk broschyr från år 1936, som hette »Regeringen som gick». I denna broschyr var den tidpunkt, då den socialdemokratiska regeringen tillträdde, utmärkt på en kur-

va som antydde depressionens och framstegens gång i Sverige i fråga om industriproduktionen. Vid den tidpunkten, då den socialdemokratiska regeringen trädde till, hade faktiskt enligt den kurvan depressionen redan börjat lätta, och den hade lättat utomordentligt mycket då den socialdemokratiska regeringens åtgärder, som måste uppskjutas ungefär ett år på grund av byggnadskonflikten, kunde börja verka. Jag säger detta därför, herr talman, att jag är den ende som är kvar i riksdagen av den regering, som hade ansvaret före den Hanssonska regeringen av år 1932. Jag tror därför, att det är riktigt av mig att påpeka det historiska förhållande som jag här har berört.

En bland orsakerna till det läge, i vilket vi för närvarande stå, är uppenbarligen att vi under de sista åren varit för optimistiska. Då vi här röstade för den sociallagstiftning, som under de sista åren beslutats och som vi väl alla ha varit anhängare av — några principiella skiljelinjer i detta hänseende torde väl icke finnas — ha vi trott på en välståndsutveckling i det svenska samhället, vilken skulle innebära, att den reala nationalinkomsten alltid skulle öka med ett visst belopp från det ena året till det andra. Vi ha så att säga dragit en växel på framtiden. När det inte har gått som vi hoppats därvidlag, utan svårigheterna ha tornat upp sig framför oss, befinna vi oss i ett läge, i vilket vi nästan kunna säga att vi sakna marginal. Vi måste tillgripa skatter av en höjd, som utomordentligt många betrakta som orimlig, och vi måste ge oss in på konsumtionsskatternas mark, trots att vi anse att konsumtionsskatter av sådan natur som bensinskattens ha en olämplig inverkan genom sin allmänt prisförhöjande natur. Jag förbiser naturligtvis inte att vi göra detta för att skapa ett budgetöverskott, men själva faktum står ändå kvar. Vid en depression, som kan komma, kunna vi få det utomordentligt svårt att få det att gå ihop.

Den lärdom, som jag för min del anser att vi böra taga härav, är att vi i framtiden icke böra handla så, att vi

Statsverkspropositionen.

än en gång komma att sakna en sådan marginal. Att det svenska samhället ekonomiskt och i andra hänseenden är sunt kan icke sättas i fråga, men jag tror vi skulle få ett större anseende i utlandet om man där finge den övertygelsen, att vi i framtiden icke ännu en gång komma att handla så, att vi sakna en marginal om vi skulle råka ut för nya stormar. Vi måste visa, att vi kunna konstet att väga en budget.

Den stora frågan beträffande den ekonomiska politiken torde väl bli, om den rådande inflationen skall bekämpas genom en räntehöjning eller om vi skola behålla vårt låga diskonto. För min del kan jag inte här uttala någon uppfattning i den frågan; jag är inte national-ekonom. Vi kanske senare komma tillbaka till diskussionen om räntepolitiken. Så mycket törs jag emellertid säga, att de ekonomer, som hålla på en räntehöjning, synas ha legat betydligt över i debatten.

Herr talman! Då jag begärde ordet var det för att i enlighet med gammal praxis, att man vid remissdebatterna jämsides med de stora politiska frågorna också får ta upp andra spörsmål, säga några ord om en del frågor som beröra den vetenskapliga odlingen, alltså några punkter i den åttonde huvudtiteln.

Kammarens ledamöter erinra sig, att frågan om den vetenskapliga upprustningen vid två tillfällen under de senaste åren har förts inför riksdagen av ecklesiastikministern — första gången var det den nuvarande statsministern som var ecklesiastikminister, och andra gången var det statsrådet Weijne — och båda gångerna föranlett omfattande beslut. Frikostiga anslag ha givits, och forskning på många områden har därigenom underlättats, samtidigt som mycket betydande stipendier ha ställts till förfogande. Både naturvetenskaperna, i dem naturligen medicinen inbegripen — alltså grunden för vår materiella odling — och de humanistiska vetenskaperna — alltså grunden för vår andliga kultur — ha befrämjats. Emedan jag är lärare vid landets största universitet, har jag båda gångerna ansett mig

böra hålla ett anförande här i kammaren för att framföra ett uttryck av erkänsla till ecklesiastikministern och därmed till regeringen. I nuvarande läge möter det emellertid svårigheter att fortsätta denna upprustning, och man märker spår av detta i statsverkspropositionen.

Så behöver en humanistisk forskare ofta ett arkiv. Arkivväsendet kämpar emellertid med svårigheter, beroende bl. a. på att statens myndigheter byggas ut och bli flera. Arkivvården blir därigenom i behov av mera folk. Ecklesiastikministern visar i statsverkspropositionen, att han har detta fullt klart för sig, men han kan inte ställa något förslag för avhjälpan av svårigheterna. Naturligtvis anser inte jag heller att det i nuvarande läge är lämpligt att komma med anslagskrav eller dylikt. Orsaken till att jag tar upp frågan är emellertid för att i enlighet med önskemål från mycket framstående vetenskapligt håll betona, att den vetenskapliga upprustningen på denna punkt bör uppskjutas endast kortast möjliga tid och att staten sedan måste gripa in på detta område.

Den viktigaste förutsättningen för ett framgångsrikt bedrivande av vetenskapligt arbete, vare sig det är naturvetenskapligt eller humanistiskt, är en riklig litteraturtillförsel. Utan tillgång till de viktigare utländska vetenskapliga tidskrifterna, monografierna och handböckerna kan forskaren icke följa med sin vetenskaps utveckling och göra en fullgod insats i den. Han blir isolerad, och metoder och arbetsresultat bli lidande. Den livliga utveckling inom vårt lands vetenskapliga forskning som de sista årens riksdagsbeslut ha möjliggjort har tagit sitt kanske starkaste uttryck i ökat behov av och ökad efterfrågan på vetenskaplig litteratur. På universitetsbiblioteken ställas mycket större fordringar än förut. Universitetsberedningen har föreslagit ett väsentligt höjt anslag till biblioteken men ecklesiastikministern har icke ansett sig kunna biträda beredningens förslag i detta hänseende. På detta område tror jag däremot att det

Statsverkspropositionen.

kan vara lämpligt att ställa ett annat förslag än ecklesiastikministern gjort, alltså att väcka en motion. Den vetenskapliga upprustning, som sker utan riklig tillgång till böcker, är nämligen inte så mycket värd. Den är inte alls så mycket värd som den eljest kunde ha varit, och med de nu föreslagna anslagen till biblioteken blir det mycket stora luckor i bibliotekens litteraturbestånd. Därför vågar jag för min del motionsledes framföra ett yrkande om en höjning av dessa anslag.

Jag skall tillåta mig att ta upp en fråga till i detta anförande, en fråga som står i samband med vad jag nyss har talat om, ehuru den icke direkt berör budgeten — vi ha ju enligt praxis rätt att beröra även sådana frågor. I fjol interpellerade jag statsrådet Ericsson med anledning av att bränslekommissionen den 8 maj 1947 hade utfärdat ett cirkulär, i vilket kommissionen föreskrev, att det för periodiska publikationer skulle ges en papperstilldelning som då det gällde facktidsskrifter skulle understiga föregående års förbrukning med 15 procent och då det gällde andra tidskrifter med 20 procent. Min interpellation gick ut på att visa, att dessa föreskrifter kunde komma att ha en synnerligen fördärvbringande verkan för den vetenskapliga forskningen. Statsrådet Ericssons svar på interpellationen var synnerligen välvilligt. Nu har statens bränslekommission den 11 december 1947 utfärdat ett nytt cirkulär, vari det står: »Periodiska publikationer, med undantag av dagstidningar anslutna till Svenska tidningsutgivareföreningen, skola under år 1948 minska sin pappersförbrukning till 50 % av 1946 års förbrukning, såvida icke bränslekommissionen efter särskild ansökan, sedan kommissionen i ärendet inhämtat yttrande från statens publikationsnämnd, medger mindre reduktion.» Och så ges det i cirkuläret vissa föreskrifter om hur denna ansökan skall se ut.

Denna föreskrift innebär en vida större inskränkning i fråga om de periodiska publikationerna än den inskränkning som skedde till följd av cirkuläret

från den 8 maj. Om denna föreskrift kommer att tillämpas på de vetenskapliga tidskrifterna, så kommer detta att innebära ett ytterst allvarligt hot mot det vetenskapliga arbetets normala fortgång i vårt land och på ett ytterligt ödesdigert sätt motverka de syften, som statsmakterna genom de sista årens frikostiga anslag till universitet och forskningsinstitutioner ha velat främja.

Minskad papperstilldelning till de vetenskapliga tidskrifterna skulle medföra, att den under de senaste åren starkt intensifierade forskningsverksamhetens resultat endast i begränsad omfattning skulle kunna publiceras. Situationen bleve så mycket allvarligare som en rad utländska fackorgan, där svenska forskare tidigare kunnat få en del av sina arbeten tryckta, efter kriget antingen upphört eller av olika skäl tvingats reservera sitt utrymme för det egna landets vetenskapsmän.

Härtill skulle komma, att våra stora bibliotek skulle mista möjligheten att använda de svenska vetenskapliga tidskrifterna som objekt vid universitetsbibliotekens internationella bytesrörelser. Genom dessa vittförgrenade bytesförbindelser tillföras biblioteken mängder av vetenskaplig litteratur från hela världen, och detta litteraturtillskott skulle nu komma att falla bort. Som tiden är långt framskriden, herr talman, skall jag emellertid inte gå närmare in på denna sak.

Den pappersbesparing, som skulle uppnås genom nedskärning av tilldelningen till de vetenskapliga tidskrifterna, bleve av ytterst blygsam storleksordning i betraktande av att den totala pappersförbrukningen för allt svenskt vetenskapligt tryck utgör mindre än en procent av hela den årliga papperskonsumtionen. Om man för att vinna detta lilla mål, alltså för att spara en del av denna obetydliga kvantitet papper, skulle så starkt inskränka de vetenskapliga tidskrifternas papperstilldelning, så skulle det vara en åtgärd, som jag skulle våga kalla kulturfiotlig.

Man kan för övrigt undra, varför det skall vara bränslekommissionen som ut-

Statsverkspropositionen.

övar högsta beslutanderätten på detta kulturella område, och om man inte skulle kunna tänka sig en annan myndighet. Är det på bränslekommissionens planlägningsavdelning, på dess vedavdelning eller på dess oljeavdelning, som beslutanderätten ligger?

En annan fråga, som här omedelbart inställer sig, är denna: sparar verkligen staten själv papper? För ett par veckor sedan fick åtminstone jag och förmodligen samtliga riksdagens ledamöter från järnvägsstyrelsen mottaga ett reklamtryck på 32 eller med omslaget 36 sidor i det mest luxuösa utförande man kan tänka sig och fullt med bilder. Man såg danska konungaparets ankomst till Stockholm och Hans Majestät Konungens hemkomst från Rivieran, man såg stationshuset i Kalmar, man såg ångtåg och eltåg vid Ludvika o. s. v. Jag förmodar, att en sådan broschyr inte blott måste ha kostat betydande summor, utan också måste ha krävt en rätt så avsevärd mängd papper. Fyller en dylik broschyr något som helst ändamål? Att göra reklam för statens järnvägar i nuvarande situation torde vara ganska onödigt; statens järnvägar få resande och gods i alla händelser. Broschyren tillhör sådana saker som direkt sticka i ögonen och som man i varje fall bör fordra att staten tar bort. Den bör inte visa ett sådant direkt

slöseri, som jag tror det är fråga om i det här fallet.

Jag vill, herr talman, sluta med den förhoppningen, att vi snart åter både beträffande den vetenskapliga upprustningen och det sociala reformarbetet kunna få gripa oss an med nya positiva uppgifter. Den kris, som vi för närvarande genomleva, är givetvis utomordentligt allvarlig, och den kan kanske under de närmaste åren bli mycket svår, men vårt svenska samhälle är sunt, och det är det som man får utgå ifrån.

Då tiden nu var långt framskriden och många talare funnos anmälda, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att den fortsatta överläggningen i förevarande ärende skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 19, 20, 22 och 23.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 11.21 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.